

Venäläisten Suomeen muutto

**Lahdessa ja Turussa asuvien venäjää puhuvien
nuorten muuttotilanne ja sopeutuminen**

Helena Pietari

**Web Reports No. 21
Siirtolaisuusinstituutti
2007**

Helena Pietari

Venäläisten Suomeen muutto –

Lahdessa ja Turussa asuvien venäjää puhuvien
nuorten muuttotilanne ja sopeutuminen

Maantieteen tutkielma

Turku 2006

TURUN YLIOPISTO

Matemaattis-luonnontieteellinen tiedekunta

Maantieteen laitos

HELENA PIETARI: Venäläisten Suomeen muutto: Lahdessa ja Turussa asuvien venäjää puhuvien nuorten muuttotilanne ja sopeutuminen

Tutkielma, 87 s., 1 liite

Maantiede

Lokakuu 2006

Tutkimuksen aiheena on venäläisten maahanmuutto Suomeen. Tarkemmin käsitellään venäläisten Suomeen muuton kehittymistä ja heidän asutuksensa jakaantumista eri maakuntien kesken, Lahdessa ja Turussa asuvien maahanmuuttajien tilannetta sekä näissä kaupungeissa asuvien venäjää puhuvien nuorten muuttomotiiveja ja sopeutumista. Venäläisten tilannetta verrataan myös muiden maahanmuuttajien tilanteeseen. Tarkoituksena on tutkia laaja-alaisesti venäläisten monimuotoista muuttotilannetta ja muuttojen historiaa. Tutkimuksessa edetään yhteiskunnan tasosta aluetason kautta yksilön tasolle. Yhteiskunnan ja alueen tasolla aineistona käytetään valmiita tilastoaineistoja, joiden pohjalta analysoidaan venäläisten maahanmuuttajien tilannetta lähinnä vertailemalla heitä muihin maahanmuuttajiin ja kuvaamalla viime vuosien muuton kehittymistä. Yksilön tasolla aineistona käytetään venäjää puhuvien nuorten haastatteluja, joita analysoidaan sisällön perusteella etsien eroja ja yhtäläisyyksiä niin yksilöiden kuin eri ryhmienkin kesken. Venäläisten Suomeen muutto on lisääntynyt 1990-luvun ajan, mutta 2000-luvulla heidän muuttointonsa on vähentynyt mahdollisesti tiukentuneiden paluumuuttokriteerien takia. Suurin osa Suomessa asuvista venäläisistä on syntyperältään suomalaisia, ja he ovat muuttaneet tänne paluumuuttajina. Heidän puolisonsa ja lapsensa ovat kuitenkin yleensä etnisesti venäläisiä. Etnisesti venäläisten toinen olennainen muuttosyy on avioliitto suomalaisen kanssa. Venäläisten päämuuttomotiivit Suomeen muutettaessa ovat tunne suomalaisuudesta, Suomessa asuvat sukulaiset ja parempi elintaso sekä tulevaisuuden näkymät. Venäläisten asutus on keskittynyt Suomen etelä- ja itäosiin. Erityisen tarkastelun kohteena olevissa kaupungeissa, Lahdessa ja Turussa, asuu lähes yhtä paljon venäläisiä. Näihin kaupunkeihin muutetaan asunnon ja sukulaisten takia. Näissä kaupungeissa asuvien venäjää puhuvien nuorten sopeutumistilanne on hyvä. He ovat töissä tai koulussa ja osaavat suomea jonkin verran. Kuitenkin muutamien kohdalla on nähtävissä vahvan vähemmistöidentiteetin piirteitä: he korostavat venäläisyyttä eivätkä halua muuttaa omaa kulttuuriaan kaksikulttuurisuuden suuntaan. Nuorten tilanne ei ole huolestuttava, mutta huomioon otettava. On tarpeen miettiä kotoutumisen uusia keinoja vanhojen ohella. Venäläiset ovat Suomen suurin ulkomaalaisryhmä ja tulevaisuuden voimavara muiden maahanmuuttajien ohella.

Asiasanat: maahanmuutto, muuttoliike, Lahti, Turku, sopeutuminen, venäjänkieliset, venäjänsuomalaiset

Esipuhe

Kouluaikoina minulla oli kaksi lempiainetta: toinen oli maantiede ja toinen venäjän kieli. Yliopisto-opiskelun edetessä huomasin väestömaantieteen ja muuttoliiketutkimuksen kiehtovan minua maantieteen saralla eniten. Minulla on ollut ilo liittää nämä kaksi lempiainettani, maantiede sekä venäjän kieli ja kulttuuri, tutkimuksessani yhteen.

Maahanmuuttajat ovat suhteellisen uusi ilmiö suomalaisessa yhteiskunnassa, ja heihin liittyvän tutkimuksen tekeminen on aiheellista. He ovat erikoislaatuinen ryhmä, jonka tutkiminen kokonaisuudessaan on vaikeaa, ja tämän vuoksi on perusteltua tutkia eri maahanmuuttajaryhmiä erikseen. Maahanmuuttajanuorten ongelmista on puhuttu paljon, ja päätinkin tutkia tarkemmin venäjää puhuvien maahanmuuttajanuorten tilannetta niin heidän muuttojensa ja liikkuvuutensa kuin sopeutumisensa kautta. Haluankin kiittää haastattelemani nuoria sekä heidän vastauksistaan että heidän kärsivällisyydestään. Heitä haastatteleamalla opin paljon heidän elämästään Suomessa sekä ymmärrän heitä ja heidän tilannettaan nykyään paremmin. Haluan kiittää myös ohjaajiani Siirtolaisinstituutin tutkimusjohtaja Elli Heikkilää ja Turun yliopiston maantieteen professori Pentti Yli-Jokipiitä, jotka antoivat lisäideoita ja kannustavaa palautetta.

Turussa 16.11.2006

Helena Pietari

Sisällysluettelo

Esipuhe

1	Johdanto	5
2	Tutkimuksen lähtökohdat	6
2.1	Muuttoliiketutkimus	6
2.1.1	<i>Muuttoon liittyvät käsitteet</i>	6
2.1.2	<i>Kehityslinjat</i>	7
2.2	Muuttoliikkeen tutkiminen yksilötasolla	7
2.2.1	<i>Työntö-veto -malli</i>	7
2.2.2	<i>Tarve- ja hyvinvointimallit</i>	9
2.2.3	<i>Elinvaihemalli</i>	10
2.3	Muuttoliikkeen tutkiminen yhteiskunnan ja alueen tasolla	10
2.4	Akkulturaatioasenteet	11
2.5	Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimusongelmat	12
3	Aineisto ja menetelmät	13
3.1	Tilastot ja haastattelut	13
3.2	Haastattelu aineistonkeruumenetelmänä	14
3.3	Kuvailusta ymmärtämiseen	15
4	Muuttoliikkeet Venäjällä ja Suomessa	17
4.1	Venäjän muuttoliikkeet	17
4.2	Maahan- ja maastamuutto Suomessa	18
4.3	Suomessa asuvat ulkomaalaiset	20
5	Venäjältä muuttaneet Suomessa	22
5.1	Venäläiset Suomessa 1800-luvulta 1900-luvun puoliväliin	22
5.2	Viime vuosina muuttaneet	23
5.3	Inkerinsuomalaiset	27
5.3.1	<i>Inkerinsuomalaisten historiaa</i>	27
5.3.2	<i>Inkerinsuomalaiset nykyään</i>	28
6	Suomen maahanmuuttopolitiikka	32
6.1	Kehitys	32
6.2	Maahanmuuttopolitiikka nykyään	33
6.3	Kotoutuminen	34
6.4	Inkerinsuomalaisten paluumuutto-oikeus	36
7	Alueellinen tarkastelu	39
7.1	Ulkomaalaiset ja venäläiset maakunnittain sekä paluumuuttajat TE-keskuksittain	39
7.2	Turun ja Lahden tilanne	42
7.2.1	<i>Turussa ja Lahdessa asuvat venäläiset</i>	42

7.2.2 Inkerinsuomalaiset paluumuuttajat.....	43
8 Venäjää puhuvat nuoret Turussa ja Lahdessa	46
8.1 Yleistä haastateltavista	46
8.2 Muutto Suomeen	47
8.3 Lahti ja Turku muutto- ja asuinpaikkakuntina	49
8.4 Nuorten sopeutuminen.....	50
8.4.1 Venäläisyys vai suomalaisuus?.....	50
8.4.2 Keitä haastateltavat ovat identiteetiltään?	51
8.4.3 Sopeutujat vai mitkä?.....	53
9 Tarkastelu	55
Lähteet	63
Liite 1. Haastattelurunko.....	66

1 Johdanto

Suomessa asuvien ulkomaalaisten määrä kasvaa koko ajan, ja näistä ulkomaalaisista kansalaisuudeltaan venäläiset muodostavat suurimman osan. Heidän muuttonsa Suomeen ovat lisääntyneet suuresti 1990-luvun aikana, jolloin olosuhteet Venäjällä muuttuivat vapaammiksi ja jolloin muutto ulkomaille tuli kaikille mahdolliseksi. Muuton voimistumiseen vaikuttivat myös taloudelliset kehittyneisyserot sekä inkerinsuomalaisten vuonna 1990 saama paluumuutto-oikeus. Venäjältä muuttaneet ovat tulleet pysyväksi ja kasvavaksi osaksi suomalaista yhteiskuntaa, ja siksi heidän tilanteensa on tärkeä tutkimuskohde.

Maahanmuuttajien tilanne ei ole pysyvä, vaan se on koko ajan muutoksessa. Juuri tämän muutoksen takia maahanmuuttajia koskeva tutkimus on aina ajankohtaista. Suomeen muuttaa koko ajan lisää maahanmuuttajia, ja täällä jo asuvien elämäntilanne muuttuu suomalaiseen yhteiskuntaan tutustumisen ja kotoutumisen myötä. Sopeutuminen suomalaiseen yhteiskuntaan ja kulttuuriin on tärkeää maahanmuuttajan hyvinvoinnin kannalta. Tätä sopeutumisprosessia on seurattava ja tutkittava, ja näin tunnistetaan kotoutumispolitiikassa tehdyt virheet sekä syrjäytymisvaarassa olevat maahanmuuttajaryhmät ja henkilöt. Monissa aiheita koskevissa teoksissa ja tutkimuksissa, esimerkiksi Kyntäjä (1999) ja Virtanen (2000), on todettu maahanmuuttajanuorten olevan yksi syrjäytymisvaarassa oleva ryhmä. Nuoria koskeva tutkimus on tarpeellista juuri heidän muuttuvan tilanteensa ja syrjäytymisriskinsä takia. Venäläisiä maahanmuuttajia koskevia tutkimuksia ovat tehneet esimerkiksi Liebkind et al. (2004) ja Kyntäjä (1998). Lisäksi Venäjän ja Itä-Euroopan instituutti (2003) on julkaissut etnisten suhteiden neuvottelukunnan asettaman työryhmän raportin, jossa käsitellään Suomen venäjänkielisen väestönosan kysymyksiä.

Tutkimuksessani selvennän venäläisten maahanmuuton nykytilaa ja menneisyyttä. Lisäksi haluan verrata heitä muihin maahanmuuttajiin. Tällä tavalla tuon esiin maahanmuuttajien ja erityisesti venäläisten maahanmuuttajanuorten heterogeenisuuden: he kaikki eivät ole kotoisin samanlaisista oloista, ja heillä kaikilla ei ole samanlaista historiaa. Tarkastelen tarkemmin Lahdessa ja Turussa asuvien venäjää puhuvien nuorten tilannetta. Tärkeimmät käyttämäni teoriat ovat Leen (1970) työntö-veto -malli ja Berryn (1987) akkulturaatioasenteita koskeva jaottelu. Käyttämäni menetelmät ovat sekä määrällisiä että laadullisia. Analysoin maahanmuuttoa tilastojen sekä haastattelujen perusteella.

Tutkimuksessani etenen yhteiskunnan tasolta yksilön tasolle. Luvut 4, 5 ja 6 ovat pohjatietoa ja alustusta aiheeseen. Ne auttavat ymmärtämään venäläisten maahanmuuton kokonaiskuvaa. Luvussa 7 syvennyn tarkemmin maahanmuuttajien asumisen jakautumiseen Suomen sisällä sekä Lahden ja Turun tilanteeseen. Luvussa 8 tutkin venäjää puhuvien maahanmuuttajanuorten tilannetta niin Suomen, Lahden kuin Turunkin mittakaavassa sekä yksilön näkökulmasta. Viimeisessä luvussa 9 pohdin tutkimuskysymyksiä ja tutkimuksen pohjalta nousseita asioita.

2 Tutkimuksen lähtökohdat

2.1 Muuttoliiketutkimus

2.1.1 Muuttoon liittyvät käsitteet

Muuttoliikkeen määritelmiä on monia. Yksinkertaisimmillaan se on Bogue (1969: 12) mukaan väestön siirtymistä yhdeltä maantieteelliseltä alueelta toiselle. Tässä määrittelyssä on puutteensa. Siinä ei esimerkiksi oteta kantaa muuton pysyvyyteen. Mangalam (1968: 8) on koonnut yhteen muuton määritelmässä esiintyviä yhteneväisyyksiä. Hänen mukaansa muutto käsitetään yksilön tasolla sellaiseksi fyysiseksi alueelliseksi siirtymiseksi, joka on luonteeltaan pysyvä. Lisäksi se on yksilön aktiivisuutta, joka voi perustua myös kollektiiviseen päätöksentekoon. Tämän pohjalta Mangalam määrittelee muuton suhteellisen pysyväksi siirtymiseksi alueelta toiselle. Muuttoa on edeltänyt yksilön oma päätöksenteko, joka perustuu hierarkkisesti järjestäytyneihin arvoihin. (Mangalam 1968: 8.) Tässä määritelmässä jäävät huomiotta sellaiset yksilöt, jotka eivät ole itse tehneet muuttopäätöstä. Tällaisia henkilöitä voivat olla esimerkiksi perheenjäsenet. (Söderling 1988: 12.) Muuttoon liittyy yksilöllisten tekijöiden lisäksi alueellisia ja yhteiskunnallisia tekijöitä, joita myös on tarkasteltava. Muutto on luonteeltaan sekä yksilöllistä että alueellista ja yhteiskunnallista.

Yleisesti muuttoliike käsitetään pysyväksi tai väliaikaiseksi asuinpaikan muutokseksi (Lee 1969: 290). Usein tutkimuksissa joudutaan tyytymään siihen, että muuton pitää suuntautua hallinnollisten rajojen yli esimerkiksi kunnasta toiseen. Tämä johtuu aineiston saatavuuteen liittyvistä ongelmista. Tutkimuksessani tarkastelen valtioiden rajat ylittävää maahanmuuttoa ja kuntien välistä maassamuuttoa, jolloin aineiston saatavuus ei ole ongelma. Muuton käsitän tarkoitukseltaan pysyväksi asuinpaikan vaihdokseksi.

Muutto voi tapahtua joko vapaaehtoisesti tai pakon edessä, jolloin sitä kutsutaan pakolaisuudeksi (Korkiasaari & Söderling 1994: 227). Vapaaehtoinen muutto voidaan jakaa tavoite- ja pakkomuuttoon. Tavoitemuuttajat tekevät muuttopäätöksen tuloalueen vetotekijöiden ja pakkomuuttajat lähtöalueen työntekijöiden mukaan (Karppi & Rantala 1998: 162). Vapaaehtoinen muutto voi olla maassamuuttoa tai siirtolaisuutta. Maassamuutolla tarkoitetaan maan rajojen sisäpuolella tapahtuvaa pysyvää asuinpaikan vaihtamista (Korkiasaari & Söderling 1994: 227). Siirtolaisuudella tarkoitetaan muuttamista pysyvästi asumaan toiseen maahan. Siirtolaisuus jakautuu maahanmuuttoon ja maastamuuttoon. Kansainvälisissä tilastoissa siirtolainen on henkilö, joka muuttaa maasta ainakin vuodeksi ulkomaille. Monien maiden tilastoissa siirtolaiseksi määritellään kuitenkin myös henkilöt, jotka muuttavat maahan lyhyemmäksi ajaksi. Tilastokeskuksen määritelmien mukaan maahanmuuttaja on henkilö, joka muuttaa Suomeen ja joka aikoo asua täällä vähintään vuoden. Maahanmuuttajien yhden ryhmän muodostavat paluumuuttajat. Paluumuuttajalla tarkoitetaan lähtömaahansa palaavaa henkilöä. Usein tällaiset paluumuuttajat erotellaan kansalaisuuden mukaan. Paluumuuttajilla tarkoitetaan Suomessa entisiä tai nykyisiä Suomen kansalaisia tai heidän jälkeläisiään. Myös inkerinsuomalaiset on otettu vastaan paluumuuttajina (Tilastokeskus 10.3.2005).

Kun muuton syitä tutkitaan yksilötasolla, puhutaan muuttomotiivien tutkimisesta, koska halutaan korostaa niiden riippuvuutta ihmisestä itsestään. Tutkimuksessani käytän tapaa, jossa

muuton syillä tarkoitan muuttoliikkeeseen vaikuttavia yhteiskunnallisia tekijöitä ja muuttomotiiveilla ihmisen yksilöllisiä vaikuttimia (Korkiasaari & Söderling 1994: 229). Muuttoketjulla tarkoitan muuttojen sarjaa, jossa muuttaja houkuttelee peräänsä kohdealueelle muita lähtöalueen asukkaita. Olennaista tässä on tieto kohdealueen oloista: muiden myönteiset kokemukset vaikuttavat omaan muuttopäätökseen. (Karppi & Rantala 1998: 162).

2.1.2 Kehityslinjat

Muuttoliiketutkimusta harjoitetaan monella eri tieteenalalla, ja se onkin hyvä esimerkki poikkitieteellisestä tutkimuksesta. Muuttoliiketutkimusta on jaoteltu monin eri perustein esimerkiksi tieteenaloittain sekä käytettäviin teorioihin pohjautuen. Muuttoliike on vahvasti spatiaalinen prosessi, joten sitä on tutkittu paljon maantieteen piirissä. Maantieteen lisäksi muuttoliikkeen tutkimus on yleistä sosiaalitieteilijöiden, psykologisten tieteiden edustajien ja taloustieteilijöiden parissa. Ensimmäisenä merkittävänä muuttoliiketutkijana voidaan pitää Ravensteinia. Hän julkaisi 1880-luvulla tutkimuksia, joissa hän yrittää löytää muuttoja ohjaavat lait ja analysoida muuttoliikeprosesseja. Ravensteinin metodia seuraten ovat monet tutkijat yrittäneet luoda teoriaa, joka selittäisi muuttoliikettä ja antaisi mahdollisuuden ennusteiden tekemiseen. Esimerkiksi Mangalam (1968: 1—18) on käsitellyt muuttoliikkeen kaikenkattavan teoreettisen viitekehysten tärkeyttä ja sen puutetta. Tällainen deduktiivinen luonnontieteellinen katsantotapa on vallinnut muuttoliiketutkimuksessa Ravensteinin tutkimuksista lähtien aina 1900-luvun loppupuolelle asti. Nykyään tilanne on muuttumassa. Behavioralistisen suuntauksen myötä on alettu kiinnittää huomiota tiedon olemukseen ja sen yhteiskunnalliseen rooliin. (Kulu 1997: 214.)

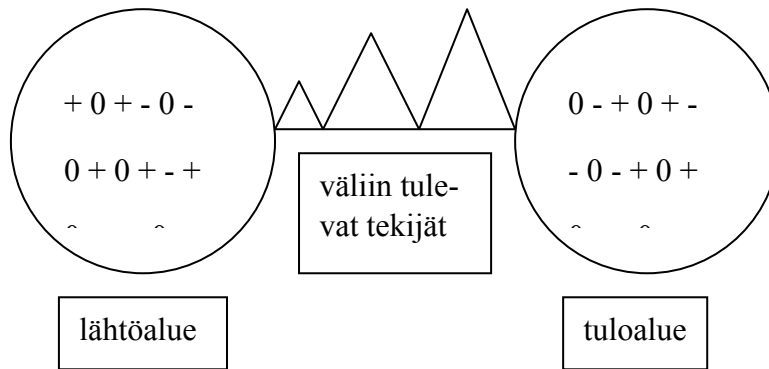
2.2 Muuttoliikkeen tutkiminen yksilötasolla

2.2.1 Työntö-veto -malli

Perinteisesti muuttoliikettä on tutkittu taloudellisten työntö- ja vetovoimatekijöiden kautta. Talouden on nähty ohjaavan muuttoliikettä muiden seikkojen ollessa toisarvoisia. Myöhemmin työntö- ja vetovoimiksi on laskettu taloudellisten tekijöiden lisäksi myös kulttuurisia sekä institutionaalisia tekijöitä. Työntö-veto -mallit pohjautuvat näihin vetovoimamalleihin ja etäisyysteorioihin. (Karppi & Rantala 1998: 160—162.)

Leen (1969: 290—292) työntö-veto -mallin mukaan muuttopäätökseen ja -prosessiin vaikuttavat tekijät voidaan jakaa neljään ryhmään:

1. lähtöalueella vaikuttavat tekijät
2. tuloalueella vaikuttavat tekijät
3. väliin tulevat tekijät
4. yksilölliset tekijät.

Kuva 1. Lähtö- ja tuloalueella vaikuttavat tekijät sekä väliin tulevat tekijät Leen mukaan. Näiden lisäksi muuttopäätökseen vaikuttavat yksilölliset tekijät. Mukaillen Lee (1969: 291).

Jokaisella alueella on tekijöitä, jotka pitävät ihmisiä alueella tai houkuttelevat sinne uusia tulojoita, sekä tekijöitä, jotka työntävät ihmisiä pois ja hillitsevät heidän muuttoaan alueelle. Nämä näkyvät kuvassa 1 + ja -merkkeinä. Myönteisten ja kielteisten ominaisuuksien lisäksi tekijät voivat olla neutraaleja, joita kuvataan 0-merkillä. Nämä tekijät vaikuttavat eri ihmisiin eri tavalla riippuen esimerkiksi ihmisen elämäntilanteesta, kokemuksista, arvoista ja asenteista. Toiset esimerkiksi pitävät tuloalueella sijaitsevan koulun läheisyyttä muuttopäätökseen positiivisesti vaikuttavana tekijänä, kun taas toisille se on yhdentekevä tai negatiivinen tekijä. Päätös ei aina perustu työntö- ja vetotekijöiden objektiiviseen vertailuun, vaan yksilöllisillä tekijöillä voi olla suurikin rooli päätöksenteossa. Muuttopäätös ei siis koskaan ole rationaalinen, koska esimerkiksi ennakkoluulot tuloaluetta kohtaan voivat vaikuttaa päätöksentekoon. Päätös perustellaan harvoin pelkillä tosiasioilla. Kaikkien muuttoon, tai muuttamatta jättämiseen, vaikuttavien tekijöiden määrittäminen on mahdotonta. Muutamia tekijöitä määrittämällä voidaan kuitenkin tutkia näiden tekijöiden aiheuttamia reaktioita. Näin voidaan mahdollisesti muodostaa ryhmiä sen mukaan, miten henkilöt yleisesti reagoivat näihin tekijöihin. (Lee 1969: 290—292, Korkiasaari & Söderling 1994: 232—233.) Karppi ja Rantala (1998: 162) ovat esimerkiksi jakaneet muuttajat tavoite- ja pakkomuuttajiin tulo- ja lähtöalueiden tekijöiden mukaan. Tavoitemuuttajat tekevät muuttopäätöksen tuloalueen vetotekijöiden ja pakkomuuttajat lähtöalueen työntötekijöiden mukaan.

Negatiivisten ja positiivisten tekijöiden yhteenlasku ei riitä selittämään muuttoa, vaan mukaan on otettava myös inertia asuinalueetta kohtaan. Tietyllä alueella kauan asuneet henkilöt ovat kiintyneet asuinalueeseensa, ja tämä saattaa aiheuttaa alueen positiivisten piirteiden yliarvostusta ja negatiivisten vähättelyä. Myös äskettäin muuttaneilla saattaa olla vääristyneitä mielenpiirteitä tuloalueensa positiivisista ja negatiivisista piirteistä uuteen asuinpaikkaan liittyvien sopeutumisvaikeuksiensa vuoksi. (Lee 1969: 291.)

Väliin tulevilla tekijöillä tarkoitetaan muun muassa pitkää välimatkaa, kulttuurieroja, kieliongelmia, muuttorajoituksia, saadun tiedon määrää ja laatua sekä muuton aiheuttamia taloudellisia kustannuksia. Eri ihmiset reagoivat eri tavalla väliin tuleviin esteisiin. Toisille henkilöille esimerkiksi taloudelliset kustannukset ovat ylitypääsemättömiä, kun taas toisille ne ovat toisarvoisia. *Yksilöllisillä tekijöillä* tarkoitetaan ihmisen persoonallisia piirteitä, jotka vaikuttavat muuttoon. Jotkut näistä tekijöistä pysyvät samanlaisina läpi ihmisen elämän, kun taas jotkut muuttuvat elämäntilanteen mukaan. Ihmiset ovat erilaisia ja reagoivat eri tekijöihin eri tavoin.

Toiset voivat olla hyvinkin kiintyneitä asuinpaikkaansa eivätkä halua muutosta, kun taas toiset muuttavat juuri muutoksen vuoksi ja sen toivossa. Kaikki muuttajat eivät kuitenkaan tee muuttopäätöstään itse. Esimerkiksi lapset muuttavat useimmiten vanhempiensa mukana, vaikka he eivät haluaisikaan. (Lee 1969: 291—292.)

2.2.2 *Tarve- ja hyvinvointimallit*

Tarve- ja hyvinvointimalleissa lähdetään liikkeelle ihmisten tarpeista ja hyvinvoinnista. Näissä malleissa muuton katsotaan johtuvan siitä, että ihmiset eivät pysty tyydyttämään tarpeitaan. Muutto on siis pyrkimys parantaa hyvinvointia. Bogue (1969: 752—754) mukaan muutto perustuu yksilön pyrkimykseen tyydyttää tarpeitaan ja välttää epämiellyttäviä kokemuksia. Muutto on tulkittavissa lähtö- ja tuloalueiden työntö- ja vetotekijöiden sekä yksilön tarpeentyydytystason avulla. Mangalamin (1968: 9—10) mielestä muuttotapahtuman selittää suhteellinen kurjistuminen, deprivaatio, joka riippuu yksilön arvoista ja niihin suhteutetusta tarpeiden tyydytystasosta. Muuton selittäminen suhteellisen kurjistumisen avulla edellyttää sitä, että lähtöalueella ei ole keinoja koetun kurjistumisen poistamiseen.

Koska muuttoa pidetään ihmisen tarpeiden tyydytyksen ja hyvinvoinnin parantamisen seurauksena, on syytä tarkastella mitä hyvinvointi on. Hyvinvointia voidaan pitää yksilön tilana, jossa on mahdollista saada keskeiset tarpeet tyydytetyksi. Tarpeet nähdään Maslowin tarvehierarkiaan pohjautuen hierarkkisen järjestelmänä, jossa alemmantason tarpeiden tulee olla tyydytetty ennen kuin ylemmätason tarpeita pystytään tyydyttämään. Tarpeisiin ja niiden tyydyttämiseen perustuvan tutkimuksen tekeminen on kuitenkin ongelmallista niiden suhteellisuuden vuoksi. Tämän vuoksi hyvinvointia tarkastellaan usein elintason avulla, jolloin pyritään löytämään yleisesti hyväksytyihin ja monille yhteisiin arvoihin perustuvia tarpeita. Elintasonäkökulmaa on perustellut esimerkiksi Allardt (1976: 53—54). Hyvinvoinnin nähdään jaakautuvan elintason ja elämänlaadun kesken, jolloin elintasolla tarkoitetaan aineellisten ja elämänlaadulla henkisten sekä sosiaalisten tarpeiden tyydytyksen tasoa että laatua. Elintaso koostuu muun muassa yksilön tuloista, työllisyydestä ja terveydestä, kun taas elämänlaatu koostuu muun muassa ystävyysuhteista ja korvaamattomuuden tunteesta. Elintaso on usein jaettu osatekijöihin Yhdistyneiden Kansakuntien käyttämällä tavalla. Jaottelua on kuitenkin jouduttu karsimaan mittausongelmien vuoksi, ja usein tutkimuksissa tarkastellaankin yksilön käytössä olevia toimintaresursseja, esimerkiksi sosiaalisia suhteita sekä tuloja, joiden avulla tarpeet pystytään tyydyttämään. Muutto johtuu tällöin siitä, että yksilö haluaa saada käyttöönsä enemmän resursseja, joilla pystyisi tyydyttämään tarpeensa. Hyvinvointia voidaan siis tarkastella käytettävissä olevien resurssien pohjalta. Näkökulmaa on kritisoitu sen keskittymisestä vain aineellisiin tekijöihin. (Korkiasaari 1983: 6—8.)

Allardt (1976) hyvinvointiteoreettisen näkemyksen mukaan hyvinvointi käsittää elintason, yhteisyysuhteet ja itsensä toteuttamisen muodot. Näistä kaksi viimeistä edustavat elämänlaatua. Yhteisyysuhteilla Allardt (1976: 43) mukaan tarkoitetaan sitä, että ihmisellä on solidaarisuuden ja toveruuden tarve tai tarve kuulua sosiaaliseen verkostoon. Itsensä toteuttamisen muodot Allardt (1976: 47) on operationalisoinut neljään eri osatekijään, joita ovat yksilön korvaamattomuus, status, tekeminen ja poliittiset resurssit. Söderling (1988: 113—120, 201) on jaotellut muuttajat tämän mukaisesti kolmeen eri ryhmään riippuen siitä, mikä on heidän pääasiallinen muuttomotiivinsa. Näitä muuttajaryhmiä ovat elintasomuuttajat, yhteisyysuh-

demuuttajat ja itsensä toteuttamisen vuoksi muuttaneet. Hyvinvointiteoreettisen näkökulman voi liittää myös alue- ja yhteiskuntatason muuttoliiketutkimukseen. Tällöin muuton syiden nähdään liittyvän mahdollisuuksiin, joita alueet tai yhteiskunta tarjoavat tarpeentyydytykseen, kun taas yksilötasolla muuton motiivit ovat yhteydessä yksilön tarpeisiin ja resursseihin, joilla tarpeita pystytään tyydyttämään. (Korkiasaari 1983: 10.)

2.2.3 Elinvaihemalli

Elinvaihemallin mukaan muutot ajoittuvat tiettyyn elämänvaiheeseen. Tämän mallin lähtökohtana pidetään Rossin (1955) tutkimusta, jossa hän toteaa muuttopäätöksen olevan yhteydessä perheen elinvaiheeseen. Ihmisen elämässä on aikoja, jolloin hän on alttiimpi muuttamaan. Ihmisen muuttoalttiuden ja iän välillä onkin nähtävissä yhteyksiä. Usein muutot ajoittuvat elämänkaaren taitekohtiin, esimerkiksi opiskelun aloittamiseen, työelämään tuloon, avioitumiseen, perheeseen kasvamiseen ja eläkkeelle jäämiseen. Elinvaihemallilla selitetään muuttoa, jotka johtuvat ihmisen asumistarpeista ja jotka ovat paikallisia, ja se jättää huomiotta kaukokuuton sekä työn vuoksi tapahtuvan muuton. Tämän vuoksi jotkut tutkijat ovat lisänneet malliin työhön ja urakehitykseen liittyviä tekijöitä. (Korkiasaari & Söderling 1994: 233—234.) Elinvaihemalleja kohtaan on esitetty myös muuta kritiikkiä esimerkiksi siitä, että niissä keskitytään lähinnä kaupungissa asuviin perheisiin. Kuitenkin eri elinvaihemallit ovat etenkin maassamuuttotutkimuksissa selventäneet muuttoprosessia. (Söderling 1988: 33—34.)

2.3 Muuttoliikkeen tutkiminen yhteiskunnan ja alueen tasolla

Kansainvälinen muuttoliike on monimuotoista, ja sillä on paljon vaikutuksia niin yhteiskunnan kuin yksilönkin tasolla. Lisäksi alueelliset ja yhteiskunnalliset tekijät vaikuttavat yksilöiden käyttäytymiseen, ja onkin tärkeää hahmottaa nämä käyttäytymisen taustalla vaikuttavat tekijät (Korkiasaari 1983: 8). Karpin ja Rantalan (1998: 162) mukaan puhuttaessa kansainvälisestä muuttoliikkeestä olisi parempi puhua vetävien ja työntävien tekijöiden sijasta lähtö- ja tulomaan yhteiskuntien ominaisuuksista sekä niiden erilaisesta painottumisesta eri muuttajaryhmien kesken. Myös Korkiasaaren (1983: 11) mukaan rakenteellisia, eli yhteiskunnallisia ja alueellisia, syitä tarkasteltaessa pitäisi keskittyä lähtö- ja tuloalueiden tarjoamien mahdollisuuksien välisiin eroihin. Korkiasaaren ja Söderlingin (1994: 230—231) mukaan yhteiskunnallisen ja alueellisen tason tutkimuksella tarkoitetaan muuttoilmion suhteuttamista yhteiskuntien tai alueiden kokonaiskehitykseen. Olennaista on tutkia yhteiskuntaa tai yhteiskuntia kokonaisuudessaan niiden väestön elinoloihin ja elinmahdollisuuksiin vaikuttavien tekijöiden kannalta. Tarkasteltavana kohteena voivat olla myös yhteiskunnan eri kehitysvaiheet ja niille ominaiset muuttoliikkeen muodot.

Alueellisella tasolla tutkimuskohteena ovat alueiden väliset muuttoliikkeet ja niiden taustalla vaikuttavat tekijät. Muuton syitä ovat tällöin alueellisten ominaisuuksien väliset erot, jotka johtuvat yhteiskunnan eri osalohkojen kehityseroista ja niihin vaikuttavista tekijöistä (Korkiasaari 1983: 4, Söderling 1988: 39). Tämän tason teoriat pohjautuvat usein talousteorioihin, joissa alueiden välinen muuttoliike selitetään elinkeinojen alueellisella sijoittumisella ja siitä aiheutuvalla työvoiman liikkumisella (Korkiasaari & Söderling 1994: 231). Näiden lisäksi

muuttoliikettä voidaan tarkastella alueellisen hyvinvointiteorian kannalta (Söderling 1988: 46—47).

2.4 Akkulturaatioasenteet

Akkulturaatio-käsitteen merkitys vaihtelee eri tutkijoiden ja aikakausien mukaan (Liebkind et al. 2004: 46—53). Tutkimuksessani akkulturaatiolla tarkoitan kulttuurien muutosta, joka johdetaan siitä, että kaksi eri kulttuuria ovat vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. Yleensä toinen kulttuuri muuttuu toisen kaltaiseksi: toinen kulttuureista on hallitsevampi. Näin käy vähemmistökulttuurin omaksuessa valtakulttuurin piirteitä. Akkulturaatio ei etene suoraviivaisesti kohti hallitsevaan kulttuuriin sulautumista ja sen omaksumista, vaan siihen liittyy vaihtoehtoja. Omaksutuksi ei tule aina koko kulttuuri vaan vain osa siitä. Esimerkiksi toisen kulttuurin edustaja voi omaksua toiselta kulttuurilta joko sen kielen, tavat, perinteet tai nämä kaikki. (Liebkind 1994: 24—25.)

Berry ja muut (1987) ovat tehneet jaottelun erilaisista akkulturaatioasenteista. Akkulturaatioasenteilla tarkoitetaan tapoja, joilla etniset tai kulttuurivähemmistöt haluavat suhtautua hallitsevaan ryhmään. Akkulturaatioasenteita voidaan selvittää kahden tyyppisillä kysymyksillä. Kysymykset liittyvät oman kulttuurin säilyttämisen tärkeyteen ja kulttuuri-identiteettiin sekä koko yhteiskuntaan ja valtaväestöön kohdistuvien hyvien suhteiden ja kiinteän yhteyden tärkeyteen. Näiden kysymysten perusteella saadaan muodostetuksi neljä erityyppistä asennetta: marginalisoituminen, assimilaatio, separaatio ja integraatio (kuva 2). (Berry et al. 1987, cit.

Liebkind 1994: 25.) Akkulturaatioasenteet voivat vaihdella ajallisesti ja eri elämäalueiden välillä. Vähemmistön jäsen voi esimerkiksi pyrkiä sulautumaan työelämässä, kun hän samalla pyrkii kielellisesti integraatioon eli aktiiviseen kaksikielisyyteen. (Berry 1990, cit. Liebkind 1994: 27.)

INTEGRAATIO (bikulttuurainen integraatio)	ASSIMILAATIO eli sulautuminen
SEPARATISMI (vahva vähemmistö-identiteetti)	MARGINAALISUUS (anomia)

Kuva 2. Akkulturaatioasenteet (Berry et al. 1987, cit. Liebkind 1994: 26).

Marginalisoitumisella tarkoitetaan tilannetta, jolloin vähemmistön jäsen torjuu oman kulttuurinsa eikä omaksu enemmistökulttuuria. Hän jää kahden kulttuurin väliin: hän ei hyväksy kumpaakaan tai ei tule hyväksytyksi kummassakaan kulttuurissa. *Assimilaatiolla* eli sulautumisella tarkoitetaan oman kulttuurin hylkäämistä ja enemmistökulttuurin omaksumista. Tällöin vähemmistön jäsenelle saattaa tulla ongelmia sopeutumisen kanssa, koska hän menettää kyvyn hallita omaa kulttuuriaan sekä kyvyn olla vuorovaikutuksessa sen jäsenten kanssa. *Separatio*- eli eristäytymistilanteessa vähemmistön jäsen korostaa vain omaa kulttuuriaan eikä ole tekemisissä enemmistökulttuurin kanssa. Tämäkin asenne voi vaikeuttaa sopeutumista, jos henkilö ei pysty olemaan yhteiskunnan jäsen. (Liebkind 1994: 26.) *Integraatiota* pidetään parhaimpana asenteena. Siinä pyritään säilyttämään sekä omia kulttuuripiirteitä että ylläpitämään yhteyksiä enemmistökulttuuriin. Maahanmuuttajien henkisen hyvinvoinnin on havaittu olevan parempi niissä maissa, joissa harjoitetaan monikulttuurisuuspolitiikkaa ja joissa suvaitaan erilaisia kulttuureja, kuin maissa, joissa harjoitetaan sulauttamispolitiikkaa ja joissa yritetään sulauttaa vähemmistöt valtakulttuuriin. (Berry 1987 et al., cit. Liebkind 1994: 35.) Suomessakin on pyritty etnisten ryhmien integraatioon. Heillä tulee olla oikeus oman kulttuuriperintensä säilyttämiseen samalla kun he sopeutuvat suomalaiseen yhteiskuntaan. (Liebkind 1994: 37.)

2.5 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimusongelmat

Maahanmuuttoa ja maahanmuuttajia voi tutkia monelta eri näkökannalta, monilla eri menetelmillä ja monen eri tieteenalan sisällä. Lähestyn aihetta kolmelta eri tasolta, jolloin on helpompaa ymmärtää ilmiö kokonaisuudessaan kuin tutkimalla vain yhtä tasoa. Mielestäni tällainen lähestymistapa sopii maantieteen aihealaan juuri sen antaman holistisen kuvan ansiosta. Muuttoliikkeitä tutkittaessa on maantieteellä aina oma tärkeä osansa; muuttoliikkeitä ei voi tutkia ilman lähtö- tai tuloalueen käsitystä. Käsitys alueesta on aina mukana muuttoliiketutkimuksissa. Tutkimukseni tarkoituksena on selvittää maahanmuuttoa Venäjältä ja sen historiaa sekä muuttaneiden nykyistä tilannetta Suomessa. Lisäksi tutkin tarkemmin Lahdessa ja Turussa asuvien maahanmuuttajien sekä erityisesti nuorten, 16—25-vuotiaiden, tilannetta. Tarkemmat tutkimusongelmat erittelen yhteiskunnan ja alueen sekä yksilötason kesken. Näin tutkimusongelmani ovat:

Yhteiskunnan ja alueen tasolla

1. Miten maahan- ja maastamuutto ovat kehittyneet niin Suomessa kuin Venäjällä?
2. Minkälainen historia Suomeen muuttamisella Venäjällä on, miten Suomeen muutto Venäjältä on kehittynyt viime vuosina ja eroavatko Venäjältä muuttaneet muista maahanmuuttajista tai suomalaisista?
3. Mikä on Venäjältä muuttaneiden osuus Suomen maahanmuuttopolitiikassa?
4. Mikä on Venäjältä Suomeen muuttaneiden tilanne Suomessa, Lahdessa ja Turussa?

Yksilön tasolla

5. Minkälaiset ovat Suomessa asuvien venäläisten nuorten muuttohistoriat, muuttojen motiivit ja heidän nykyiset sopeutumisolonsa sekä Lahdessa että Turussa?

Työssäni yhteiskunnan, alueen ja yksilötason tutkimus pohjautuu teoriaosaan. Yhteiskunnallisella tasolla en tutki yhteiskunnan eri kehitysvaiheita enkä ominaisia muuttoliikkeen muotoja, mitä Korkiasaari ja Söderling (1994: 230—231) esittävät yhteiskunnallisen tason tutkimuksen pohjaksi, vaan kuvailen muuttoliikkeen kehitystä, voimakkuutta ja jakautumista. Lisäksi tutkin Suomessa asuvien venäläisten ja myös muiden ulkomaalaisten tilannetta yhteiskunnan ja alueen tasolla. Yksilötasoa tutkin haastattelujen perusteella. Tutkin yksilöiden muuttohistoriaa ja nykyistä tilannetta Suomessa. Muuttomotiivien kohdalla tutkimukseni pohjautuu työntö- veto -malliin, tarve- ja hyvinvointimalliin sekä elinvaihemalliin, koska muuttomotiivien tutkiminen on näissä malleissa olennaista. Analysoin haastatteluja osaksi näiden kolmen mallin pohjalta. Lisäksi pohdin akkulturaatioasenteita sekä niiden pohjalta venäläisten maahanmuuttajanuorten sopeutumista Suomeen.

3 Aineisto ja menetelmät

3.1 Tilastot ja haastattelut

Tutkimukseni empiirisenä aineistona toimivat tilastot ja haastattelut. Näiden lisäksi käytän erilaisia kirjallisia lähteitä. Tilastojen avulla kuvaan muuttoliikettä yhteiskunnan ja alueen tasolla, kun taas haastatteluaineiston pohjalta tutkin yksilötasoa etenkin nuorten maahanmuuttajien näkökulmista. Näin eri aineistot täydentävät toisiaan ja tilastoista tehdyt päätelmät luovat pohjan maahanmuuttajien yksilötason tarkastelulle. Tilastoanalyysi auttaa maahanmuuton kokonaiskuvan ja maahanmuuttajien tilanteen ymmärtämisessä, ja haastattelujen avulla tutkin ilmiötä syvällisemmin. Muut kirjalliset lähteet koostuvat esimerkiksi maahanmuuttoa ja maahanmuuttajia koskevista laeista sekä aiemmista samaa aihetta käsittelevistä tutkimuksista.

Tilastoista käytän tilastokeskuksen, työministeriön, ulkomaalaisviraston ja Venäjän federaation tilastokomitean valmiita tilastoaineistoja. Valmiita tilastoaineistoja käytän kuvatessani Suomen ja entisen Neuvostoliiton alueen muutto- sekä muuttajien tilannetta. Muuttotilanteeseen kuuluu esimerkiksi maahan- ja maastamuutto sekä maahanmuuttajien sijoittuminen eri puolille maata, kun taas muuttajien tilannetta tarkastelen esimerkiksi työllistymisen näkökulmasta. Tarkemmin tutkin Lahden ja Turun ulkomaalaisten ja etenkin Venäjältä muuttaneiden tilannetta.

Tilastojen käytössä on ongelmia. Tutkimukseni tilastot ovat eri vuosilta: vanhimmat Venäjän vuoden 2002 väestönlaskennasta ja uusimmat vuodelta 2005. Tämän vuoksi tilastojen vertailussa on oltava tarkkana. Toisaalta maahanmuuttajien määrässä eikä heidän tilanteessaan ole muutamassa vuodessa tapahtunut suuria muutoksia, joten eri vuosien tilastot eivät ole suuri ongelma. Monissa kohdissa kuvaan tilannetta aikajanana, jolloin trendi on nähtävissä, vaikka viime vuoden tarkkaa lukua ei ole saatavissa. Toinen tilastoja koskeva ongelma on tiedon puutteellisuus etenkin Venäjän tilastoissa. Olen kuitenkin katsonut tietojen olevan suuntaa antavia, vaikka ne eivät aivan tarkkoja olekaan. Muita tilastoja koskevia ongelmia käsittelem kohdissa, joissa niitä ilmenee.

Haastatteluaineistoni koostuu kolmestatoista 16—24-vuotiaan nuoren haastattelusta. Näistä viisi on tehty Turussa ja kahdeksan Lahdessa. Turussa haastatteluista ensimmäiset kolme tein

marraskuussa 2005 sekä kaksi muuta vuoden 2006 maaliskuu- ja kesäkuussa, kun taas Lahden haastattelut tein kaikki vuoden 2005 marraskuussa. Haastattelin kaikkia henkilöitä vain kerran. Haastateltavia nuoria etsin maahanmuuttajayhdistysten ja tuttavapiirieni kautta. Turussa olin yhteydessä Varissuolla toimivaan ABC-nuorisotoimintaan ja Lahdessa kävin nuorten kahvilassa, jossa venäläiset nuoret kokoontuvat joka viikko. Kaikki haastattelemani nuoret eivät olleet muuttaneet Suomeen Venäjältä, vaan osa on muuttanut entisen Neuvostoliiton alueelta. Entisen Neuvostoliiton alueelta muuttaneet henkilöt tuntevat itsensä venäläisiksi ja puhuvat venäjää. Haastattelujen kohdalla on parempi puhua venäjää puhuvista eikä venäläisistä nuorista.

Haastattelut ovat puolistrukturoituja, ja niiden runko on liitteenä (liite 1). Päähaastattelukysymykset ja aihealueet ovat kaikille samat, mutta tilanteen mukaan olen esittänyt lisäkysymyksiä, jotka joko ovat tarkentaneet vastausta tai koskeneet jotakin haastattelussa esillä tullutta eri asiaa. Pääasiallisena haastattelukielenä oli suomi. Muutamien henkilöiden kohdalla käytimme sekaisin sekä venäjää että suomea ymmärryksen tukemiseksi. Mahdollisesti suomen kielen käyttö ja sen heikko taso estivät haastattelujen kunnollisen onnistumisen joidenkin haastateltujen kanssa. Omalla äidinkielellä puhuessa ei tarvitse miettiä muuta kuin puheensa sisältöä kieliopin ja sanojen tullessa itsestään. Toisaalta vieraalla kielellä puhuttaessa puhe on harkittua, eikä tule sanottua mitään sattuu. Nauhoitin kaikki haastattelut, mikä mahdollisesti vaikutti vastausten laatuun. Painotin haastateltaville heidän anonymiteettiään, mutta nauhurin käyttö haastattelutilanteessa on silti voinut jännittää haastateltavia.

Otoksen ei ole tarkoitus olla kattava, vaan haastattelujen tarkoituksena on saada tutkimukseeni näkyviin yksilön näkökulma. Aihe tulee näin läheisemmäksi ja konkreettisemmäksi. Haastatteluaineistoni perusteella ei voi tehdä yleistyksiä, kuten myöhemmin perustelen. Tutkimuksessani on parempi puhua harkinnanvaraisesta näytteestä. Turussa tekemäni haastattelut ovat onnistuneet paremmin, mikä voi johtua haastateltavien korkeammasta iästä. Aineistossani on näkyvissä kylläntymistä, jolloin uudet haastattelut eivät olisi tuoneet mukanaan aiheellista lisäinformaatiota, ja tämän vuoksi en haastatellut useampia henkilöitä.

Valitsin Turun ja Lahden kaupungeiksi, joissa tein haastattelut, koska niissä molemmissa asuu lähes saman verran venäläisiä, mutta muuten kaupungit ovat luonteeltaan erilaisia. Ne sijaitsevat eri puolilla Suomea, mutta kuitenkin Suomen eteläosassa. Lahti sijaitsee idempänä ja siten lähempänä Venäjää suoran rautatieyhteyden varrella. Turussa asuu huomattavasti enemmän ulkomaalaisia kuin Lahdessa. Olen kiinnostunut kahdessa eri kaupungissa asuvien venäläisten muuttohistoriasta, tämänhetkisestä tilanteesta, oloista ja muuttomotiiveista. Haastattelujen pohjalta tutkin niin kaupunkien eroja kuin yleensäkin venäläisten tilannetta.

3.2 Haastattelu aineistonkeruumenetelmänä

Haastattelu on paras aineistonkeruumenetelmä tutkittaessa yksilötasoa, koska se on joustava ja koska siinä korostuu haastateltavan osaa tutkimuksessa. Aineiston keruu on mahdollista säädellä tilanteen ja vastaajien mukaisesti. Haastateltaessa on mahdollista selventää ja syventää haastateltavan vastauksia lisäkysymyksillä sekä saada esiin vastausten taustalla olevia motiiveja. Lisäksi haastatteliija voi tarkentaa omia kysymyksiään, ja näin välttyään väärinkäsityksiltä, jotka ovat mahdollisia kyselylomakkeilla aineistoa kerättäessä. Haastattelutilanteessa

voivat haastateltavan eleet, ilmeet ja muut ei-kielelliset viestit antaa tutkimukselle olennaisia lisätietoja, jotka muita menetelmiä käyttäessä olisivat voineet jäädä tutkimatta. Haastattelun etuna on se, että vastaajat yleensä suostuvat haastatteluun ja että heidät on helppo tavoittaa myöhemmin, jos tarvetta aineiston täydentämiseen esiintyy. (Hirsjärvi & Hurme 2001: 34—37; Hirsjärvi et al. 2005: 194—196.) Maahanmuuttajia tutkittaessa haastattelu on paras menetelmä, koska heidän kielitaitonsa voi olla esteenä kyselylomakkeiden täyttämiseksi.

Haastatteluun aineistonkeruumenetelmänä liittyy myös ongelmia. Haastatteluilla kerätty aineisto on tilannesidonnaista eli vastaajat saattavat puhua haastattelutilanteessa toisin kuin josakin toisessa tilanteessa. Lisäksi haastateltavat voivat antaa vastauksia, joita he pitävät oikeina ja suotavina. Esimerkiksi he voivat kertoa toimivansa yhteiskunnan aktiivisina kansalaisina äänestämällä, vaikka he eivät olisi koskaan äänestäneetkään. Haastatteluun sisältyy siis virhelähteitä, jotka voivat liittyä niin haastattelijaan, haastateltavaan kuin haastattelutilanteeseenkin. (Hirsjärvi & Hurme 2001: 34—37; Hirsjärvi et al. 2005: 194—196.)

Tutkimuksessani olen kokenut tärkeimmäksi sen, että maahanmuuttajanuoret ymmärtävät tutkimukseni tarkoituksen sekä haastattelukysymysten sisällöt ja näiden merkityksen. Kielitaito olisi monella ollut este kyselylomakkeen täyttämiseksi, ja siksi valitsin haastattelun yksilötasoa käsittelevän aineisto-osan keruumenetelmäksi. Tällöin haastattelun aikana oli mahdollista tarkentaa kysymyksiä. Lisäksi haastatteleamalla pääsin lähemmäs maahanmuuttajanuoria ja heidän elämäänsä käydessäni maahanmuuttajien kohtaamispaikoissa tekemässä haastatteluja. Tietojen kerääjän näkeminen saattoi myös herättää luottamusta haastateltavissa toisin kuin persoonaton kyselylomake. Osaksi näistä syistä valitsin haastattelun aineistonkeruumenetelmäksi kyselyn sijasta.

3.3 Kuvailusta ymmärtämiseen

Tutkimuksessani tarkastelen muuttoilmiötä kolmella eri tasolla: yhteiskunnan, alueen ja yksilön tasolla. Monitasoisen tarkastelulähtökohdan takia myös aineiston ja menetelmien oli oltava erilaisia ja monipuolisia, koska samalla menetelmällä on vaikeaa tutkia eri tasojen suhdetta tutkittavaan ilmiöön. Yhteiskunnan tasolla käytän aineistona pelkästään tilastoja, alueen tasolla molempia eli tilastoja ja haastatteluja sekä yksilötasolla vain haastatteluja. Tilastoista on helppo tarkastella tutkittavaa ilmiötä makrotasolla, kun taas haastatteluissa painottuvat yksilöiden näkökannat ja ilmiön ymmärtäminen. Tarkoituksena on ilmiön tarkasteleminen eri näkökulmista ja eri menetelmillä kaikenkattavasti.

Yhteiskunnan ja aluetason tarkastelussa keskityn ilmiön kuvailuun ja selvitykseen, kun taas yksilön tasolla näiden lisäksi keskityn myös ilmiön ymmärtämiseen. Tilastojen ja haastattelijan pohjalta tutkin maahanmuuttoon liittyviä ilmiöitä yhtä aikaa vertailevalla ja vastakkain asettelevalla periaatteella. Tämä tarkoittaa ilmiöiden tai asioiden yhtäläisyyksien ja erojen etsimistä ja korostamista (Hirsjärvi et al. 2005: 34). Yhteiskunnan tasolla asetan vastakkain maan eri osat ja eri väestöryhmät sekä alueen tasolla kaksi kaupunkia, Lahden ja Turun, ja näissä asuvat ryhmät. Etsin eroja ja yhtäläisyyksiä Lahdessa ja Turussa asuvien maahanmuuttajanuorten kesken niin alueen kuin yksilönkin tasolla. Toisaalta siis vertailen Lahdessa ja Turussa asuvia nuoria ryhmänä keskenään, ja toisaalta vertailen heitä keskenään yksilöittäin. Tutkimusalueena toimii siis koko Suomi ja osaksi koko Venäjä. Lahdessa ja Turussa on pal-

jon venäläissyntyistä väestöä. Kaupunkien luonne on kuitenkin erilainen: Turku on yliopisto-kaupunki, jossa on paljon muunmaalaisiakin maahanmuuttajia kuin venäläisiä. Lahdessa puolestaan venäläiset ovat suhteellisesti suurempi ulkomaalaisryhmä kuin Turussa, eikä Lahdessa ole omaa yliopistoa. Haluan vertailla eriluonteisia kaupunkeja eri puolilta Suomea ja miettiä, miksi venäläiset ovat muuttaneet juuri näihin kaupunkeihin.

Tutkimukseni haastatteluosan perusteella ei voi tehdä yleistyksiä, vaikka haastattelujen perusteella muodostankin ryhmiä, joihin jaan haastattelemani maahanmuuttajanuoret. Nämä ryhmät koskevat vain tutkimiani nuoria. Heistä jokainen on ainutlaatuinen, ja ryhmät muodostan vain ymmärtämisen helpottamiseksi. Toisaalta pientä harkinnanvaraista näytettä tutkittaessa on mahdollista ymmärtää, mikä ilmiössä on merkittävää ja mikä toistuu yleisemmällä tasolla (Hirsjärvi et al. 2005: 171). Tutkimuksessani lähden kuitenkin ajatuksesta, että haastattelujen perusteella tehdyistä johtopäätöksistä ei ole tarkoitus tehdä yleistyksiä. Tärkeintä on ymmärtää muuttotapahtumaa ja muuttajien alueellista jakautumista. Toisaalta tilastojen perusteella tehdyt johtopäätökset ovat yleisiä, mutta yleistyksiä niiden pohjalta ei voi tehdä, koska tilasto-osassa vain kuvailen tämän hetkistä tilannetta. Ne ovat pintapuolisia tilannekuvauksia, joista ei voi määrittellä syy-seuraus—suhteita, jotka voisivat päteä esimerkiksi jossakin toisessa maassa.

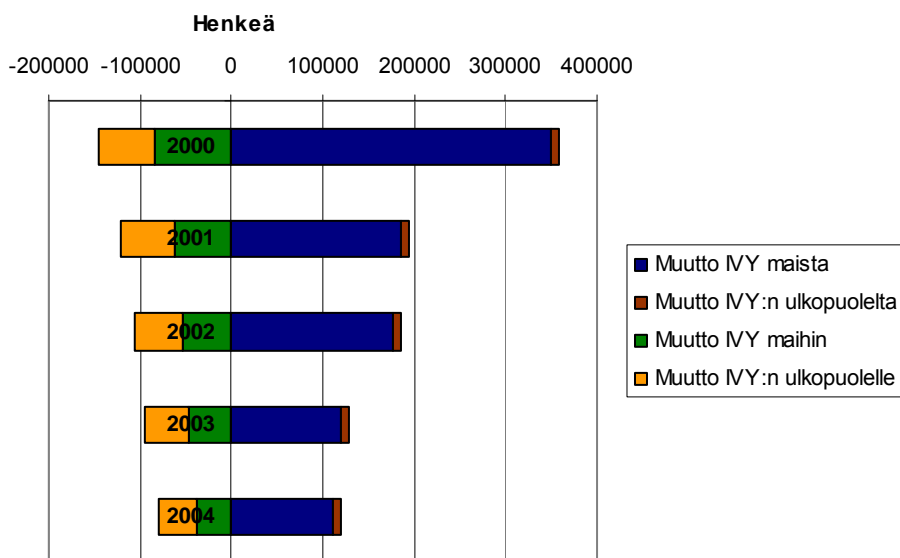
4 Muuttoliikkeet Venäjällä ja Suomessa

4.1 Venäjän muuttoliikkeet

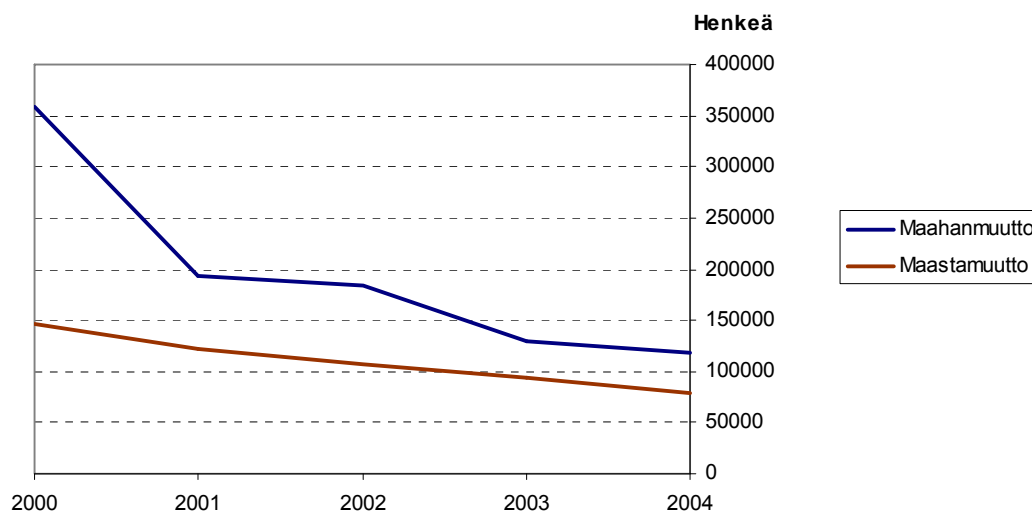
Neuvostoliitosta poismuuttamista valvottiin tiukasti 1980-luvun lopulle asti. Oikeus maastamuuttoon oli vain tiettyyn etniseen ryhmään kuuluvilla. He saivat muuttaa muissa maissa asuvien sukulaistensa luo perheen yhdistämisen merkeissä. Suurin osa muuttaneista oli juutalaisia ja saksalaisia; joukossa oli myös armenialaisia ja kreikkalaisia. (Dietz 2000: 635.) Neuvostoliitossa alkoi esiintyä uusia väestöliikkeitä jo ennen valtioon hajoamista 1990-luvun alussa. Hajoamisen jälkeen maastamuutto entisen Neuvostoliiton alueelta voimistui jonkin verran, kun taas muuttoliikkeet Neuvostoliittoon kuuluneiden tasavaltojen välillä voimistuivat huomattavasti. Erityisesti muutto kohdistui entisistä neuvostotasavalloista Venäjälle, jolloin maahanmuuttajat ovat olleet lähinnä etnisiä venäläisiä. Tätä paluumuuttoa Venäjälle ilmeni jo 1970-luvulta lähtien. Sen yhtenä syynä voi pitää Venäjän, erityisesti sen suurimpien kaupunkien, korkeampaa elintasoja verrattuna esimerkiksi Keski-Aasian elintasoon. Joiltakin alueilta etnisistä venäläisistä on muuttanut pois jopa puolet. (Kyntäjä 1998: 11—13.) Eniten muuttaneita on ollut alueilta, joilla on ollut tai on käynnissä aseellisia konflikteja. Esimerkiksi Kaukasian tasavalloista ovat lähes kaikki venäläiset muuttaneet pois. (Kiuru 1998: 195.)

Vuonna 1993 Venäjällä astui voimaan liikkumisvapaus, mutta se ei aiheuttanut länsimaissa pelättyä suurta maastamuuttoa. Maastamuuton huippuvuosia olivat vuodet 1993 ja 1994. Maastamuuton tärkein peruste oli etninen paluumuutto. Venäjältä lähteneisiin paluumuuttajiin kuuluu inkerinsuomalaisten lisäksi muun muassa saksalaisia ja juutalaisia. Näiden paluumuuttajien määrän vähentyessä etnisten venäläisten osuus maastamuuttajista on lisääntynyt. Tilastot ovat kuitenkin puutteellisia ja niihin on suhtauduttava epäillen. Luvut ovat kuitenkin suuntaa antavia, vaikka ne eivät olisikaan aivan tarkkoja. (Kyntäjä 1998: 14—16.) Sekä maahanmuutto että maastamuutto on Venäjällä 2000-luvulla vähentynyt (kuva 3). Maahanmuuttajia on enemmän kuin maastamuuttajia, vaikka ero on 2000-luvulla kaventunut. Vuonna 2000 maahanmuutto on ollut suurta, lähes 360 000 henkeä, kun se vuonna 2004 oli lähes 120 000 henkeä. Maastamuutto on vähentynyt tasaisesti ollen vuonna 2004 noin 80 000 henkeä. (Federal State Statistics Service.)

Venäjälle muuttaa eniten ihmisiä entisistä neuvostotasavalloista (kuva 4). Maahanmuuton väheneminen näiltä alueilta on suurin syy Venäjälle muuttaneiden määrän vähentymiseen. Maahanmuutto entisten neuvostotasavaltojen ulkopuolelta on pysynyt 2000-luvulla lähes samana. Vuonna 2004 eniten maahanmuuttajia tuli entisistä neuvostotasavalloista Kazakstanista ja entisen Neuvostoliiton ulkopuolisista maista Saksasta. Maastamuutto on myös vähentynyt 2000-luvulla. Vuonna 2004 Venäjältä muuttaneista noin puolet, 40 000 henkeä, muutti entisiin neuvostotasavaltoihin ja puolet muualle. Eniten muutettiin Kazakstaniin ja Ukrainaan sekä Saksaan. (Federal State Statistics Service.)

Kuva 3. Maahanmuutto ja maastamuutto Venäjällä 2000—2004. Federal State Statistics Service:n mukaan.

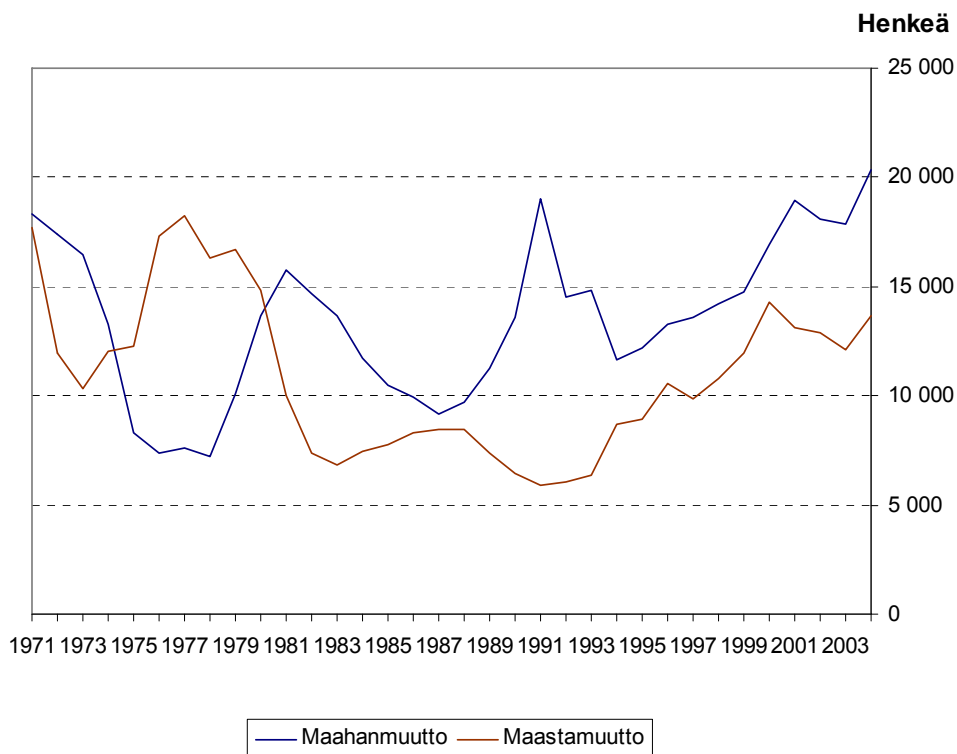

Kuva 4. Venäjän muuttovoitto ja -tappio 2000—2004. IVY maat: Azerbaidzan, Armenia, Valko-Venäjä, Georgia, Kazakstan, Kirgisia, Moldova, Tadzikistan, Uzbekistan ja Ukraina. Federal State Statistics Service:n mukaan.

Pelättyyn massamuuttoon on liittynyt keskustelu Venäjän kautta länteen pyrkivistä muuttajista. Aasian maista löytyy paljon potentiaalisia muuttajia, joiden muuttomotiivit ovat taloudellisia. Monen entisen neuvostotasavallan rajoja ei valvota tarkkaan, jolloin laitton muutto näiden maiden kautta Venäjälle ja sieltä taas länteen on mahdollista. Venäjän sisäinen muuttoliike ja olosuhteet ovat myös olennaisia mahdollista massamuuttoa tutkittaessa. Miljoonia ihmisiä muuttaa pois Venäjän pohjoisilta alueilta taloudellisista syistä, kun valtiolla ei ole enää varaa tukea näiden alueiden asutusta. (Kiuru 1998: 198—199.)

4.2 Maahan- ja maastamuutto Suomessa

Vuoteen 1980 asti Suomesta pois muuttaminen, maastamuutto, on ollut yleisempää kuin Suomeen muuttaminen (kuva 5).

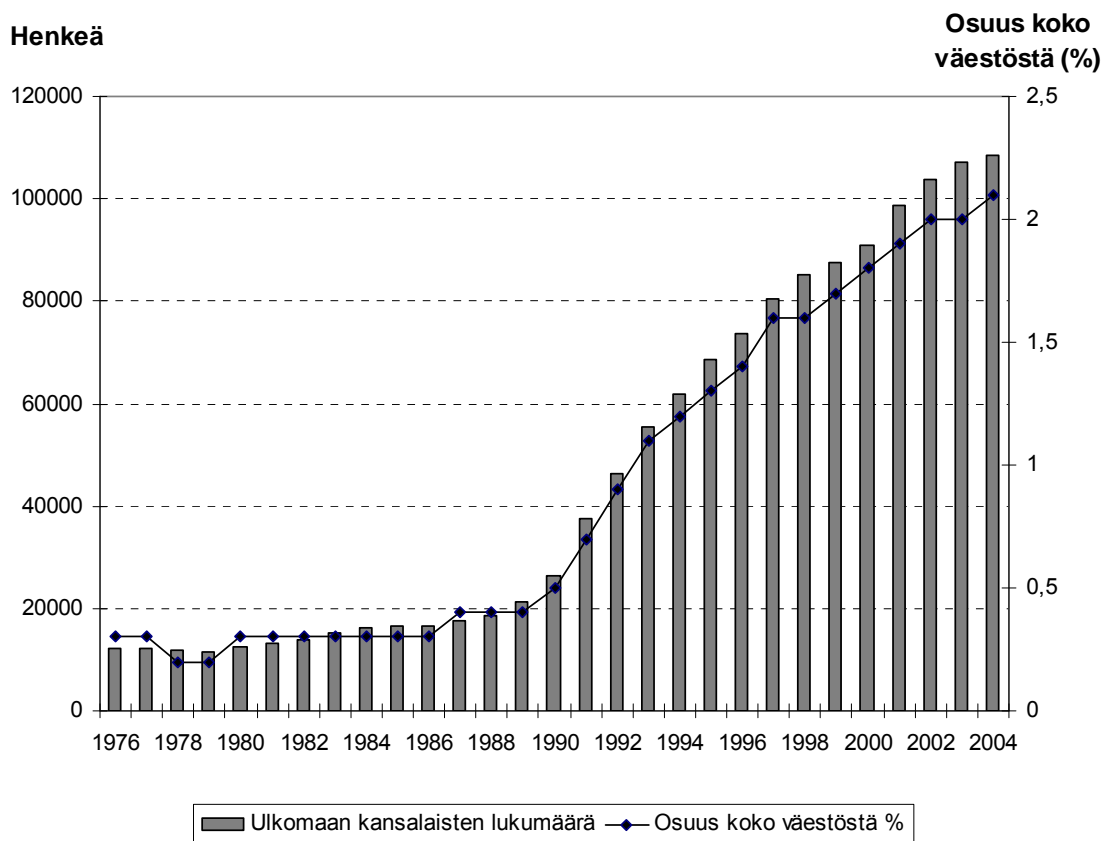

Kuva 5. Maahanmuutto ja maastamuutto Suomessa 1971—2004. Lähde Tilastokeskus 2006.

Siirtolaisuus Yhdysvaltoihin oli suurta 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa, kun taas 1960- ja 1970-luvuilla suomalaiset muuttivat lähinnä Ruotsiin. Tällöin muuton motiiveina olivat lähinnä Ruotsissa tarjolla olleet vapaat työpaikat, korkeammat palkat ja parempi elintaso. Muuttaminen oli myös helppoa yhteisten pohjoismaisten työmarkkinoiden ansiosta. Nykyään maastamuuttajat ovat usein korkeammin koulutettuja henkilöitä, jotka lähtevät töihin ulkomaille – eniten Britanniaan, Saksaan ja Norjaan. (Korkiasaari & Söderling 1998: 7—9.) Vuodesta 1981 alkaen maahanmuuttajia on ollut enemmän kuin maastamuuttajia. 1980-luvulla Suomen ja Ruotsin väliset palkka- ja elintasoerot kaventuivat sekä työikään tulevat ikäluokat olivat pienempiä kuin aiemmin, joten työllisyystilanne oli parempi. Suomen työntekijät ja Ruotsin vetotekijät menettivät voimansa. Toisaalta oli nähtävissä päinvastaista liikettä: Ruotsista saapui paluumuuttajia Suomeen. 1980-luvulla Skandinavian ulkopuolelle muuttamisen motiivina oli naisilla usein avioliitto ulkomaalaisen kanssa ja miehillä työasiat (Korkiasaari & Söderling 1998: 9). Vuonna 1991 muuttovoitto oli suurin, noin 13 000 henkeä. Tällöin inkerinsuomalaiset olivat saaneet paluumuutto-oikeuden ja Somaliasta saapui yli 1 000 pakolaista. Lisäksi Ruotsista saapui paluumuuttajia. Vuodesta 1994 alkaen suomalaisten muutto ulkomaille ja Suomeen muuttavien ulkomaalaisten määrä on lisääntynyt lukuun ottamatta pientä notkahdusta kummassakin 2000-luvun alussa. (SVT 2005.)

Ennen 1980-lukua maahanmuutto oli vähäistä ja lyhytaikaista. Suomessa asuvien ulkomaalaisten määrä oli pitkään pysynyt noin 10 000 henkilössä (SVT 2005). Muuton syinä olivat tällöin lähinnä opiskeleminen, määräaikaisten työprojektien sekä avioliitto suomalaisen kanssa. 1980-luvulla suurin osa maahanmuuttajista, noin 85 prosenttia, oli suomalaisia paluumuuttajia lähinnä Ruotsista, mutta 1990-luvulta lähtien muuttajat ovat olleet enimmäkseen ulkomaalaisia. Syitä tähän muutokseen ovat Korkiasaaren ja Söderlingin (1998) mielestä sosialististen maiden kaatuminen, Jugoslavian sisällissota sekä Aasian ja Afrikan ongelmat. Kaksi viimeistä ovat lisänneet pakolaisten määriä, kun taas sosialististen maiden kaatuminen on vapauttanut

näiden maiden muuttoliikkeen. Inkerinsuomalaisten saama paluumuutto-oikeus on lisännyt maahanmuuttoa entisistä neuvostotasavalloista. (Korkiasaari & Söderling 1998: 8, 10, 14—15.) Vuonna 1991 ulkomaalaisten määrän kasvu oli suhteellisesti suurinta, 43,1 prosenttia eli yli 11 000 henkeä. Tästä eteenpäin kasvu on ollut noin 10 prosenttia 2000-luvulle asti, jolloin kasvu hidastui. Tähän on osaltaan vaikuttanut Suomen kansalaisuuden saaneiden määrän kasvu. Vuosina 1998—2003 Suomen kansalaisuuden on joka vuosi saanut 3 000—4 500 henkeä, kun aiemmin kansalaisuuden saaneita oli noin 1 000 vuosittain. Tämä johtuu 1990-luvun alkupuolella Suomeen saapuneiden suurten ulkomaalaisryhmien kansalaisuuden saamisesta. Vuonna 2004 myönnettiin 6900 Suomessa vakinaisesti asuvalle ulkomaalaiselle Suomen kansalaisuus. Vuonna 1993 ulkomaalaisia oli yli 50 000, ja vuonna 2002 ulkomaalaisten määrä ylitti 100 000 rajan. Vuonna 2004 Suomessa asui 108 346 ulkomaan kansalaista. Ulkomaalaisten osuus koko väestöstä on ollut pieni: 1990-luvun alkuun asti noin 0,3 prosenttia. Vuonna 2004 he muodostivat 2,1 prosenttia koko väestöstä. Ulkomaalaisten määrän muutokset ja heidän osuutensa väestöstä ilmenevät kuvassa 6. (SVT 2004; Tilastokeskus 2006.)

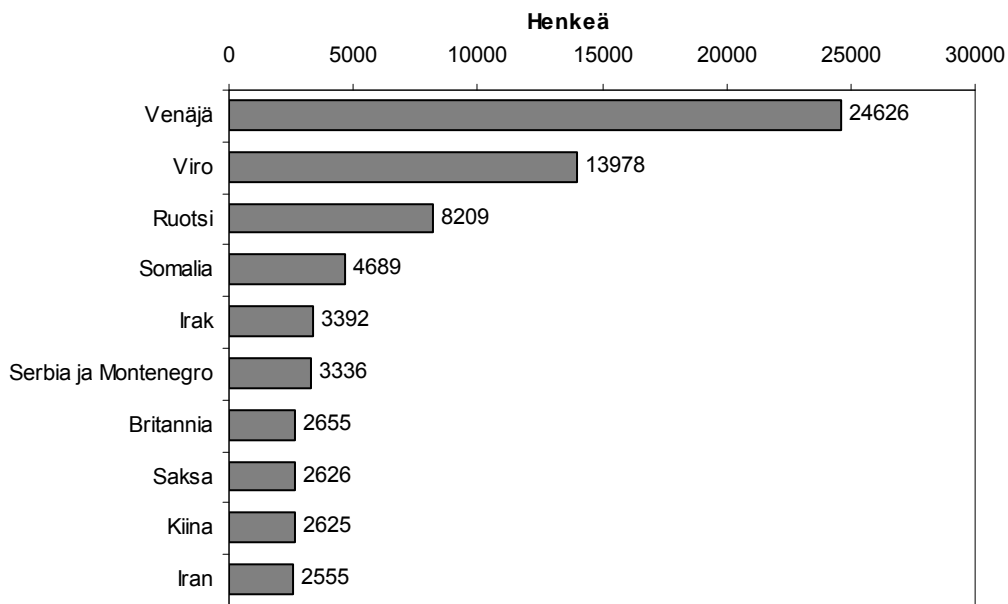
Kuva 6. Ulkomaan kansalaisten lukumäärä Suomessa vuosina 1976—2004. Lähde: Tilastokeskus 2006.

4.3 Suomessa asuvat ulkomaalaiset

Suomessa asuvat ulkomaalaiset voidaan Korkiasaaren ja Söderlingin (1998: 17—18) mukaan jakaa neljään eri ryhmään. Ensimmäisen ryhmän muodostavat henkilöt, joilla on suomalaiset sukujuuret. Toiseen ryhmään kuuluvat henkilöt, jotka ovat naimisissa suomalaisen kanssa.

Kolmanteen ryhmään kuuluvat pakolaiset, ja neljanteen työn tai opiskelun takia muuttaneet sekä perheenjäsenet. Työn tai opiskelun takia muuttaneet asuvat Suomessa yleensä vain tietyn ajan. (Korkiasaari & Söderling 1998: 17—18.) Ensimmäiset pakolaiset tulivat Suomeen Chilestä 1970-luvulla, jolloin pakolaisten määrä kasvoi koko maailmassa. Tällöin myös Vietnamin venepakolaiset ja muitakin ryhmiä Kaakkois-Aasiasta tuli Suomeen. 1990-luvulla pakolaisia on tullut Lähi- ja Keski-idästä sekä Itä-Euroopasta Jugoslavian tilanteen vuoksi. (Rinne 1989: 37, 46, 50; Lepola 2000: 48—49.) Nykyään Suomi vastaanottaa noin 3 500 turvapaikanhakijaa vuosittain.

Suomessa asuu yli 160 eri kansalaisuusryhmään kuuluvaa. Suurin Suomessa asuva kansalaisuusryhmä on venäläiset, joita on lähes 25 000 henkeä (kuva 7). Suurin osa entisen Neuvostoliiton alueelta muuttaneista on kotoisin Venäjän alueelta, mutta etnisiä venäläisiä muuttaa Suomeen myös muualta, joten venäläisten määrä nousee lähes 26 000 henkeen. Seuraavaksi eniten on virolaisia, lähes 14 000 henkeä. Kansalaisuudeltaan venäläisten ja virolaisten henkilöiden suurta määrää selittää osaksi inkerinsuomalaisten paluumuutto-oikeus; inkerinsuomalaiset asuvat etupäässä Virossa ja Venäjällä. Myös monilla Ruotsista muuttaneilla on suomalaiset sukujuuret (Korkiasaari & Söderling 1998: 15). Seuraavaksi suurimpia ryhmiä ovat turvapaikanhakijoina Suomeen saapuneet somalialaiset, irakilaiset ja entisen Jugoslavian liittotasavallan alueelta tulleet henkilöt. Eri kansalaisuusryhmien suuruuteen vaikuttaa Suomen kansalaisuuden saaneiden määrä. (SVT 2005; Tilastokeskus 2006.)

Kuva 7. Suurimmat ulkomaalaisten kansalaisuusryhmät Suomessa vuonna 2004. Lähde: Tilastokeskus 2006.

Ulkomaalaisten sukupuolirakenne on tasainen ja muistuttaa suomalaista sukupuolirakennetta. Vuonna 2004 miehiä oli 54 446 ja naisia 53 900 henkeä. Poikia on 0—14-vuotiaista enemmän, kun taas yli 64-vuotiaalla on naisenemmistö, kuten suomalaisillakin. Kansalaisuusryhmien kesken on havaittavissa suurempia eroja. Selvä naisenemmistö on thaimaalaisilla, 85 prosenttia, ja venäläisillä, 62 prosenttia. Miesenemmistö on alankomaalaisilla 80 prosenttia, britteillä 78 prosenttia, italialaisilla 75 prosenttia, turkkilaisilla 71 prosenttia ja espanjalaisilla 68 prosenttia. (Tilastokeskus 2006.) Myös ulkomaalaisten ikärakenne vaihtelee kansalaisuuksit-

tain. Pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden joukossa on huomattavasti enemmän 0—14-vuotiaita verrattuna muihin maahanmuuttajiin. Esimerkiksi somalialaisista noin 35 prosenttia on alle 15-vuotiaita. Kaikista ulkomaalaisista työkäisten, 15—64-vuotiaiden, määrä on suuri, 77 prosenttia, kun suomalaisista työkäisiä on 66 prosenttia. Eläkeläisten eli yli 64-vuotiaiden määrä on pieni, 6 prosenttia, suhteessa suomalaisiin, 16 prosenttia. Lapsia on molemmista, ulkomaalaisista ja suomalaisista, 17 prosenttia. (Tilastokeskus 2006.)

5 Venäjältä muuttaneet Suomessa

5.1 Venäläiset Suomessa 1800-luvulta 1900-luvun puoliväliin

1700-luvulla Ruotsi-Suomi menetti Vanhan Suomen eli Viipurin kuvernementin alueen Venäjälle, jolloin alueelle muutti venäläisiä ja muita kansallisuuksia. Vuonna 1809 koko Suomesta tuli Venäjän keisarikunnan autonominen osa, ja vuonna 1812 Vanha Suomi liitettiin osaksi Suomen suuriruhtinaskuntaa. Tällöin alueelle muuttaneista venäläisistä tuli Suomen suuriruhtinaskunnan kansalaisia. Autonomian aikana Suomessa asui venäläisiä sekä pysyvästi että väliaikaisesti. Pysyviä asukkaita olivat venäläiset kauppiat ja väliaikaisesti asuvia virkamiehet, armeijassa palvelevat, papiston edustajat sekä venäläiset turistit, jotka tulivat pääasiassa Pietarista lomailemaan Helsinkiin sekä Karjalan kannakselle. Osa armeijassa palvelleista sai luvan jäädä asumaan Suomeen eläkkeelle jäämisensä jälkeen. (Horn 1995: 183–186; Venäjän ja Itä-Euroopan instituutti 2003: 6.)

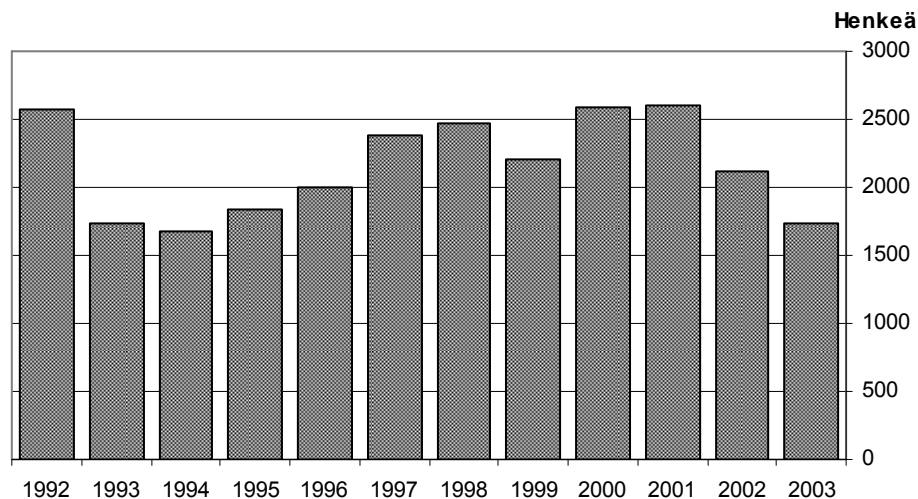
Suomen itsenäistyttyä autonomian ajan venäläisten määrä väheni. He joko sulautuivat valtaväestöön tai ruotsinkieliseen kansanosaan tai muuttivat Ruotsiin tai Neuvostoliittoon. Venäläisten sotilaiden määrä oli suuri itsenäisyyden alkuaikoina mutta väheni karkotusten johdosta. Samaan aikaan monet venäläiset emigrantit muuttivat Suomeen. Heistä suuri osa jatkoi matkaansa Eurooppaan syntyneisiin emigranttien keskittymiin. (Horn 1995: 188–189.) 1920-luvun alkupuolella Suomeen tuli myös pakolaisia Karjalasta. He olivat kotoisin lähinnä Vienan Karjalasta ja Pohjois-Aunuksesta, alueilta, joissa puhuttiin karjalaa ja jossa oli vanhoja yhteyksiä Suomeen. Esimerkiksi vuonna 1922 Suomeen muutti 33 000 pakolaista, joista puolet oli venäläisiä emigrantteja sekä puolet inkeriläisiä ja karjalaisia pakolaisia. Osa pakolaisista muutti takaisin 1920-luvun jälkeen, ja itäkarjalaisten määrä vakiintui kuuden ja seitsemän tuhannen välille. (Nygård 1980: 85.) Suomessa asuvilla venäläisillä oli siis erilaiset taustat: osa oli autonomian ajalla Suomessa asuneiden venäläisten jälkeläisiä, osa venäläisiä emigrantteja ja osa bolshevikkeja. Venäläisiä kohtaan tunnettiin epäluuloja, ja tämä aiheutti painetta sulautua valtaväestöön. Toisen maailmansodan alkaessa Suomessa asui noin 15 000 venäläistä, ja 1960-luvulta lähtien heidän Suomeen muuttonsa on lisääntynyt. Suomeen muutettiin Neuvostoliitosta 1950—1970-luvuilla lähinnä avioitumisen kautta. Näistä avioliitoista syntyneet lapset ovat sulautuneet osaksi suomalaista yhteiskuntaa. (Horn 1995: 189–190.) Suomeen muuttaneet venäläiset voidaan jakaa kahtia: Toisen puolen muodostavat Suomessa 1800- ja 1900-luvun alusta asti asuneet niin sanotut vanhavenäläiset, joista osa pitää yhä yllä venäläisiä perinteitä ja identiteettiä. Toisen puolen muodostavat 1960-luvulta lähtien muuttaneet.

1800-luvulla Suomeen muutti tataareja Kazanin alueelta Venäjältä. Ensimmäiset heistä tulivat Suomeen vuosien 1808—1809 sodan jälkeen, ja heidän muuttonsa jatkui noin vuoteen 1925

asti. (Halén 1979 cit. Pentikäinen & Anttonen 1995: 167.) Heille myönnettiin täydet kansalaisoikeudet Suomen itsenäistyttyä (Martikainen 1996: 104). He olivat toimineet kotiseuduillaan maanviljelijöinä, mutta talvisin he olivat toimineet kauppiaina ja tehneet kauppamatkoja muun muassa Suomeen. Kaupankäynti oli kuitenkin osoittautunut niin kannattavaksi, että he lopulta asettuivat pysyvästi asumaan Suomeen. (Marjamäki & Kolehmainen 1981: 85–86.) Suomen tataarit muodostavat islamilaisen vähemmistön, jolla on paljon aktiivista toimintaa. He ovat assimiloituneet valtakulttuuriin, mutta he ovat silti säilyttäneet etnisen identiteettinsä (Pentikäinen & Anttonen 1995: 168). Suurin osa Suomessa asuvista juutalaisista on Venäjältä Suomeen muuttaneiden juutalaisten jälkeläisiä (Pentikäinen 1997: 185—186).

5.2 Viime vuosina muuttaneet

Venäläisten lisääntyneeseen Suomeen muuttoon ovat 1990-luvun aikana vaikuttaneet Neuvostoliiton hajoamisen johdosta vapautunut maastamuuttopolitiikka Venäjällä sekä inkerinsuomalaisten Suomessa saama paluumuutto-oikeus. Venäläiset muodostavat suurimman Suomessa asuvan ulkomaalaisryhmän, ja heitä muuttaa Suomeen vuosittain noin 2 000 henkeä (kuva 8). Lisäksi Suomessa asuu venäläisiä tilapäisesti työluvilla, jotka ovat useimmiten kausiluonteisia (Venäjän ja Itä-Euroopan instituutti 2003: 7). Hannikaisen (2000: 476) mukaan uusimmat venäläiset maahanmuuttajat voidaan jakaa kolmeen ryhmään. Suurin maahanmuuttajaryhmä on inkerinsuomalaiset ja muut syntyperältään suomalaiset. He käyttävät enimmäkseen venäjän kieltä. Inkerinsuomalaisten erityislaatuisuuden vuoksi tarkastelen heitä myös omassa luvussaan. Toisen ryhmän muodostavat ne etniset venäläiset, jotka ovat tulleet Suomeen työ- ja perhesyistä entisen Neuvostoliiton alueelta, erityisesti Venäjältä ja Viirosta. Kolmannen ja pienimmän ryhmän muodostavat entisen Neuvostoliiton kansalaiset, jotka eivät ole venäläisiä eivätkä virolaisia mutta jotka puhuvat venäjää pääkielenään.

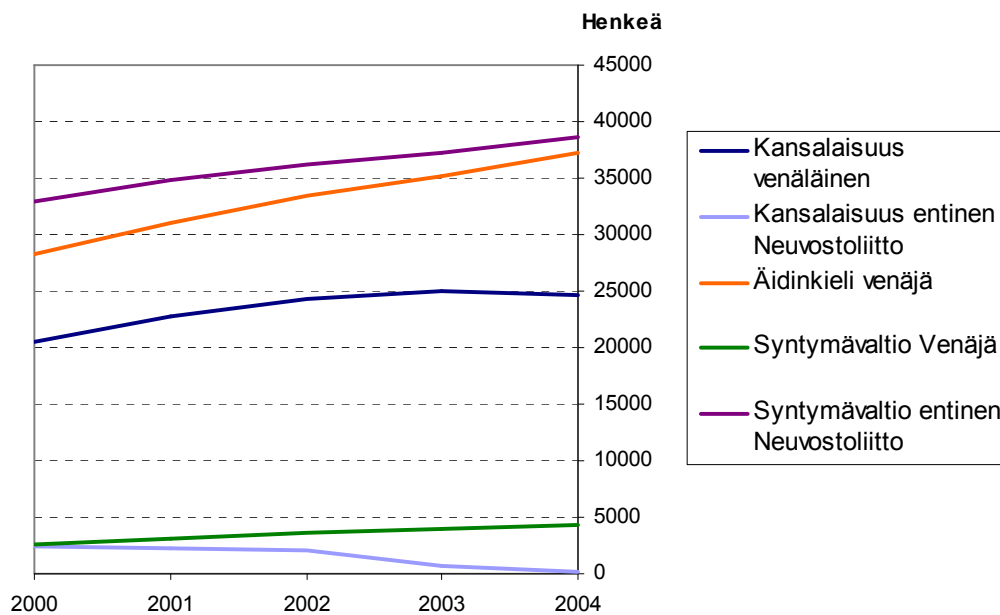

Kuva 8. Venäjän kansalaisten muutto Suomeen vuosina 1992—2003. Lähde SVT 2005.

Venäläisten muutttoa tutkittaessa on otettava huomioon Neuvostoliiton hajoamisen vaikutukset tilastoihin. Kuvassa 9 on esitettyä Suomessa asuvat Venäjän ja Neuvostoliiton kansalaiset, äidinkielenään venäjää puhuvat sekä Venäjällä tai Neuvostoliitossa syntyneet henkilöt. Tilastoissa entisen Neuvostoliiton kansalaisiksi merkityt voivat olla kotoisin Venäjältä tai

muualta entisen Neuvostoliiton alueelta: erityisesti heitä on muuttanut Virosta. Suurin osa Neuvostoliiton kansalaisista on kuitenkin venäläisiä. Neuvostoliiton kansalaisten määrä on vähentynyt vuosi vuodelta, vuonna 2004 heitä on noin 240 henkeä, eikä heidän määrällään ole enää suurta vaikutusta tilastoihin. Entisessä Neuvostoliitossa syntyneiden määrä on suuri, mutta heidän joukossaan on monia muissa neuvostotasavalloissa kuin Venäjällä syntyneitä. Venäjällä syntyneiden määrä on pieni; he ovat syntyneet Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen 1990- ja 2000-luvuilla. Venäjän kansalaisten määrä ei vastaa Venäjältä muuttaneiden tai venäjää äidinkielenään puhuvien määrää, koska osa maahanmuuttajista on jo saanut Suomen kansalaisuuden. Vuonna 2004 Suomen kansalaisuuden sai 2 300 Venäjän kansalaista (Tilastokeskus 22.2.2006). Äidinkielenään venäjää puhuvien suurta määrää selittää myös se, että osa entisen Neuvostoliiton alueelta muuttajista puhuu äidinkielenään venäjää ja että Suomessa asuu vanhavenäläinen venäjää puhuva vähemmistö.

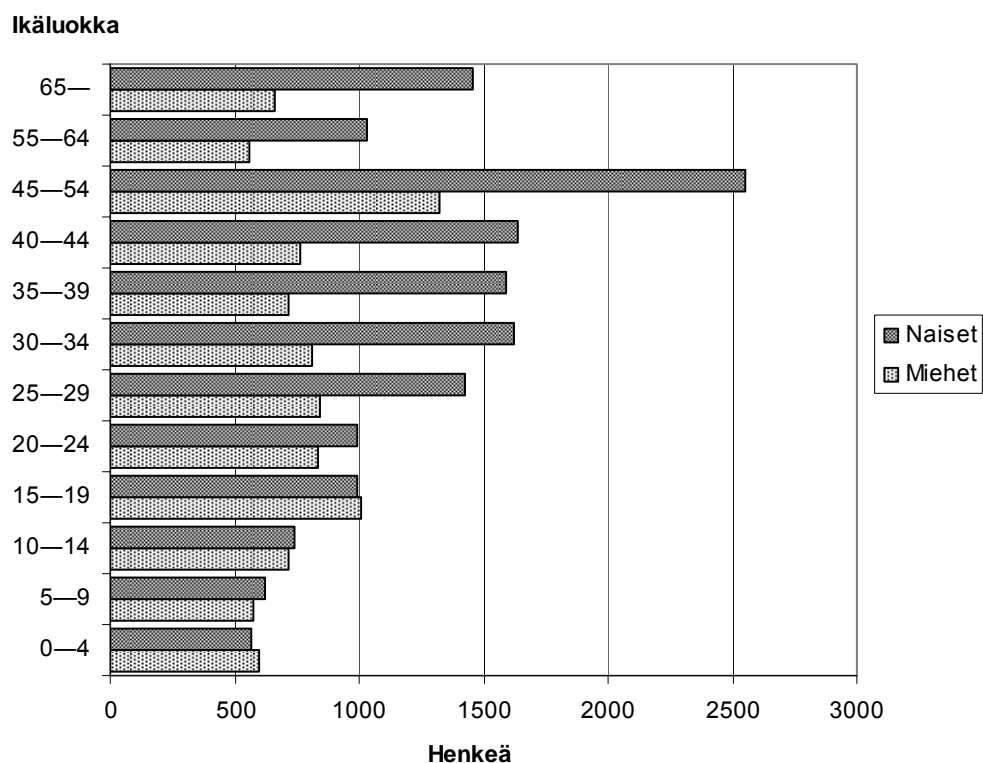
Tilastoista ei voi päätellä venäjänkielisten ja kansallisuudeltaan venäläisten todellista määrää. Tilastoista eivät näet erotu Suomen kansalaisuuden jo saaneet maahanmuuttajat. Ongelmat eivät poistu tarkasteltaessa maahanmuuttajia syntymämaan perusteella. Tällöin toisen sukupolven maahanmuuttajat eivät erotu, ja mukaan tulevat myös ulkomailla syntyneet suomalaiset. Myös Suomessa asuvien äidinkieltä tarkasteltaessa ongelmilta ei vältytä. Vanhavenäläiset ovat käytännössä kaksikielisiä, mutta äidinkielenä voi tilastoissa olla vain yksi kieli, joka heillä on usein suomi tai ruotsi. Vanhavenäläisiä ja heidän jälkeläisiään asuu Suomessa 3 000—5 000 henkeä, ja he asuvat enimmäkseen pääkaupunkiseudulla (Venäjän ja Itä-Euroopan instituutti 2003: 7, 9).

Kuva 9. Suomessa asuvat Venäjän ja entisen Neuvostoliiton kansalaiset, äidinkielenään venäjää puhuvat, Venäjällä ja entisessä Neuvostoliitossa syntyneet vuosina 2000—2004. Lähde Tilastokeskus 2006.

Kuvassa 10 on esitetty Venäjän kansalaisten ikä- ja sukupuolirakenne. Suomessa asuvien venäläisten ikärakenne eroaa suomalaisten ikärakenteesta. Nuoria ja eläkeläisiä on vähemmän suhteessa suomalaisiin, kun taas työikäisten suhteellinen osuus on venäläisillä suurempi. Venäläisten nuorten osuus on 16 ja suomalaisten 17 prosenttia. Työikäisiä, 15—64-vuotiaita, on

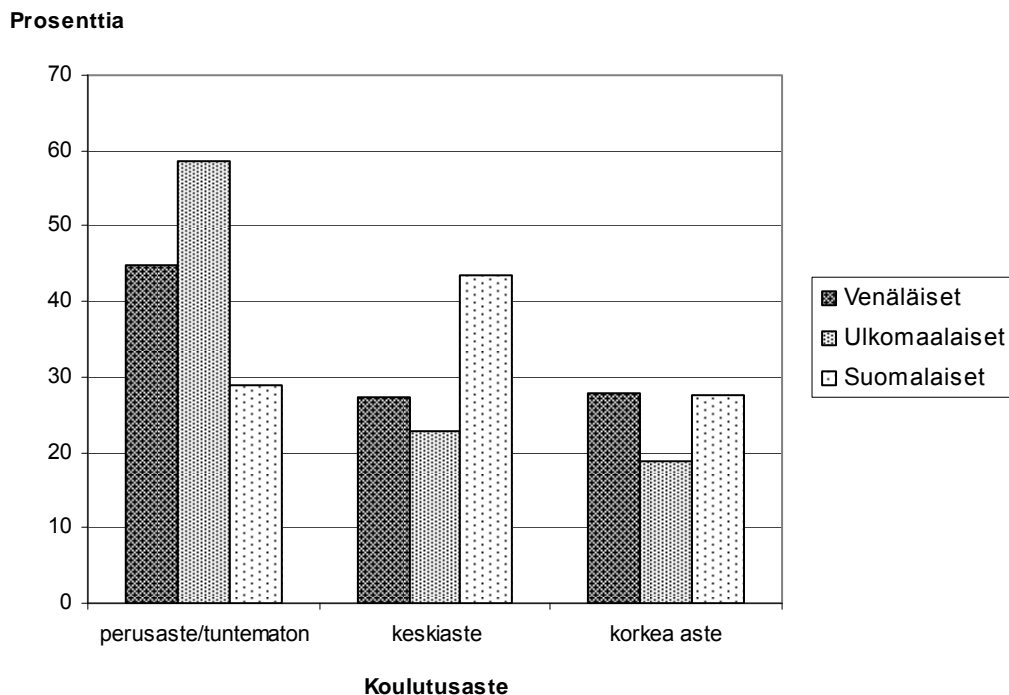
venäläisistä 76 ja suomalaisista 66 prosenttia. Eläkeläisten, yli 64-vuotiaiden, osuus on venäläisillä 9 ja suomalaisilla 16 prosenttia. Suomessa asuvista 15—54-vuotiaista Venäjän kansalaisista enemmistö, 62 prosenttia, on naisia. Miehiä on 9 403 ja naisia 15 223 henkeä. Naisia on huomattavasti enemmän yli 25-vuotiaiden joukossa, kun taas miespuolisia henkilöitä on enemmän alle 5-vuotiaiden ja 15—19-vuotiaiden joukossa. Miesten enemmistö suhteessa naisiin on näissä ikäluokissa kuitenkin pieni, noin 20 henkeä. Tarkasteltaessa ulkomaalaisten avioliittoja suomalaisten kanssa yleisintä on suomalaisen miehen ja venäläisen naisen avioliitto. Vuoden 2003 lopussa näitä avioliittoja oli yli 3 500. Suomalaisen miehen avioituminen virolaisen tai thaimaalaisen naisen kanssa on myös yleistä. Näitä avioliittoja on yli 1 000 kumpiakin samoin kuin ruotsalaisen miehen ja suomalaisen naisen avioliittoja, jotka ovat yleisimpiä avioliittoja vaimon ollessa suomalainen ja miehen ulkomaalainen. Venäläisen miehen kanssa avioliitossa on noin 300 suomalaisnaista.

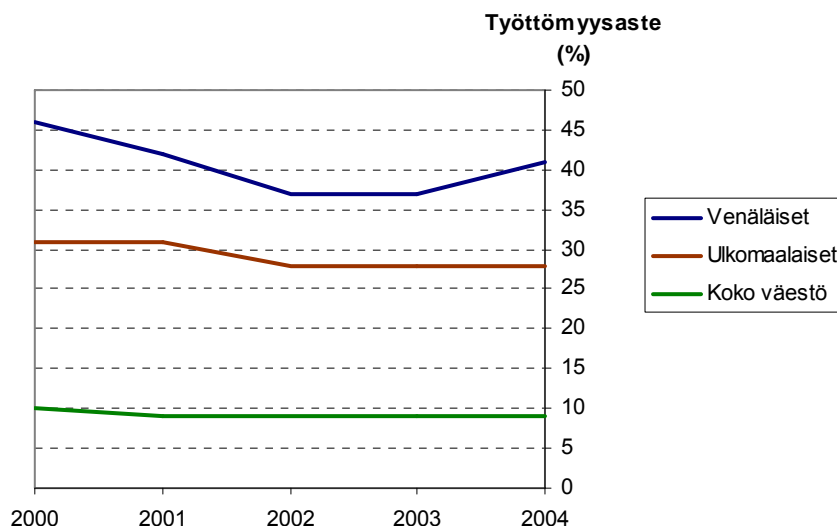
Kuva 10. Suomessa asuvien Venäjän kansalaisten ikä- ja sukupuolirakenne vuonna 2004. Lähde Tilastokeskus 2006.

1990-luvulta asti maahanmuuttajien työllistyminen on ollut keskeinen integroitumisen keino. Maahanmuuttajien työllistämisen parantamiseen pyritään työvoimapolitiittisin ja koulutukseen liittyvin toimin. Työttömyys ja koulutuksen puute ovat syrjäytymisriskejä. (Liebkind et al. 2004: 30, 55—56.) Tämän vuoksi on olennaista tarkastella maahanmuuttajien työllisyyttä ja siinä tapahtuneita muutoksia sekä heidän koulutusastettaan (kuvat 11 ja 12). Verrattuna muihin Suomessa asuviin ulkomaalaisiin venäläiset ovat korkeammin koulutettuja. Henkilöitä, joilla on korkean asteen koulutus, on yhtä suuri osuus, 28 prosenttia, kuin suomalaisilla. On otettava huomioon, että koulutusta koskevat tilastot eivät ole aivan kattavia, sekä se, että perusasteen käyneet ja koulutusasteeltaan tuntemattomat henkilöt on luokiteltu samaan ryhmään. Tämä osaltaan selittää ulkomaalaisten suuren perusasteen koulutuksen osuuden. Tämä on yleisin koulutus sekä kaikilla Suomessa asuvilla ulkomaalaisilla että venäläisillä. Suoma-

laisilla yleisin on keskiasteen koulutus. Ulkomaalaisten ja venäläisten työttömyysaste on huomattavasti korkeampi kuin Suomen keskimääräinen työttömyys. Toisaalta maahanmuuttajat eivät ole työmarkkinoilla verrattavissa suomalaisiin heti maahan saavuttuaan. Työllistyminen ja yhteiskuntaan kotoutuminen vievät aikaa. Maahanmuuttajien työllisyyttä tarkasteltaessa olisi parempi seurata yhtenä vuonna maahan tulleiden työllisyyden kehittymistä seuraavina vuosina. Juuri maahan muuttaneiden työttömyysaste on normaalisti korkea mutta alenee muutamana vuoden kuluessa (SVT 2004). Suomen työttömyysaste oli vuonna 2004 Tilastokeskuksen mukaan 9 prosenttia, kun tämä ulkomaalaisilla oli 28 ja venäläisillä 41 prosenttia. Vuoteen 2003 asti venäläisten työttömyysaste vähentyi. Ulkomaalaisten ja koko väestön työttömyysaste on pysynyt lähes samoissa luvuissa 2000-luvulla.

Kuva 11. Suomessa asuvien venäläisten ja kaikkien ulkomaalaisten sekä suomalaisten koulutusaste vuonna 2002. Lähde SVT 2005.

Kuva 12. Venäläisten, kaikkien ulkomaalaisten ja Suomen koko väestön työttömyysaste vuosina 2000—2004. Lähde Tilastokeskus 2006.

5.3 Inkerinsuomalaiset

5.3.1 Inkerinsuomalaisten historiaa

Inkerinmaa sijaitsee Pietarin kaupungin läheisyydessä. Sen länsirajana pidetään Narvajokea ja itärajana Laatokkaa sekä Lavajokea. Pohjoisessa alueen raja mukailee Tarton rauhan rajaa vuodelta 1920 ja etelässä Ruotsi-Suomen sekä Venäjän vuonna 1617 solmimaa Stolbovan rauhan rajaa. Inkerinsuomalaisilla tarkoitetaan entisen Neuvostoliiton alueella asuvia syntyperältään suomalaisia henkilöitä. Sanan synonyyminä käytetään usein sanaa inkeriläinen, mutta tällä voidaan tarkoittaa myös kaikkia Inkerinmaalla asuvia suomalais-ugrilaisia väestöryhmiä, joita ovat inkerinsuomalaisten lisäksi inkeroiset ja vatjalaiset. (Takalo & Juote 1995: 7, 10, 12.) Inkerinsuomalaisilla tarkoitan tässä suomalaista syntyperää olevia ja inkeriläisillä Inkerinmaalla asuvia suomensukuisia henkilöitä. Nykyiset inkerinsuomalaiset ovat Inkerinmaalle muuttaneiden suomalaisten jälkeläisiä, jotka muuttivat alueelle 1600-luvulla Ruotsin saadessa sen haltuunsa venäläisiltä Stolbovan rauhassa. Alueen ortodoksisuus oli tuolloin suurimmaksi osaksi tuhoutunut: asukkaat olivat joko paenneet tai heidät oli viety pois. Tyhjentyneille alueille siirtyi luterilaisia suomalaisia asukkaita lähinnä Viipurin Karjalasta ja Savosta. (Saloheimo 1992: 78.) Inkerinmaa liitettiin myöhemmin 1700-luvulla jälleen Venäjään, mutta suomalaisten muuttoliike jatkui tämän jälkeenkin. Tällöin suomalaisia muutti eniten 1700-luvun alussa perustettuun Pietariin, ja heistä tuli pietarinsuomalaisia. Muuttoliike jatkui vilkkaana myös vuoden 1809 jälkeen, jolloin Suomesta tuli Venäjän osa. (Takalo & Juote 1995: 10.) Suomalaisia asukkaita asui myös muualla Venäjällä, mutta pääosa suomalaisista oli inkerinsuomalaisia. 1900-luvun alussa Venäjällä asuvia suomalaisia oli yhteensä noin 143 000 henkeä (Kulu 1998: 41).

1920-luvulla inkerinsuomalaisia pakolaisia saapui Suomeen sekä venäläisten että karjalaisten pakolaisten ohella. Suurin osa inkerinsuomalaisista pakolaisista kuitenkin palasi takaisin. (Nevalainen 1992: 261.) 1900-luvun aikana inkerinsuomalaisiin on eri aikoina kohdistunut

vainoja, ja heitä on karkotettu eri puolille entistä Neuvostoliittoa. Tämän takia inkerinsuomalaisia paluumuuttajia tulee Suomeen Venäjän lisäksi myös muista entisistä neuvostotasavalloista. Toisen maailmansodan aikana saksalaisten miehittämille alueille jääneet inkerinsuomalaiset ja osa muista inkeriläisistä evakuoitiin Suomeen, ja muut alueelle jääneet vietiin Neuvostoliiton eri alueille. Vuosina 1943—1944 evakuoitiin 62 848 Inkerinmaan asukasta, joista suurin osa oli suomalaisia. Suurin osa heistä palasi tai joutui palautetuksi Neuvostoliittoon, mutta osa pakeni Ruotsiin tai jäi Suomeen. Sodan jälkeen inkerinsuomalaisten ei annettu jäädä Inkerinmaalle, vaan heidät kuljetettiin muualle. (Nevalainen 1992: 271—288.) He eivät saaneet moniin vuosiin palata kotiseudulleen Inkerinmaalle, jonne oli muuttanut venäläistämispolitiikan vuoksi venäläisiä ja ukrainalaisia, mutta monet muuttivat lähistölle, Viroon ja Karjalaan. Paluumuutto Inkerinmaalle entisen Neuvostoliiton eri osista on vieläkin käynnissä. (Takalo & Juote 1995: 25.)

Suomalaisten ja suomenkielen puhujien määrä on inkerinsuomalaisten keskuudessa vähentynyt 1900-luvun aikana. Suomalaiset ovat osaksi sulautuneet valtaväestöön, ja erityisesti nuoret eivät enää osaa suomea. Kulu (1998) on jakanut Neuvostoliiton vuoden 1979 väestönlasketietojen perusteella inkerinsuomalaiset kolmeen osaan tai sukupolveen. Vanhimmat ovat syntyneet ennen 1930-lukua. He puhuvat äidinkielenään suomea. 1930- ja 1940-luvuilla syntyneistä äidinkielenään venäjää ja suomea puhuvia on suunnilleen yhtä paljon. 1940-luvun jälkeen syntyneistä yli puolella on venäjä äidinkielenään. Yhtenä syynä tähän on nuorempien sukupolvien suomenkielellä tapahtuvan koulukasvatuksen puute. Suomen kielen häviämisen myötä myös suomalaisuus on häviämässä. (Kulu 1998: 47—49.)

5.3.2 *Inkerinsuomalaiset nykyään*

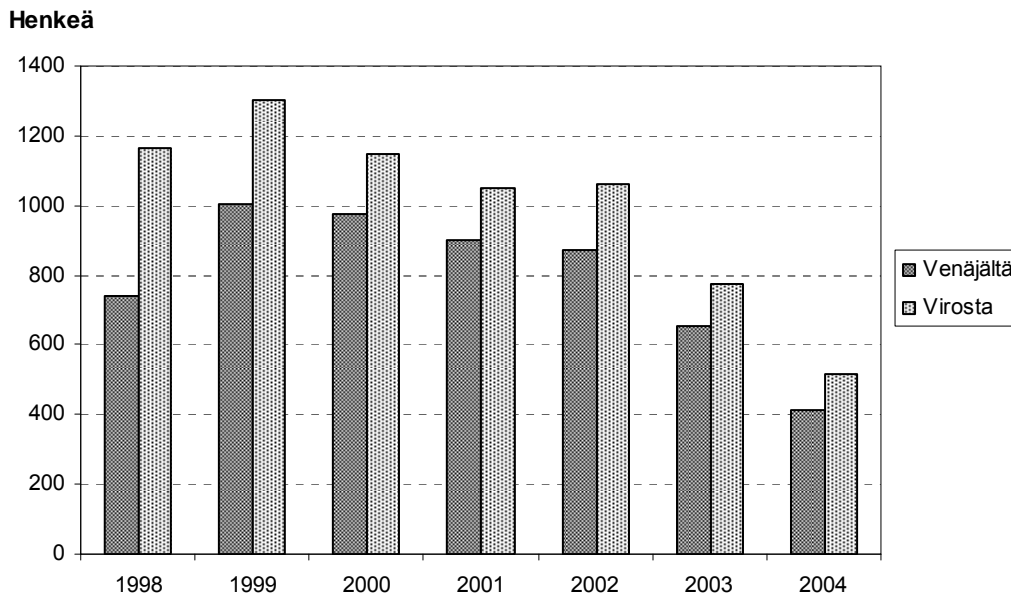
Nykyään inkerinsuomalaisia asuu Venäjällä, Virossa ja muissa entisissä neuvostotasavalloissa sekä paluumuuttajina Suomessa. Myös Ruotsissa on inkerinsuomalaisten vähemmistö. Vuoden 2002 väestönlaskennan mukaan Venäjällä asuu 34 050 suomalaista ja 314 inkerinsuomalaista. Monet Suomessa inkerinsuomalaisiksi kutsutut pitävät itseään suomalaisina, ja heidät merkitään tilastoihin suomalaisiksi. Muut Venäjällä asuvat kansallisuudeltaan suomalaiset ovat Suomen itsenäistyessä Venäjälle jääneitä Suomen suuriruhtinaskunnan kansalaisia ja heidän jälkeläisiään, Suomesta vuoden 1918 tapahtumien jälkeen sekä 1920- ja 1930-luvuilla muuttaneita ja heidän jälkeläisiään sekä Yhdysvalloista ja Kanadasta 1930-luvulla muuttaneita suomalaisia siirtolaisia ja heidän jälkeläisiään (Työministeriö 1998: 1). Suomalaisten määrän on oletettu olevan suurempi. Osa sukujuuriltaan suomalaisista on neuvostoaikoina salannut kansallisuutensa vainojen ja karkotusten pelossa. Lisäksi seka-avioliitot ovat yleisiä, ja lapsien kansallisuus määritellään usein venäläiseksi toisen puolison mukaan. On arvioitu, että inkerinsuomalaisia asuu entisen Neuvostoliiton alueella noin 60 000—80 000 henkeä (Venäjän ja Itä-Euroopan instituutti 2003: 7). Inkerinsuomalaisten asutus on keskittynyt Luoteis-Venäjälle: Pietarin kaupunkiin, Leningradin alueelle ja Karjalan tasavalltaan. Heidä asuu vähäisempiä määriä myös muualla Venäjän alueella. Eniten tilastojen mukaan suomalaisia, 14 156 henkeä, asuu Karjalan tasavallassa. Näistä suomalaisista suurin osa, 14 138 henkeä, osaa venäjää. Inkerinsuomalaisiksi itsensä määrittelee 154 henkeä, joista kaikki puhuvat venäjää. Leningradin alueella asuu 7 930 suomalaista, joista 7 905 osaa venäjää. Inkerinsuomalaisia alueella on 35 henkeä, jotka kaikki osaavat venäjää. Pietarissa asuu 3 980 suomalaista, joista 3 938 osaa venäjää. Inkerinsuomalaisia, jotka kaikki osaavat venäjää, kaupungissa on

71 henkeä. Näillä alueilla on eniten mahdollisia paluumuuttajia. (Vserossijskaja perepis' nase-lenija 2002 goda.)

Entisen Neuvostoliiton alueella asuvien inkerinsuomalaisten määrä on vähentymässä. He ovat ikääntyvä väestöryhmä, ja ikääntymisen myötä myös suomen kielen taito vähenee, koska suuri osa suomenkielisistä on syntynyt 1920- ja 1930-luvuilla. Lisäksi monet suomen kieltä osaat nuoret muuttavat paluumuuttajina Suomeen. (Kulu 1998: 71—72.) Inkerin Liiton puheenjohtaja (esimerkiksi Kokko 1998, 2000) on ilmaissut huolensa paluumuuton seurauksista. Inkerin Liiton mielestä oikea paluumuutto kohdistuu entisen Neuvostoliiton eri karkotusalueilta Inkerinmaalle. Nyt nuoret muuttavat Suomeen, ja Inkerinmaalle jää vain vanhuksia. Näin inkerinsuomalaisten perinne ei siirry enää sukupolvelta toiselle. Nykyään onkin alettu tukea inkerinsuomalaisia heidän kotiseudullaan. Inkerinmaalla on käynnissä erilaisia projekteja, joiden tarkoituksena on kehittää inkerinsuomalaisten oloja paikan päällä, tukea inkerinsuomalaisten omaa kulttuuria sekä parantaa heidän työllisyyttään. Tulevaisuudessa tarvittaisiin vielä lisää yhteistyötä ja tutkimuksia inkerinsuomalaisten kulttuurin säilyttämiseksi ja heidän paluumuuttohalujensa vähentämiseksi. (Kokko 1998: 118—120.)

Inkerinsuomalaisten paluumuuttajien määrä vähenee potentiaalisten muuttajien määrän vähe-tessä. Osa on jo muuttanut Suomeen, ja osa on liian iäkkäitä muuttaakseen. Myös Viron pa-rantunut poliittinen ja taloudellinen tilanne vähentää paluumuuttoa. Virossa on tapahtunut no-pea talouskasvu sekä elintason ja hyvinvoinnin nousu olojen vakiintumisen ja EU-jäsenyyden ohella. Toisaalta Venäjän inkerinsuomalaisten paluumuuttohalukkuus ei ole vähentynyt. (Kyntjä 1999: 8.)

Kuvassa 13 on esitettyä Virosta ja Venäjältä Suomeen muuttaneiden paluumuuttajien mää-rät. Vaikka Venäjän inkerinsuomalaisten paluumuuttohalukkuus ei ole vähentynyt, paluu-muuttajien määrä on vähentynyt. Osaksi vähentymiseen voivat vaikuttaa kiristyneet paluu-muuton kriteerit, ja näistä erityisesti vuonna 2003 voimaan tullut paluumuuttajien kielitaito-vaatimus. Vuosina 1998—2004 paluumuuttajien enemmistö on muuttanut Virosta, mutta hei-dän määränsä on vähentynyt Venäjältä muuttaneita nopeammin. Vuonna 2004 työministeriön mukaan Venäjältä muutti 412 ja Virosta 518 paluumuuttajaa Suomeen, kun vuonna 1999 muuttajia oli Venäjältä 1 004 ja Virosta 1 304 henkeä.

Kuva 13. Palumuutto Venäjältä ja Virosta Suomeen vuosina 1998—2004. Työministeriön mukaan 23.1.2006.

Suomalainen identiteetti on itsestään selvä vanhemmille inkerinsuomalaisille, jotka ovat asuneet Inkerinmaalla ennen Neuvostoliiton 1920-luvun lopulla kiristynyttä politiikka. Se merkitsi karkotuksia ja pakkokollektivisointeja. Keski-ikäisille ja nuorille suomalainen identiteetti ei ole niin selvästi määrittynyt. Etninen identiteetti on prosessi: se muovautuu ihmisen uusien kokemusten ja tulkintojen myötä. Etnisyyteen liittyy toiseuden-käsite: ihmiset identifioivat itsensä suhteessa muihin. Inkerinsuomalaisille venäläisyys edustaa sekä toiseutta että uhkaa. Toisaalta nuorille venäläisyys ei välttämättä tarkoita uhkaa vaan on osa yksilön identiteettiä eikä kilpaile suomalaisuuden kanssa. Heillä voi olla niin sanottu monietninen identiteetti. Suomalaisuuskin voi merkitä eri henkilöille eri asiaa. Inkerinsuomalaisten keskuudessa alkoi olojen 1980-luvun lopulta lähtien keskustelu siitä, mitä aineksia nykyiseen inkerinsuomalaisuuteen kuuluu. Takalon ja Juotteen (1995) mukaan inkerinsuomalaisten etninen identiteetti rakentuu yhteisen kielen, uskonnon ja historian varaan. Kieli on etenkin vanhuksille osoitus inkerinsuomalaisuudesta. Suomen kielen osaamisen väheneminen merkitsee vanhuksille inkerinsuomalaisen kulttuurin häviämistä. Nuorten mielestä suomen kielen osaaminen ei ole olennaisinta vaan kiinnostus siihen ja omiin juuriin, minkä osoituksena hakeudutaan opiskelemaan kieltä. Luterilainen uskonto on myös tärkeä osa inkerinsuomalaisten identiteettiä, ja se kokoaa yhteen eri sukupolvia. Kirkko osaltaan välittää inkerinsuomalaisten perinteitä nuoremmille sukupolville. Vanhempien inkerinsuomalaisten mielissä on vielä karkotukset kotiseudulta, yhteisön hajaantuminen ja suomen kielen käytön kieltäminen. Etenkin iäkkäämmät inkerinsuomalaiset näkevät erääksi heitä yhdistäväksi tekijäksi yhteisen kärsimyshistorian ja siitä selviämisen. (Takalo & Juote 1995: 45—52.) Ennen palumuuton alkua karkotusalueilta inkerinsuomalaisten on voitu katsoa elävän niin sanotussa diasporassa: he elävät kärsimyshistoriansa takia hajallaan laajalla kansallisvaltioiden rajat ylittävällä alueella ja näkevät kotimaansa, Inkerinmaan, tietynlaisena onnelana (Forsander 2000: 87). Inkerinsuomalaisten kansallisen heräämisen myötä luterilaisen kirkon ja inkeriläisliittojen toiminta aktivoitui. Liittojen päämääränä on ollut suomen kielen ja kulttuurin säilyttäminen ja kehittäminen, kansallisten etujen turvaaminen ja toimivan yhteydenpidon järjestäminen kaikkialla maailmassa toimiviin inkeriläisjärjestöihin. (Nevalainen 1992: 296.) Näin liitot omalta osaltaan tukevat inkerinsuomalaisuuden jatkuvuutta ja inkerinsuomalaisten oman etnisen identiteetin rakentumista.

Inkerinsuomalaiset paluumuuttajat eivät ole sopeutuneet suomalaiseen yhteiskuntaan niin helposti kuin aluksi kuviteltiin. Työelämässä ongelmina ovat olleet kielitaidon riittämättömyyden ja työnantajien kohtuuttomien kielitaitovaatimusten lisäksi korkeasti koulutettujen tutkintojen pätevöittäminen, aiemman koulutuksen ja työkokemuksen heikko hyödyntäminen, tiedon puute suomalaisesta työelämästä, vallitsevista normeista ja työkulttuurista sekä ympäristön, erityisesti työnantajien ja työyhteisöjen, kielteiset asenteet ja ennakkoluulot (Venäjän ja Itä-Euroopan instituutti 2003: 47—50). Maahanmuuttajien työttömyysaste on Suomessa korkeampi kuin valtaväestön. Tämä on huolestuttavaa, koska työttömyys on yksi syrjäytymisriskeistä (Liebkind et al. 2004: 55). Työpaikka on tärkeä asia maahanmuuttajien kotoutumisessa muun muassa kielitaidon, koulutuksen ja sosiaalisten suhteiden ohella. Työtä tehdessä maahanmuuttajien kielitaito paranee, kun heidän on käytettävä suomen kieltä. Samalla heidän tietonsa suomalaisesta yhteiskunnasta kasvaa omien kokemusten myötä. (Takalo & Juote 1995: 61—65.) Lapsilla ja nuorilla on myös omat ongelmansa. Peruskouluiässä olevat lapset sijoitetaan usein omaa ikäänsä vastaavalle luokalle, ja he yleensä sopeutuvat sekä oppivat suomen kielen nopeasti. Nuoret, jotka muuttavat peruskouluiän jälkeen, ovat vaikeimmassa tilanteessa, ja he jäävät helposti väliinpuotoajiksi. Heidän suomen kielen taitonsa ei välttämättä kehity riittävälle tasolle jatko-opintoja ajatellen, ja he ovat vaarassa syrjäytyä. (Virtanen 2000: 114—115.) Myös Suomessa toimivat venäläisten maahanmuuttajien järjestöt ovat huolissaan maahanmuuttajanuorten tilanteesta. Heidän mielestään nuorten suomen kielen taitoa ja toimivan kaksikielisyyden kehittymistä tulisi tukea enemmän, koska riittämätön suomen kielen taito on suurimpia jatkokoulutuksen esteitä, ja siten kielitaito voi vaikuttaa nuorten uravalintoihin. (Venäjän ja Itä-Euroopan instituutti 2003: 24.) Parhaiten suomea oppivat henkilöt, jotka ovat muuttaneet Suomeen viimeistään ala-asteen puolivälissä tai henkilöt, joilla on viro äidinkielenä tai joilla on edes passiivista suomen kielen taitoa esimerkiksi isovanhempien ansioista. Sunin tutkimuksessa kaikista maahanmuuttajaoppilaista viron- ja venäjänkieliset menestyivät kielitestissä parhaiten. (Suni 1996: 9, 71.)

6 Suomen maahanmuuttopolitiikka

6.1 Kehitys

Vuonna 1919 astui voimaan Suomen ensimmäinen ulkomaalaisasetus, jossa kumottiin Venäjän vallan ajan passiasetus. Uuden asetuksen mukaan maahan tultaessa oli voimassa passi- ja viisumipakko sekä pitempiaikaisen oleskeluun tarvitaan oleskelulupa. Ensimmäisinä itsenäiseen Suomeen saapuneina pakolaisina voidaan pitää Neuvosto-Venäjältä 1920-luvun alussa saapuneita heimopakolaisia ja emigrantteja. Heitä avusti valtion pakolaishuolto, joka toimi valtion pakolaisavustuskeskuksen kautta. Pakolaisavustuskeskus toimi 1950-luvun lopulle asti. Ennen vuotta 1930 ei turvapaikkaoikeus-käsitettä ole mainittu asetuksissa. Vuoden 1930 ulkomaalaisasetuksen perusteella poliisiviranomainen ei saanut estää turvapaikkaoikeutta hakkevan ulkomaalaisen maahanpääsyä, vaan ulkoasiainministeriö ratkaisi kysymyksen. (Fredman 1989: 49—51; Kuosma 1994: 160, 162—163.) Keski-Euroopan levottomuudet 1930-luvulla lisäsivät pakolaisten määrää, ja Suomessa reagoitiin tähän poistamalla viisumivapaus muilta valtiolta paitsi Pohjoismailta ja Virolta. Sodan aikana Inkerinmaalta saapui pakolaisia, mutta suurin osa heistä palasi tai palautettiin takaisin sodan päätyttyä, ja sodan jälkeen luovutetuilta alueilta Suomeen muutti siirtoväkeä, joista osa oli valtion huollon varassa. Vuonna 1954 toteutui Pohjoismaiden välinen passivapaus, jonka tarkoituksena oli esimerkiksi edistää matkailua ja helpottaa maahantuloa. Tällöin pohjoismaiden kansalaiset eivät tarvitse passia matkustaessaan toiseen pohjoismaahan. (Fredman 1989: 54—56, 65—66; Kuosma 1994: 169.) Vuonna 1958 astui voimaan uusi ulkomaalaisasetus, jossa ei aikaisempien asetusten tavoin otettu huomioon ulkomaalaisen oikeusturvaa, mutta se sisälsi kuitenkin ensi kertaa ulkomaalaisen turvapaikkapyynnön käsittelyä ja ratkaisemista koskevat menettelysäännökset. Käytännössä Suomessa asuvalla ulkomaalaisella ei ollut oikeusturvaa, ja tämä tuotti hankaluuksia Suomen liittyessä YK:n pakolaissopimukseen sekä muihin yleissopimuksiin. (Fredman 1989: 67; Kuosma 1994: 170—171.) Suomen pakolaispolitiikka oli vuosina 1948—1990 osa ulkopolitiikkaa, joka oli itäpainotteista 1980-luvun lopulle saakka. Idänpolitiikkaa pidettiin tärkeänä ihmisoikeusasioiden kustannuksella. Suomen ensimmäinen ulkomaalaislaki astui voimaan vuonna 1984. Laki paransi ulkomaalaisten oikeusturvaa mutta ei helpottanut maahantuloa eikä ulkomaalaisten työskentelyä. 1980-luvun puolivälissä julkinen keskustelu ulkomaalaisasioista vilkastui, ja vuoden 1984 ulkomaalaislain uudistaminen nähtiin tarpeellisena. Uusi ulkomaalaislaki tuli voimaan vuonna 1991. (Kuosma 1994: 185—186; Lepola 2000: 43—44, 47—48.)

Suomea suojeltiin maahanmuutolta 1970-luvulle asti, jolloin maahan alkoi saapua paluumuuttajia lähinnä Ruotsista. Samoihin aikoihin maahan saapuivat ensimmäiset pakolaiset. Aluksi pakolaisia sijoitettiin pääkaupunkiseudulle ja Turkuun. Vuonna 1987 päätettiin pakolaisten hajasijoittamisesta eri puolille Suomea. Pakolaiskiintiö oli otettu käyttöön vuonna 1986, jolloin kiintiö oli sata pakolaista vuodessa. Määrää on kasvatettu vähitellen, mutta kiintiö on edelleen pieni noin 750 henkeä vuodessa. (Ekholm 1994: 100; Järvinen 2004: 49.) Neuvostoliiton hajoamisen myötä Suomen politiikan suuntautuneisuus muuttui, ja ulko- sekä sisäpoliittisten muutosten lisäksi tapahtui muutoksia maahanmuutto- sekä ulkomaalaispolitiikassa. Euroopan unionin, Euroopan neuvoston ja Euroopan talousalueen jäsenyydet tulivat ajankohtai-

siksi, ihmisoikeuksien rooli politiikassa vahvistui osittain Euroopan ihmisoikeussopimukseen liittymisen takia sekä maan itäraja avautui. (Lepola 2000: 46.) 1990-luvulla inkerinsuomalaisen paluumuutto nousi ajankohtaiseksi presidentti Koiviston lausunnon johdosta. Tätä käsitte- len myöhemmin omana lukuna. Vuonna 1995 sisäasianministeriö asetti maahanmuutto- ja pakolaispoliittisen toimikunnan laatimaan hallitukselle maahanmuutto- ja pakolaispoliittisen ohjelman, joka hyväksyttiin vuoden 1997 lokakuussa. Ohjelma johti maahanmuuttajien kotouttamista ja turvapaikanhakijoiden vastaanottoa koskevan lain valmisteluun sekä vuoden 1983 ulkomaalaislain muutokseen. (Lepola 2000: 108—109.)

6.2 Maahanmuuttopolitiikka nykyään

Vuoden 2004 toukokuussa tuli voimaan uusi ulkomaalaislaki (301/2004), jolla kumottiin vanha vuoden 1991 laki. Ulkomaalaislain tarkoituksena on toteuttaa ja edistää hyvää hallintoa ja oikeusturvaa ulkomaalaisasioissa. Lisäksi sen tarkoituksena on edistää hallittua maahanmuuttoa ja kansainvälisen suojelun antamista ihmisoikeuksia ja perusoikeuksia kunnioittaen sekä ottaen huomioon Suomea velvoittavat kansainväliset sopimukset. Ulkomaalaislaissa määrätään ulkomaalaisen maahantuloon, maastalähtöön sekä oleskeluun ja työntekoon liittyvistä asioista.

Oleskeluluvat ovat joko määräaikaista tai pysyviä. Ensimmäinen määräaikainen oleskelulupa myönnetään yleensä vuodeksi, ja se on joko tilapäinen tai jatkuva. Lupien myöntämisen edellytyksenä on turvattu toimeentulo lukuun ottamatta entisen Neuvostoliiton alueelta muuttaneita. Muiden kuin EU-kansalaisten on haettava ensimmäinen oleskelulupa pääsääntöisesti ennen maahantuloa Suomen edustustosta siinä maassa, jossa hakija laillisesti oleskelee. Jatkoluvat haetaan paikallispoliisilta. Pysyvän oleskeluluvan saamiseksi hakijan on oleskeltava yhtäjaksoisesti Suomessa neljä vuotta määräaikaisella jatkuvalla oleskeluluvalla. Suomeen työn vuoksi tulevalle ulkomaalaiselle on yleensä oltava työntekijän oleskelulupa, jota haetaan Suomen edustustosta, mikäli hakija on ulkomailla, tai paikallispoliisilta, mikäli hakija on Suomessa. Itsenäistä elinkeinoa tai ammattia Suomessa harjoittavan on haettava elinkeinonharjoittajan oleskelulupa. Oikeus tehdä ansiotyötä on myös muiden oleskelulupien haltijoilla tietyin ehdoin. Suomessa opiskelevien ulkomaalaisten on haettava tilapäistä oleskelulupaa, jos heidän opiskelunsa kestävät yli kolme kuukautta. EU-kansalaisia sekä Islannin, Liechtensteinin, Norjan ja Sveitsin kansalaisia, jotka rinnastetaan EU-kansalaisiin, koskevat eri säännöt. He eivät tarvitse oleskelulupaa, vaan heidän on rekisteröidyttävä kolmen kuukauden maassa oleskelun jälkeen paikallispoliisissa. Sama koskee myös EU-maasta tulevaa opiskelijaa ja työntekijää. Elinkeinonharjoittajan on rekisteröitävä oleskeluoikeutensa ennen elinkeinotoiminnan aloittamista. (Ulkomaalaislaki 301/2004; Ulkomaalaisvirasto.)

Ulkomaalaislain (87 §) mukaan ”maassa oleskelevalle ulkomaalaiselle annetaan turvapaikka, jos hän oleskelee kotimaansa tai pysyvän asuinmaansa ulkopuolella sen johdosta, että hänellä on perustellusti aihetta pelätä joutuvansa siellä vainotuksi alkuperän, uskonnon, kansallisuuden, tiettyyn yhteiskunnalliseen ryhmään kuulumisen tai poliittisen mielipiteen johdosta, ja jos hän pelkonsa vuoksi on haluton turvautumaan sanotun maan suojeluun”. Suomessa on käytössä pakolaiskiintiö, jonka puitteissa Suomeen vastaanotetaan joka vuosi tietty määrä UNHCR:n pakolaisiksi katsomia henkilöitä tai muita kansainvälisen suojelun tarpeessa olevia ulkomaalaisia. Pakolaisaseman saa Suomessa turvapaikan saanut ulkomaalainen, pakolais-

kiintiössä Suomeen otettu oleskeluluvan saanut ulkomaalainen tai perhesiteen perusteella oleskeluluvan saanut pakolaiseksi katsottava perheenjäsen. Heille myönnetään jatkuva oleskelulupa. Kansainvälisen suojelun tarpeessa olevalle henkilölle voidaan valtioneuvoston päätösten mukaisesti antaa myös tilapäistä suojelua, jos suojelun tarve arvioidaan lyhyeksi. Suojelun kesto on yhteensä enintään kolme vuotta. Tilapäistä suojelua saavalle voidaan myöntää tilapäinen oleskelulupa, joka muutetaan jatkuvaksi kolmen vuoden jälkeen, jos perusteet luvalla ovat vielä voimassa. (Ulkomaalaislaki 301/2004, Ulkomaalaisvirasto.)

Kesäkuussa 2003 tuli voimaan kansalaisuuslaki (359/2003), joka kumosi edellisen, vuoden 1968 lain. Kansalaisuuslaissa määritellään edellytykset, joiden nojalla saadaan, säilytetään tai menetetään Suomen kansalaisuus, sekä menettelyt asiaa käsiteltäessä. Suomen kansalaisen oikeuksista ja velvollisuuksista säädetään perustuslaissa ja muussa lainsäädännössä. Kansalaisuudella tarkoitetaan yksilön ja valtion välistä laillista sidettä, joka määrittää yksilön aseman valtiossa ja joka sisältää oikeuksia sekä velvollisuuksia. Suomessa hyväksytään kaksoiskansalaisuus. Suomen kansalaisuuden voi saada joko automaattisesti, hakemuksella tai ilmoituksella. Automaattisesti kansalaisuus saadaan syntymän, vanhempien avioliiton, ottolapsisuhteen tai syntymäpaikan perusteella. Suomen kansalaisuuden saamiseen hakemuksella eli kansalaistamiseen liittyy tiettyjä edellytyksiä. Hakijalla on oltava selvitetty henkilöllisyys, hänen on oltava 18-vuotias tai aviossa, hän ei ole syyllistynyt rangaistavaan tekoon eikä häntä ole määrätty lähestymiskieltoon, hän on nuhteeton, hän pystyy selvittämään mistä saa toimeentulonsa, hänellä on tyydyttävä suullinen ja kirjallinen suomen tai ruotsin kielen taito tai hän osaa suomalaista viittomakieltä sekä hän asuu Suomessa ja hänellä on riittävästi yhtäjaksoista tai kerättyä asumisaikaa. Asumisaikaedellytyksen mukaan hakijan on oleskeltava pysyvästi lyhyet poissaolot sallittaen Suomessa viimeksi kuluneet kuusi vuotta keskeytyksettä tai yhteensä kahdeksan vuotta 15 ikävuoden täyttämisen jälkeen. Kahdeksasta vuodesta viimeiset kaksi on oltava keskeytyksettä aikaa. Tiettyissä tilanteissa, esimerkiksi puolison ollessa Suomen kansalainen tai hakijan ollessa jonkin Pohjoismaan kansalainen, lyhyempi asumisaika riittää. Kansalaistaminen on harkinnanvaraista eli se voidaan hyväksyä, vaikka kaikki edellytykset eivät täytyisi tai se voidaan evätä, vaikka edellytykset täytyisivät. Kolmas tapa saada Suomen kansalaisuus on kansalaisuusilmoitus. Tällä tavoin kansalaisuuden voivat saada vain tietyt henkilöryhmät, eikä menettely tällöin ole harkinnanvarainen. (Kansalaisuuslaki 359/2003, Ulkomaalaisvirasto.)

6.3 Kotoutuminen

Maahanmuuttajien integroitumisesta alettiin puhua 1980-luvun lopulla, jolloin esimerkiksi tehtiin pakolaisten hajasijoittamista koskeva päätös. Laman aikana maahanmuuttajien työllisyystilanne huononi, ja silloin työllistymistä alettiin pitää keskeisimpänä maahanmuuttajien integroitumisen keinona. Tämän takia tarvittiin entistä tehokkaampia, lähinnä työvoimapolitiittisia ja koulutukseen liittyviä, toimia. Vuoden 1997 maahanmuutto- ja pakolaispoliittisessa ohjelmassa käytettiin uudissanoja kotoutuminen ja kotouttaminen, jotka kehitettiin suomenkieliseksi vastineeksi sanalle integraatio. Ohjelmassa määriteltiin ensimmäistä kertaa Suomen virallinen maahanmuutto- ja pakolaispolitiikka, ja maahanmuuttajien kotoutuminen nostettiin sen perustavoitteeksi. Ohjelma johti uuden lain valmisteluun. (Liebkind et al. 2004: 30.)

Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta (493/1999) tuli voimaan vuoden 1999 toukokuussa. Sen tavoitteena on edistää maahanmuuttajien kotoutumista, tasa-arvoa ja valinnan vapautta toimenpiteillä, jotka tukevat yhteiskunnassa tarvittavien keskeisten tietojen ja taitojen saavuttamista. Lisäksi lain tarkoituksena on turvata turvapaikanhakijoiden välttämätön toimeentulo ja huolenpito järjestämällä turvapaikanhakijoiden vastaanotto. Laissa korostetaan maahanmuuttajan omaa vastuuta osallistua kotoutumisprosessiinsa aktiivisesti ja antaa viranomaisille välineitä tukea kotoutumista. Näitä välineitä ovat esimerkiksi kotoutumissuunnitelma ja kotouttamisohjelma. Lain avulla pyritään takaamaan maahanmuuttajille samanlaiset mahdollisuudet osallistua suomalaisen yhteiskunnan toimintaan kuin muilla maassa asuvilla on ja parantamaan työikäisten maahanmuuttajien sijoittumista työmarkkinoille. Kotoutumisella tarkoitetaan maahanmuuttajan yksilöllistä kehitystä, kun taas kotouttamisella tarkoitetaan viranomaisen järjestämiä kotoutumista edistäviä toimenpiteitä, palveluita ja voimavaroja sekä maahanmuuttajien tarpeiden huomioon ottamista muita yhteiskunnan palveluja ja toimenpiteitä suunniteltaessa ja järjestettäessä. Kotoutumisen tavoitteena on maahanmuuttajan osallistuminen työelämään ja yhteiskunnan toimintaan samalla omaa kieltään ja kulttuuriaan säilyttäen. (Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta 493/1999.)

Kotouttamislaissa määriteltyjen päämäärien saavuttamiseksi toteutettavat toimenpiteet kuuluvat työministeriön, työviranomaisten ja kuntien vastuulle. Työministeriön, työvoima- ja elinkeinokeskusten sekä lääninhallitusten tehtävinä ovat maahanmuuttajien yhteiskuntaan ja työelämään kotouttamisen yleinen kehittäminen, suunnittelu, ohjaus, valvonta ja seuranta. Myös työvoimatoimistoilla on esimerkiksi työnvälityspalveluihin ja työvoimapoliittisiin toimenpiteisiin liittyviä tehtäviä. Kunnilla on yleis- ja yhteensovittamisvastuu. Kunnille kuuluu sellaiset paikallistason kotoutumista edistävät toimenpiteet, jotka eivät ole työvoimapoliittisia eivätkä niihin rinnastettavia. Kuntien tehtäviin kuuluvat myös laissa määrätyn kotouttamisohjelman ja kotoutumissuunnitelman laatiminen. Kotouttamista tukevien toimenpiteiden piiriin kuuluvat Suomessa asuvat maahanmuuttajat, joilla on kotipaikka Suomessa. (Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta 493/1999; Uusikylä et al. 2005: 14—16.)

Kotouttamisohjelman laatii kunta yhteistyössä työviranomaisten, muiden viranomaisten ja kansaneläkelaitoksen kanssa. Ohjelman tulisi sisältää suunnitelman maahanmuuttajien kotouttamiseen liittyvistä tavoitteista, toimenpiteistä, voimavaroista ja yhteistyöstä. Ohjelmaa laadittaessa ja toteutettaessa tulisi kuulla myös maahanmuuttajia, kansalaisjärjestöjä, työntekijä- ja työnantajajärjestöjä sekä muita paikallisia tahoja. Kotouttamisohjelman päämääriä ovat muun muassa kielitaidon tarjoaminen maahanmuuttajille, perustietojen tarjoaminen suomalaisen yhteiskunnan toiminnasta sekä hallituksen toimintaohjelman Kohti etnistä yhdenvertaisuutta ja monimuotoisuutta (Työministeriö 2001) mukaisesti etnisen syrjimättömyyden ja tasa-arvon edistäminen. Suomessa kotikunnan saaneella maahanmuuttajalla, joka ilmoittautuu työttömäksi työnhakijaksi ja joka tietyn edellytyksin hakee toimeentulotukea, on oikeus yhteistyössä kunnan sekä työvoimatoimiston kanssa laadittavaan yksilölliseen kotoutumissuunnitelmaan. Sen tavoitteena on määrittää maahanmuuttajan osaaminen ja erityistaidot, jolloin koulutukseen ja työhön ohjaaminen helpottuu. Maahanmuuttajan, työvoimatoimiston ja kunnan kesken sovitaan konkreettisista toimenpiteistä, jotka tukevat maahanmuuttajaa ja hänen perhettään yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavien tietojen ja taitojen hankkimisessa. Forsan-

der (2000: 80) pitää kotouttamisjärjestelmää hyvänä esimerkkinä integroitumisen pakosta; toiminnan ulkopuolelle jääminen on sanktioitu.

Kotouttamissuunnitelman mukaisesti viranomaiset sitoutuvat järjestämään sovitut toimenpiteet ja maahanmuuttajat sitoutuvat niiden toteuttamiseen. Sovittuja toimenpiteitä voivat esimerkiksi olla suomen tai ruotsin kielen opiskelu, työvoimapolitiittinen aikuiskoulutus, omaehtoinen koulutus sekä työharjoittelu. Suunnitelma on laadittava viimeistään silloin kun henkilön työttömyys tai toimeentulotuen saaminen on kestänyt viisi kuukautta, ja se tehdään enintään kolmeksi vuodeksi. Suunnitelma tarkistetaan maahanmuuttajan kanssa sovituin väliajoin. Kotoutumissuunnitelman aikaisen toimeentulon turvaamiseksi maahanmuuttajalla on mahdollisuus saada kotoutumistukea. Tuen myöntämisestä sovitaan kotoutumissuunnitelmassa. Kotouttamislain piiriin kuuluville aikuisille maahanmuuttajille järjestetään kotoutumiskoulutusta, jonka keskimääräinen kesto on yksi vuosi ja joka koostuu yleensä useasta kurssista. Myös omaehtoinen koulutus on mahdollista tietyin ehdoin, mutta tutkintoon johtava koulutus ei ole mahdollista. Koulutukseen kuuluu suomen tai ruotsin kielen opetusta, yhteiskuntatietoja sekä ammatinvalintaan ja työelämään liittyvää ohjausta. (Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta 493/1999; Laki maahanmuuttajien kotoutumisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta annetun lain muuttamisesta 1215/2005; Uusikylä et al. 2005: 16—20.)

Hallituksen etnisen syrjinnän ja rasismien vastainen toimintaohjelma (Työministeriö 2001) sisältää myös kotoutumista edistäviä toimenpiteitä. Ohjelman tarkoituksena on tukea ja kehittää toimenpiteitä, joilla edistetään hyviä etnisiä suhteita sekä estetään etnistä syrjintää ja rasismia suomalaisessa yhteiskunnassa. Ilman hyviä etnisiä suhteita ja käytäntöjä ei kotouttamispolitiikka voi paikallisella tai alueellisella tasolla olla tuloksellista; onnistunut kotoutuminen edistää hyviä etnisiä suhteita ja ehkäisee rasismia. Työministeriön yhteyteen on myös perustettu vähemmistövaltuutetun virka. (Työministeriö 2001: 1—2, 5.) Vuoden 2004 helmikuusta Suomessa on ollut voimassa yhdenvertaisuuslaki, jonka kautta Suomi on saattanut voimaan EU:n syrjinnän vastaiset direktiivit ja perustanut direktiiveissä mainitun syrjintälautakunnan, jonka toimikausi kestää vuoden 2008 helmikuuhun asti. Lautakunnalla pyritään osaltaan vaikuttamaan kotoutumisen edistämiseen. Kotouttamisjärjestelmää kehitetään, ja sen toimivuuden seuranta on tärkeää. Eri tahot, hallituksen ohella, ovat teettäneet selvityksiä ja selontekoja lain toimivuudesta ja toteutumisesta. Kotouttamislain seuranta- ja arviointijärjestelmän kehittäminen sekä tieteellisen tutkimuksen lisääminen ovat kotouttamisjärjestelmän kehittämisen olennaisia osia. (Liebkind et al. 2004: 31—33; Uusikylä et al. 2005: 12.) Hallituksen uusi maahanmuuttopoliittinen ohjelma on tekeillä. Sen yhtenä poliittisena linjauksena on kotouttamisjärjestelmän kehittäminen sitä täydentävän opastusjärjestelmän avulla. (Työryhmän ehdotus hallituksen maahanmuuttopoliittiseksi ohjelmaksi 13.12.2005.)

6.4 Inkerinsuomalaisten paluumuutto-oikeus

1980-luvun lopulla Neuvostoliiton suomalaisten kansallistunne heräsi, ja se näkyi inkeriläisliittojen ja inkerinsuomalaisten luterilaisen kirkon aktiivisena toimintana. Inkerinsuomalaisten oman aktivoitumisen myötä heräsi kiinnostus myös Suomessa. Inkerinsuomalaisten oma etninen herääminen, Neuvostoliitossa tapahtuneet muutokset ja Suomen kiinnostus inkerinsuomalaisia kohtaan johtivat vuonna 1988 ulkosuomalaisten vaiheita selvittelevän mietinnön laati-

miseen; haluttiin ottaa selvää Neuvostoliiton suomalaisten mahdollisista muuttohaluista. Syksystä 1989 lähtien alkoi etniseltä taustaltaan suomalaisia henkilöitä muuttaa Suomeen. (Nevalainen 1992: 296.) Huhtikuussa vuonna 1990 presidentti Koivisto antoi lausunnon, jonka mukaan niin kutsuttuja inkerinsuomalaisia voidaan pitää paluumuuttajina. Koiviston lausunto oli pohjana paluumuuttoa koskeville virkamiespäätöksille. Lausunnon taustalla oli halu korvata sodan ja sen jälkeisen palautuksen ja karkotusten kärsimyksiä (Työministeriö 1998: 2) sekä mahdollisesti myös Suomen ennakoitu työvoimapula, paineet suomalaisen maahanmuuttopolitiikan vapauttamiseksi, Neuvostoliitossa tapahtuneet muutokset ja Suomessa kasvanut kiinnostus inkeriläiskysymykseen (Nevalainen 1992: 297). Työministeriön alainen siirtolaisuusasiain neuvottelukunta tilasi vuonna 1990 Suomi-Seuralta selvityksen ”Suomalaiset Neuvostoliitossa” saadakseen selville potentiaalisten muuttajien määrän. Vuoden 1989 väestönlasketatietojen mukaan Neuvostoliitossa asui 67 300 kansallisuudeltaan suomalaista henkilöä, joista 47 102 asui Venäjän Federaatiossa. Lisäksi Virossa asui 16 700 suomalaista. Todellisuudessa etniseltä taustaltaan suomalaisia asui Neuvostoliitossa enemmän; osa heistä näet halusi salata suomalaisuutensa vainojen ja karkotusten takia. (Häikiö & Aunesluoma 1990 cit. Liebkind et al. 2004: 25.)

Presidentti Koiviston lausunto koski vain inkerinsuomalaisia, mutta paluumuuttajien joukossa on myös muita suomalaisia. Neuvostoliittoon loikkasi tai muilutettiin 1920- ja 1930-luvuilla monia suomalaisia. Osa suomalaisista muutti suoraan Suomesta, osa Kanadan tai Yhdysvaltojen kautta. Lisäksi on suomalaisia, jotka muuttivat Pietariin 1700- ja 1800-luvuilla ja joiden juuret ovat erilaiset kuin inkerinsuomalaisilla. Suurin entisen Neuvostoliiton alueella asuva suomalainen ryhmä on kuitenkin inkerinsuomalaiset. (Liebkind et al. 2004: 25—26.) Tähän mennessä Suomeen on tullut noin 25 000 paluumuuttajaa lähinnä Virosta ja Venäjältä (Työministeriö 2006).

Vuonna 1990 lähtökohtana pidettiin, että inkerinsuomalaiset ovat paluumuuttajia. Tämän vuoksi erityiset lainsäädännölliset toimenpiteet katsottiin tarpeettomiksi, ja inkerinsuomalaiset rinnastettiin muihin ulkosuomalaisiin ryhmiin. (Takalo & Juote 1995: 54.) Ennen vuoden 1996 ulkomaalaislain muutosta paluumuuton kriteeriksi riitti suomalainen syntyperä. Muita edellytyksiä oleskeluluvan saamiseksi ei ollut. Suomalainen syntyperä katsottiin olevan henkilöllä, jonka neljästä isovanhemmasta ainakin yksi on kansallisuudeltaan suomalainen. (Markkanen 1997: 21.) Suomensukuiset henkilöt, kuten inkerit, saivat paluumuutto-oikeuden, jos he olivat olleet mukana 1940-luvulla Suomessa olleessa siirtoväessä (Takalo & Juote 1995: 55). Paluumuuttaja sai oleskeluluvan ja rajoituksettoman työluvan (Lepola 2000: 97). Valtioneuvoston päätöksen (1054/1990) mukaan valtio korvaa kunnille paluumuuttajalle maksetun toimeentulotuen ensimmäisen kuuden kuukauden osalta. Lisäksi kunnille korvataan erityiskustannuksia, esimerkiksi eläkettä vastaava toimeentulotuki, enintään viiden vuoden ajan. Vuonna 1992 sisäasiainministeriön päätöksellä säädettiin, että inkerinsuomalaisten oli odotettava ensimmäisen oleskeluluvan myöntämistä lähtömaassa, eivätkä he saaneet tulla hakemaan lupaa Suomesta turistiviisumilla kuten aikaisemmin oli ollut mahdollista. Ensimmäistä oleskelulupaa oli haettava lähtömaan Suomen edustustosta.

Aluksi otaksuttiin, että inkerinsuomalaiset eivät tarvitse erityisiä vastaanottoimia kuten pakolaiset, vaan heidän oletettiin sopeutuvan helposti suomalaiseen yhteiskuntaan. Paluumuuton edetessä kuitenkin huomattiin, että odotukset muuttajien suomen kielen taidosta ja suomalaiseen yhteiskuntaan sopeutumisesta olivat liian korkealla. Monet, etenkin nuoret, eivät osan-

neet lainkaan suomea, ja heillä ei ollut tietoa suomalaisesta kulttuurista tai tavoista. Paluumuuttajien vastaanottojärjestelmää alettiin kehittää. Heille alettiin järjestää suomen kielen kurssien ohella muuta koulutusta. Paluumuuttajien työllistymistä hidasti myös Suomen heikentynyt työllisyystilanne. (Takalo & Juote 1995: 55—57.) Lama ei kuitenkaan vähentänyt paluumuuttoa (Virtanen 2000: 113).

Vuonna 1996 tiukennettiin inkerinsuomalaisten paluumuutto-oikeuden saamisen kriteerejä. Määräaikainen oleskelulupa voitiin myöntää entisen Neuvostoliiton alueelta kotoisin olevalle henkilölle, mikäli hakija itse, toinen hänen vanhemmistaan tai ainakin kaksi hänen neljästä isovanhemmastaan on tai on ollut merkittynä asiakirjaan kansallisuudeltaan suomalaisiksi. Lisäksi oleskeluluvan myöntämisen edellytykseksi tuli, että hakija osallistuu lähtömaassa järjestettävään paluumuuttovalmennukseen. Hakijan lisäksi oleskelulupa myönnetään hänen avio- puolisolleen sekä hänen huollettavana olevalle alle 18-vuotiaalle lapselleen. Näin Suomeen muuttaa monia syntyperältään täysin venäläisiä henkilöitä. (Laki ulkomaalaislain muuttamisesta 511/1996.) Vuonna 2003 edellytyksiä tiukennettiin edelleen; paluumuuton nojalla oleskelulupaa hakevan on lähtömaassa suoritettavan paluumuuttovalmennuksen lisäksi esitettävä todistus Suomen viranomaisen järjestämän suomen tai ruotsin kielen kokeen suorittamisesta. Hakijalla on myös oltava asunto käytössään Suomessa. (Laki ulkomaalaislain muuttamisesta 218/2003.) Uusimman ulkomaalaislain (301/2004) mukaan entisen Neuvostoliiton alueelta muuttava voi saada jatkuvan oleskeluluvan, jos hän on kansallisuudeltaan suomalainen. Vuonna 1996 määritellyt suomalaisuuden edellytykset ovat yhä voimassa. Oleskeluluvan voivat saada myös henkilöt, jotka palvelivat Suomen armeijassa toisessa maailmansodassa tai kuuluivat Inkerin siirtoväkeen. Lisäksi hakijalla tulee olla tietyn tasoinen suomen tai ruotsin kielen taito, hänen on osallistuttava työministeriön järjestämään paluumuuttovalmennukseen lähtömaassa ja on ilmoittauduttava Suomen edustustossa paluumuuttajaksi sekä hänellä on oltava asunto käytössään Suomessa. Turvattua toimeentuloa ei edellytetä, ja hakijan perheenjäsenille myönnetään myös jatkuva oleskelulupa.

7 Alueellinen tarkastelu

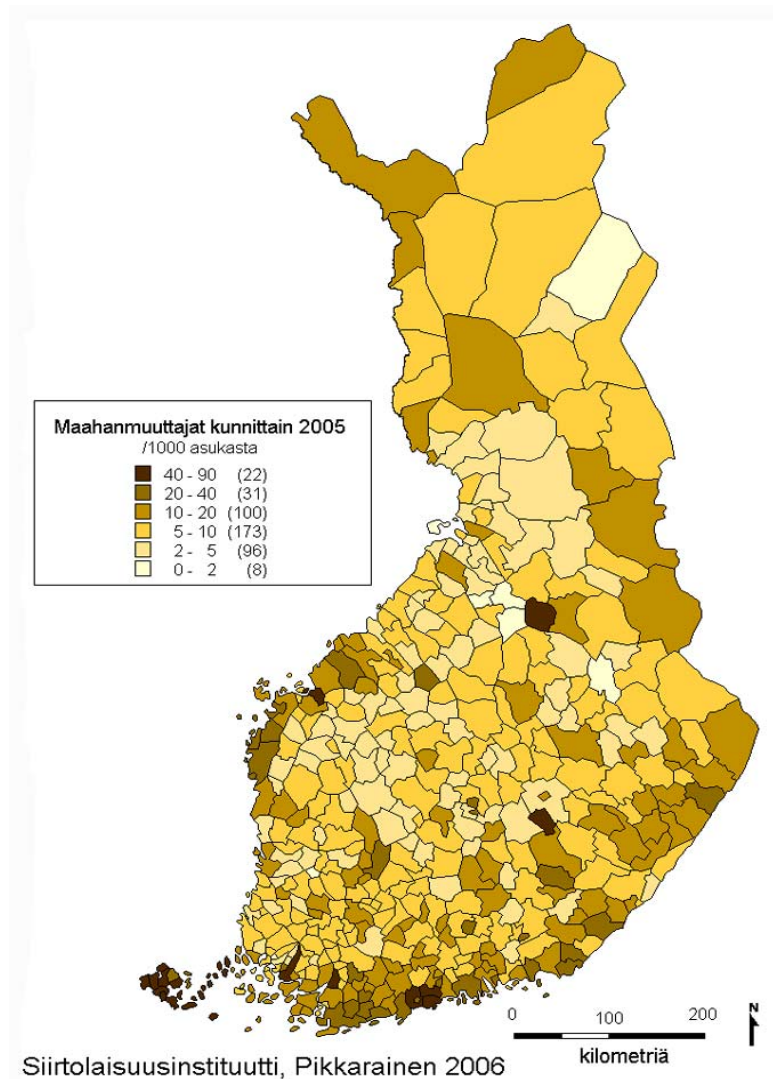
7.1 Ulkomaalaiset ja venäläiset maakunnittain sekä paluumuuttajat TE-keskuksittain

Taulukossa 1 on eritelty ulkomaan kansalaiset asuinmaakuntansa mukaisesti ja ilmoitettu ulkomaalaisten osuus maakunnan koko väestöstä. Suhteellisesti vähiten ulkomaalaisia asuu Etelä-Pohjanmaalla, 0,5 prosenttia. Määrällisesti vähiten heitä on Keski-Pohjanmaalla. Suhteellisesti eniten ulkomaalaisia on Ahvenanmaalla, jossa suurimman ulkomaalaisryhmän muodostavat ruotsalaiset. Heitä on 65 prosenttia maakunnan ulkomaalaisista. Maan keskiarvoa 2,2 prosenttia enemmän ulkomaalaisia on Ahvenanmaan lisäksi Uudellamaalla, Varsinais-Suomessa ja Pohjanmaalla. Uudellamaalla ja Varsinais-Suomessa asuu myös määrällisesti eniten ulkomaalaisia. Uudellamaalla asuu lähes puolet Suomessa asuvista ulkomaalaisista; heistä suurimmat kansalaisuusryhmät ovat venäläiset ja virolaiset. Helsingissä puolestaan asuu lähes 30 prosenttia koko maan ulkomaalaisista.

Taulukko 1. Ulkomaan kansalaiset maakunnittain 31.12.2005. Lähde Tilastokeskuksen 2006 mukaan.

Maakunta	Henkeä (osuus maakunnan väestöstä %)	Maakunta	Henkeä (osuus maakunnan väestöstä %)
Uusimaa	55 644 (4,1 %)	Pohjois-Savo	1 969 (0,8 %)
Itä-Uusimaa	1 819 (2,0 %)	Pohjois-Karjala	2 206 (1,3 %)
Varsinais-Suomi	11 131 (2,5 %)	Keski-Suomi	3 344 (1,2 %)
Satakunta	1 863 (0,8 %)	Etelä-Pohjanmaa	1 061 (0,5 %)
Kanta-Häme	1 914 (1,1 %)	Pohjanmaa	4 013 (2,3 %)
Pirkanmaa	8 168 (1,7 %)	Keski-Pohjanmaa	661 (0,9 %)
Päijät-Häme	3 666 (1,8 %)	Pohjois-Pohjanmaa	3 710 (1,0 %)
Kymenlaakso	3 378 (1,8 %)	Kainuu	1 070 (1,3 %)
Etelä-Karjala	2 741 (2,0 %)	Lappi	2 033 (1,1 %)
Etelä-Savo	1 834 (1,1 %)	Ahvenanmaa	1 627 (6,1 %)
		Yhteensä	113 852 (2,2 %)

Siirtolaisuuden ensimmäinen kohde on ollut usein Helsinki, ja monet kuntiin sijoitetuista pakolaisista hakeutuvat myöhemmin Helsinkiin oman maahanmuuttajaväestöryhmänsä läheisyyteen. Myös Varsinais-Suomessa korostuvat eniten venäläiset ja virolaiset. Ruotsalaisia ulkomaalaisista on eniten Ahvenanmaalla, Lapissa, Pohjanmaalla ja Keski-Pohjanmaalla. Virolaiset ovat enemmistönä Itäisellä Uudellamaalla, Kanta-Hämeessä ja Etelä-Pohjanmaalla. Venäläisiä on eniten Uudellamaalla, Varsinais-Suomessa, Satakunnassa, Pirkanmaalla, Päijät-Hämeessä, Kymenlaaksoissa, Etelä-Karjalassa, Etelä-Savossa, Pohjois-Savossa, Pohjois-Karjalassa, Keski-Suomessa, Pohjois-Pohjanmaalla ja Kainuussa asuvista ulkomaalaisista. (Tilastokeskus 2006.) Myös kuvassa 14 on nähtävissä, että maahanmuuttajia asuu kunnan väkilukuun suhteutettuna eniten Ahvenanmaalla, Pohjanmaan rannikolla sekä Suomen etelä- ja itäosissa.

Kuva 14. Maahanmuuttajat kunnittain vuonna 2005. Lähde Pikkarainen 2006.

Taulukosta 2 on nähtävissä Venäjän kansalaisten määrät maakunnittain. Kansalaisuudeltaan venäläisiä asuu eniten Uudellamaalla, missä heitä on 9 017 henkeä. Venäläisiä asuu yli tuhat henkeä Uudenmaan lisäksi Varsinais-Suomessa, Pirkanmaalla, Päijät-Hämeessä, Kymenlaaksossa, Etelä-Karjalassa ja Pohjois-Karjalassa. Vähiten venäläisiä asuu Ahvenanmaalla, Keski-Pohjanmaalla, Etelä-Pohjanmaalla, Pohjanmaalla ja Itäisellä Uudellamaalla. Venäläisten asutus on keskittynyt Etelä- ja Itä-Suomeen. Venäläiset ovat monissa maakunnissa suurin ulkomaalaisryhmä. Suomessa asuvista ulkomaalaisista venäläisiä on 21,6 prosenttia. Maan suhteellista keskiarvoa enemmän venäläisiä asuu Satakunnassa, Kanta-Hämeessä, Päijät-Hämeessä, Kymenlaaksossa, Etelä-Karjalassa, Etelä-Savossa, Pohjois-Savossa, Pohjois-Karjalassa, Keski-Suomessa ja Kainuussa. Venäläisiä on maahanmuuttajista enemmän kuin puolet Kymenlaaksossa, Etelä-Karjalassa ja Pohjois-Karjalassa.

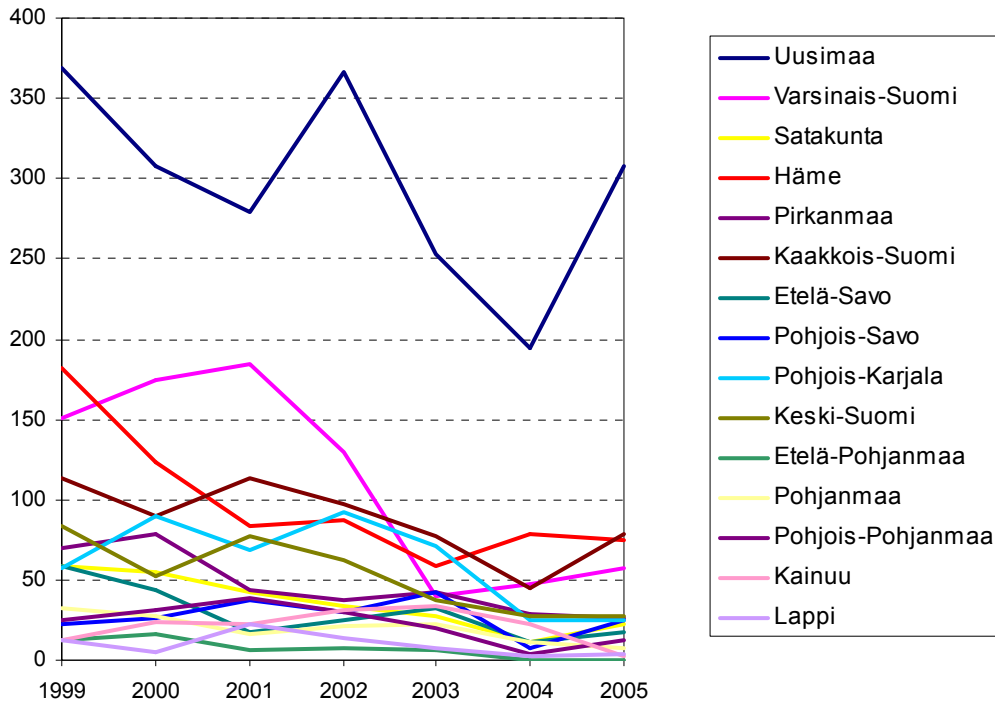
Taulukko 2. Suomessa asuvat kansalaisuudeltaan venäläiset maakunnittain vuonna 2005. Tilastokeskuksen 2006 mukaan.

Maakunta	Venäläisiä (osuus maakunnan ulkomaalaisista %)	Maakunta	Venäläisiä
Uusimaa	9 017 (21,6)	Pohjois-Savo	717 (36,4)
Itä-Uusimaa	273 (15,0)	Pohjois-Karjala	1 411 (64,0)
Varsinais-Suomi	1 956 (17,6)	Keski-Suomi	984 (29,4)
Satakunta	556 (30,0)	Etelä-Pohjanmaa	206 (19,4)
Kanta-Häme	433 (22,6)	Pohjanmaa	268 (6,7)
Pirkanmaa	1 320 (16,2)	Keski-Pohjanmaa	114 (17,2)
Päijät-Häme	1 462 (39,9)	Pohjois-Pohjanmaa	746 (20,1)
Kymenlaakso	1 705 (50,5)	Kainuu	454 (42,4)
Etelä-Karjala	1 816 (66,3)	Lappi	434 (21,3)
Etelä-Savo	716 (39,0)	Ahvenanmaa	33 (2,0)
		Yhteensä	24 621 (21,6)

Ulkomaalaisten ja venäläisten määrät ovat kasvaneet kaikissa maakunnissa viime vuosiin asti. Viime vuosina ulkomaalaisten määrän kasvu on jatkunut joillakin alueilla, mutta joillakin alueilla ulkomaalaisten määrä on tasaantunut tai jopa vähentynyt. Venäjän kansalaisten määrä on lähes kaikissa maakunnissa viime vuosina joko pysynyt samana tai laskenut. Tämä johtuu osaksi siitä, että monet maahanmuuttajista ovat asuneet Suomessa jo useita vuosia ja ovat saaneet Suomen kansalaisuuden.

Maahanmuuttajia voi tarkastella kansalaisuuden sijasta myös kielen perusteella, jolloin jo kansalaisuuden saaneet maahanmuuttajat tulevat mukaan tilastoihin. Venäjän kieli on kuitenkin monen eri kansallisuuden äidinkieli, ja täten kielen perusteella muodostettuihin tilastoihin lasketaan mukaan muualtakin kuin Venäjältä muuttaneet. 1990-luvun aikana Venäjältä muuttaneista ei siis voi saada tarkkaa tietoa kansalaisuuden tai kielen perusteella. Kuitenkin tiedot ovat suuntaa antavia, ja äidinkielenään venäjää puhuvia voidaan pitää kansalaisuudeltaan venäläisinä, vaikka he ovat muuttaneet Suomeen muistakin maista kuin Venäjältä. Venäjää äidinkielenään puhuvien määrä onkin kaikissa maakunnissa suurempi kuin Venäjän kansalaisten määrä, ja heidän määränsä on kasvanut koko ajan. Suomessa asuvien Venäjän kansalaisten samoin kuin venäjää äidinkielenään puhuvien enemmistö on kaikissa maakunnissa naisia. Venäjää puhuvia naisia suhteessa venäjää puhuviin miehiin on eniten Kainuussa, 74 prosenttia, ja vähiten Varsinais-Suomessa, 58 prosenttia.

Työministeriön (2006) mukaan vuoden 2002 jälkeen paluumuuttajien määrä vähentyi tuntuvasti. Vuonna 2002 Suomeen muutti paluumuuttajina entisen Neuvostoliiton alueelta 1 064 henkeä, kun taas vuonna 2003 paluumuuttajia oli 772 henkeä. Syynä lienee paluumuuttajaseuran saamisen kriteerien tiukentuminen. Vuonna 2004 paluumuuttajina Suomeen muuttaneiden määrä väheni edelleen 518 henkeen, mutta vuonna 2005 määrä on hieman noussut 687 henkeen. Työvoima- ja elinkeinokeskuksittain tarkasteltuna on havaittavissa vuoden 2002 jälkeisen paluumuuttajien määrän vähenemisen koskettaneen eniten alueita, joilla asuu paljon ulkomaalaisia (kuva 15). Näitä ovat Uusimaa ja Varsinais-Suomi.

Kuva 15. Paluumuuttajat entisen Neuvostoliiton alueelta te-keskuksittain vuosina 1999 - 2005. Lähde Työministeriön 2006 mukaan.

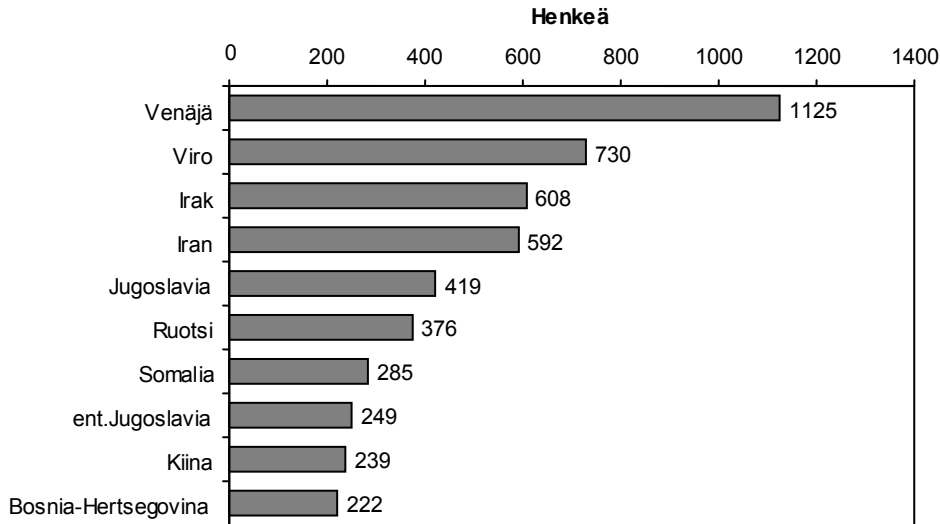
Vuonna 2004 suurimpaan osaan alueita muutti vähiten inkerinsuomalaisia paluumuuttajia kuin aikaisempina vuosina. Varsinais-Suomen TE-keskuksen alueella väheneminen oli alkanut jo vuoden 2001 jälkeen. Vuonna 2005 Uudellemaalle muutti saman verran paluumuuttajia kuin vuonna 2000 eli 308 henkeä. Alueelle muuttaakin eniten paluumuuttajia verrattuna muuhun Suomeen. Vuonna 2005 toiseksi eniten paluumuuttajia tuli Kaakkois-Suomeen, 78 henkeä ja kolmanneksi eniten Hämeeseen, 75 henkeä. Samaan aikaan Varsinais-Suomeen muutti entisen Neuvostoliiton alueelta 57 paluumuuttajaa, kun huippuvuonna 2001 muuttajia oli 185 henkeä.

7.2 Turun ja Lahden tilanne

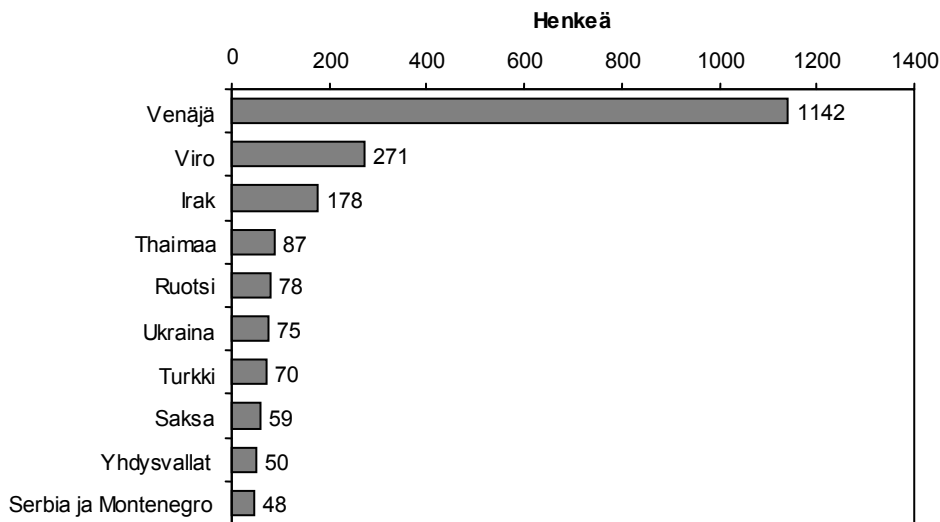
7.2.1 Turussa ja Lahdessa asuvat venäläiset

Tutkin tarkemmin Turun ja Lahden maahanmuuttajien tilannetta, koska olen tehnyt tutkimustani varten tarvitsemi haastattelut näissä kaupungeissa. Turku sijaitsee Varsinais-Suomessa ja Lahti Päijät-Hämeessä. Suomen maakunnista Varsinais-Suomessa asuu toiseksi eniten ja Päijät-Hämeessä kolmanneksi eniten ulkomaalaisia. Maakunnista Varsinais-Suomessa asuu myös toiseksi eniten venäläisiä, kun taas Päijät-Hämeessä heitä asuu viidenneksi eniten. Kummassakin kaupungissa asuu suurin osa maakunnan ulkomaalaisista. Vuonna 2005 Turun asukkaista 4,2 ja Lahden 2,7 prosenttia olivat kansalaisuudeltaan ulkomaalaisia. Kummankin maakunnan, samoin kuin kaupungin, suurin ulkomaalaisryhmä on venäläiset. Lahdessa kaikista ulkomaalaisista venäläisiä on huomattavasti eniten, kun taas Turussa asuu myös muita suuria ulkomaalaisryhmiä. Varsinais-Suomessa venäläisiä asuu 1 956 henkeä, joista Turussa

asuu 1 125 henkeä. Muita suuria ulkomaalaisryhmiä ovat virolaiset, irakilaiset ja iranilaiset (kuva 16). Päijät-Hämeessä asuu 1 462 venäläistä, joista 1 142 asuu Lahdessa. Lahdessa asuu siis enemmän venäläisiä kuin Turussa. Muita ulkomaalaisia Lahdessa asuu vähän: venäläisten jälkeen suurimmat ryhmät ovat virolaiset ja irakilaiset (kuva 17).

Kuva 16. Turussa asuvat suurimmat ulkomaalaisryhmät vuonna 2005. Tilastokeskuksen 2006 mukaan.

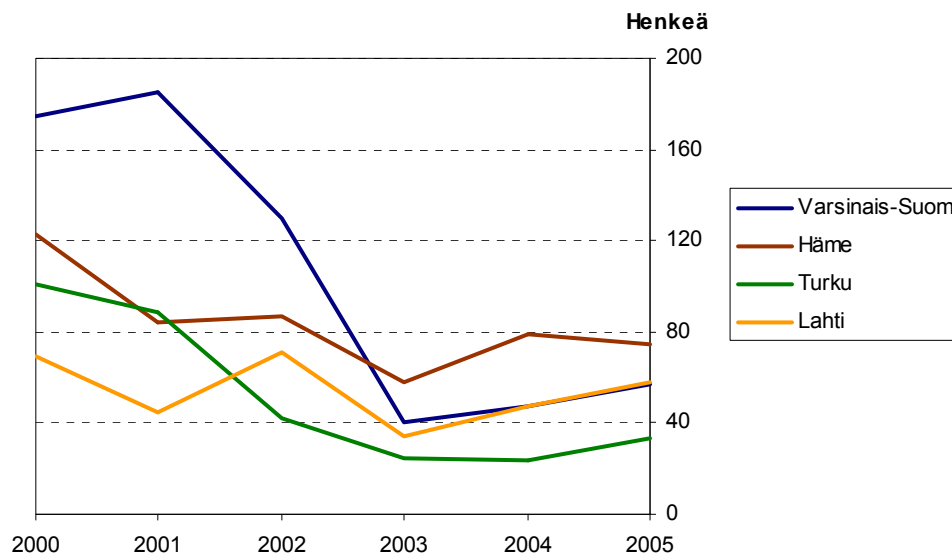
Kuva 17. Lahdessa asuvat suurimmat ulkomaalaisryhmät vuonna 2005. Tilastokeskuksen 2006 mukaan.

7.2.2 Inkerinsuomalaiset paluumuuttajat

Tarkastelen inkerinsuomalaisten paluumuuttajien tilannetta erikseen, koska suuri osa Suomeen saapuvista venäläisistä on paluumuuttajia. Paluumuuttajat eivät ole vain venäläisiä, vaan heihin kuuluu myös muualta entisen Neuvostoliiton alueelta muuttaneita henkilöitä. Tutkin paluumuuttajien tilannetta myös haastattelemieni henkilöiden takia. Lähes kaikki Tu-

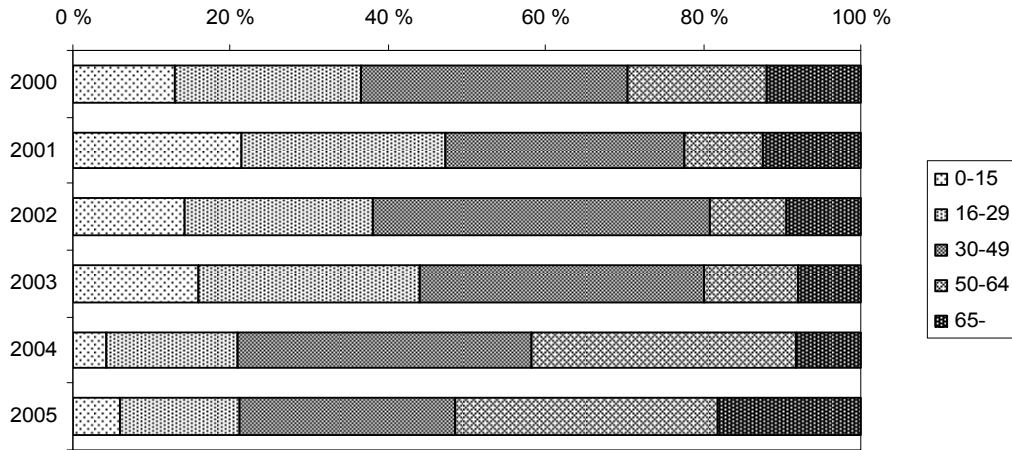
ruissa ja Lahdessa haastattelemistani henkilöistä ovat paluumuuttajia, ja osa heistä on muuttanut Suomeen muualta kuin Venäjältä. Kaikki muualla asuneista ovat kuitenkin kansallisuudeltaan venäläisiä. Paluumuuttoa tarkastellessani pääsen lähemmäksi haastateltavien tilannetta kuin tarkastelemalla vain Venäjältä tapahtuvaa Suomeen muuttoa.

Työministeriössä jaotellaan inkerinsuomalaiset paluumuuttajat TE-keskusten mukaan. Turku kuuluu Varsinais-Suomen keskuksen alueeseen ja Lahti Hämeen. 2000-luvun aikana Hämeeseen on muuttanut vuosittain tasaisemmin paluumuuttajia kuin Varsinais-Suomeen (kuva 18). Vuonna 2003 kummallekin alueelle muuttaneita on ollut vähiten. Samana vuonna myös Lahteen on muuttanut vähiten paluumuuttajia, kun taas vuonna 2004 Turkuun muuttaneita on ollut vähiten. Toisaalta Turussa vuoden 2003 ja 2004 välinen ero on hyvin pieni, vain yksi henkilö. Kaikki alueen paluumuuttajat eivät muuta näihin kahteen kaupunkiin. Nykyään Lahteen muuttaa kuitenkin aiempaa suurempi osa Hämeen paluumuuttajista ja samoin Turkuun suurempi osa Varsinais-Suomen paluumuuttajista kuin aivan 2000-luvun alussa. Hämeessä muihin kuntiin kuin Lahteen muuttavia on vain muutamia henkilöitä, kun taas Varsinais-Suomessa Turun ohella paluumuuttajia muuttaa paljon myös Saloon. Nykyään Lahteen ja koko Varsinais-Suomeen muuttavia on lähes yhtä paljon. Vuonna 2005 Lahteen muutti 58 ja Varsinais-Suomeen myös 58 paluumuuttajaa.

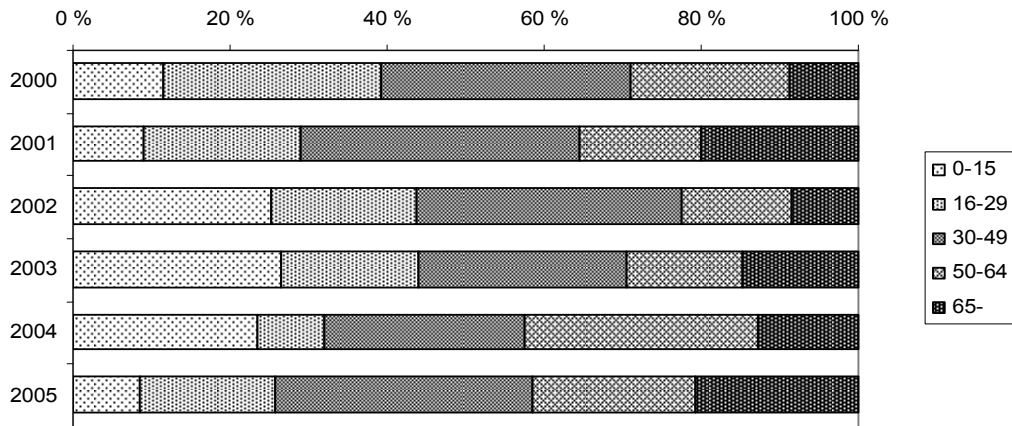

Kuva 18. Varsinais-Suomen ja Hämeen TE-keskusten alueelle sekä Turkuun ja Lahteen muuttaneet paluumuuttajat vuosina 2000 - 2005. Työministeriön 2006 mukaan.

Turussa vuoden 2003 jälkeen alle 15-vuotiaiden osuus paluumuuttajista on vähentynyt ja yli 50-vuotiaiden suurentunut (kuva 19). Lahdessa vastaavasti alle 15-vuotiaiden osuus on ollut suurimmillaan vuosina 2002—2004 (kuva 20), mutta yli 50-vuotiaiden kohdalla on havaittavissa sama kehitys kuin Turussa eli heidän osuutensa suurentuminen vuoden 2003 jälkeen. Turussa 30—49-vuotiaiden osuus on hieman vähentynyt vuonna 2005, kun taas Lahdessa heidän osuutensa on pysynyt samalla, noin 30 prosentin, tasolla. Yleisesti voidaan todeta alle 30-vuotiaiden paluumuuttajien osuuden vähentyneen ja yli 49-vuotiaiden osuuden suurentuneen 2000-luvun aikana sekä Turussa että Lahdessa, ja 30—49-vuotiaiden osuuden pysyneen lähes samalla tasolla.

Kuva 19. Turkuun muuttaneiden paluumuuttajien suhteelliset osuudet ikäluokittain vuosina 2000 - 2005. Työministeriön 2006 mukaan.

Kuva 20. Lahteen vuosina 2000 - 2005 muuttaneiden paluumuuttajien suhteelliset osuudet ikäluokittain. Työministeriön 2006 mukaan.

8 Venäjää puhuvat nuoret Turussa ja Lahdessa

8.1 Yleistä haastateltavista

Olen tehnyt 13 haastattelua, viisi Turussa ja kahdeksan Lahdessa. Haastateltavista 4 on tyttöjä ja 9 poikia. Haastateltujen nuorten ikä- ja sukupuolirakenne kaupungeittain on esitetty taulukossa 3. Lahdessa haastatellut ovat yhtä lukuun ottamatta poikia ja nuorempia kuin Turussa haastatellut henkilöt.

Taulukko 3. Haastateltujen ikä- ja sukupuolijakauma kaupungeittain.

Ikä (vuosina)	Pojat (henkeä)		Tytöt (henkeä)	
	Turku	Lahti	Turku	Lahti
16		2		
17		2	1	
18		1	1	
19		2		1
20				
21				
22				
23	1			
24	1		1	

Suurin osa nuorista on vielä entisen kotimaansa kansalaisia, sillä vain kahdella Turussa asuvalla on Suomen kansalaisuus. Kansalaisuudeltaan venäläisiä on seitsemän: loput ovat joko Liettuan, Uzbekistanin tai Kazakstanin kansalaisia. Kahta lukuun ottamatta kaikilla on suomalaisia sukujuuria. Osalla kummatkin vanhemmista ovat inkerinsuomalaisia ja osalla vain toinen. Yhdellä tytöllä on inkerinsuomalainen isäpuoli, mutta hänen biologiset vanhempansa ovat venäläisiä. Hänen perheensä on saapunut Suomeen paluumuuttajina. Yhdellä henkilöllä on suomalainen isäpuoli. Hänen äitinsä on naimisissa suomalaisen miehen kanssa, eikä hänellä ole suomalaisia sukujuuria. Nuoret ovat muuttaneet Suomeen 1990- ja 2000-lukujen aikana (taulukko 4). Varhaisimmat muuttajat ovat tulleet Suomeen aivan 1990-luvun alussa paluumuuton tullessa mahdolliseksi, ja osa on muuttanut vasta 2000-luvulla. Paluumuuton kriteerejä tiukennettiin vuonna 2003, eikä paluumuuton perusteella Suomeen muuttaneista haastateluista kukaan ole tullut Suomeen tämän jälkeen. Vuonna 2004 muuttanut henkilö on muuttanut suomalaisen isäpuolensa luokse.

Taulukko 4. Haastateltujen Suomeen muuttovuodet.

Vuosi	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Muuttaneita	1	0	1	0	1	2	0	1	1	2	1	2	0	1

Tällä hetkellä kaikilla nuorilla on opiskelu- tai työpaikka. Yksi henkilö on peruskoulun 10. luokalla, 3 on ammattikoulussa, 4 lukiossa, 2 yliopistossa, 2 töissä ja 1 suomen kielen kurssilla. Koulun käynnin määrä entisessä kotimaassa riippuu poismuuttovuodesta ja henkilön iästä. Muutamat ovat käyneet koko peruskoulun lähtömaassa, kun taas toiset ovat olleet lähtömaassa koulussa vain muutaman vuoden. Kaikki ovat kuitenkin ehtineet käydä koulua entisessä kotimaassaan.

8.2 Muutto Suomeen

Suomeen 1990-luvulla entisestä Neuvostoliitosta ja Venäjältä muuttaneet voidaan jakaa neljään eri ryhmään (Liebkind et al. 2004: 22 – 23):

- 1) Suurin ryhmä on etniseltä taustaltaan suomalaiset maahanmuuttajat. He ovat niin sanottuja paluumuuttajia, joiden vanhemmista yksi tai isovanhemmista kaksi ovat suomalaisia. Kaikki tähän ryhmään kuuluvat eivät kuitenkaan pidä itseään paluumuuttajina, vaan he ovat saapuneet Suomeen jonkun muun syyn vuoksi. Näitä syitä ovat esimerkiksi työ, opiskelu ja avioliitto.
- 2) Toiseen ryhmään kuuluvat henkilöt ovat saapuneet Suomeen suomalaisten paluumuuttajien puolisoina tai lapsina.
- 3) Kolmanteen ryhmään kuuluvat venäläiset, jotka ovat tulleet Suomeen työn, opiskelun tai avioliiton kautta.
- 4) Neljännen ja samalla pienimmän ryhmän muodostavat venäjänkieliset maahanmuuttajat, jotka eivät ole etniseltä taustaltaan venäläisiä eivätkä myöskään paluumuuttajia.

Suurimmalla osalla Suomeen muuttavista venäläisistä on suomalaisia sukujuuria, ja heitä kutsutaan Suomessa usein inkerinsuomalaisiksi. Inkerinsuomalaisia asuu Suomen lähialueiden lisäksi entisissä neuvostotasavalloissa. Haastattelemistani nuorista neljä on muuttanut Suomeen Pietarin kaupungista ja kaksi sen lähistöltä. Muiden lähtöalueita ovat Venäjältä Belgorod, Anapa Mustanmeren rannikolta, Kontupohja Petroskoin lähistöltä ja Moskova sekä Liettuasta Vilna, Kohtlajärvi Virostä ja Kazakstan. Tutkimusaineistossani Liettuasta ja Virostä muuttaneita henkilöitä lukuun ottamatta heitä kaikkia voidaan kutsua inkerinsuomalaisiksi. Virostä muuttanut henkilö on muuttanut inkerinsuomalaisen isäpuolen mukana, joten häntäkin voidaan pitää paluumuuttajana, vaikka hänellä ei ole suomalaisia sukujuuria. Venäjän ohella Virostä on muuttanut paljon inkerinsuomalaisia paluumuuttajia Suomeen. Haastattelemistani nuorista 11 on paluumuuttajia, ja he kuuluvat Liebkindin tekemässä jaottelussa 2. ryhmään eli he ovat saapuneet Suomeen suomalaisten paluumuuttajien lapsina. Kaksi henkilöä kuuluu 3.

ryhmään ja hän on tullut Suomeen avioliiton kautta. Kukaan haastatelluista ei kuulunut 4. ryhmään: kaikki olivat joko paluumuuttajia tai etniseltä taustaltaan venäläisiä.

Haastattelemani nuoret ovat muuttaneet Suomeen perheen tai äidin kanssa. Nuorin on ollut Suomeen muuttaessaan 8-vuotias ja vanhin 18-vuotias. Suurin osa on ollut 10—14-vuotiaita. Haastateltavien ollessa nuoria muutettaessa muuttopäätöksen ovat tehneet vanhemmat yhdessä tai pelkästään isä tai äiti. Useimmat nuoret eivät muistaneet omia tuntemuksiaan, koska muutosta on kulunut jo aikaa ja he olivat nuoria. Useimpien mielestä muutto oli mielenkiintoista ”*lapsista mielenkiintoista; he eivät vastustaneet*” tai he olivat välinpitämättömiä sitä kohtaan ”*muutolla ei ollut väliä; ei ollut haluja puolesta tai vastaan*”. Suomessa asumisesta oli vain positiivisia ennako-odotuksia. Yhden haastatellun mielestä Suomessa asuminen olisi ihanaa ja upeaa kuin sadussa, mutta hän on pudonnut todellisuuteen: ”*Maa tämä Suomikin on.*” Suomea pidettiin rauhallisena ja hyvänä maana, jossa on parempi asua kuin Venäjällä. Ennako-odotukset eivät aina vastanneet todellisuutta, ja esimerkiksi rasistiset asenteet ovat tulleet joillekin yllätyksenä. Lapsuuden naiivius on muuttunut kokemusten myötä tosiasioiden myöntämiseksi.

Haastatellut eivät ole itse tehneet muuttopäätöstä, mutta useimmilla on käsitys Suomeen muuttamisen motiiveista ja syistä. Nämä motiivit muistuttavat toisiaan ja Suomeen liittyviä ennako-odotuksia, jotka eivät aina ole toteutuneet.

Muuttomotiiveina ja -syinä tulivat mainituiksi:

- sukulaisten Suomessa asuminen
- tunne suomalaisuudesta ja halu asua Suomessa
- paremmat mahdollisuudet esimerkiksi opiskeluun
- parempi elintaso
- parempi maa
- valoisampi tulevaisuus

Neljälle viimeiselle motiiville on yhteistä käsitys paremmasta ja tulomaan olojen vertaaminen lähtömaan oloihin. Kukaan ei suoraan mainitse lähtöalueen oloja työntävinä tekijöinä, vaan he näkevät tulomaan vetävät tekijät. Kaksi ensimmäistä motiivia puolestaan korostavat sukulaissuhteiden ja suomalaisuuden merkitystä, jotka ovat myös tulomaan vetotekijöitä. Valmis sosiaalinen yhteisö helpottaa muuttamista ja sopeutumista uuteen ympäristöön. Sukulaisten merkitystä muutossa käsittelen tarkemmin seuraavassa jaksossa. Suomeen muutto näyttää olevan vapaaehtoista, ja päätös tehdään lähinnä tulomaan vetotekijöiden perusteella, vaikka lähtömaan tekijöilläkin on vaikutusta. Muuttomotiiveista paremmat mahdollisuudet ja parempi elintaso viittaavat tarve- ja hyvinvointimallien mukaiseen hyvinvoinnin parantamisen takia tapahtuvaan muuttoon. Söderlingin (1988: 113—120, 201) jaon mukaisesti muuttajat ovat sekä elintasomuuttajia että yhteisyysuhdemuuttajia, koska osa on muuttanut paremman elintason toivossa ja osa sosiaalisten suhteiden takia. Elinvaihemallien mukaista muuttoa ei maahanmuutossa ole havaittavissa kuten maassamuutossa. Haastattelemani nuoret muuttavat suomalaisten tapaan vanhempiensa luota pois tietyn ikäkauden aikana.

8.3 Lahti ja Turku muutto- ja asuinpaikkakuntina

Lahdessa asuvista kaikki haastateltavani ovat asuneet koko Suomessa oloaikansa Lahdessa, kun taas Turussa asuvista kaksi on muuttanut Turkuun muualta Suomesta: Kempeleestä ja Haminasta. Lahdessa haastattelemani henkilöt ovat nuorempia ja useimmat heistä asuvat vielä vanhempiensa luona. Turkuun muualta Suomesta muuttaneita yhdistävät opiskelupaikka yliopistossa, varhainen Suomeen muuttovuosi, hyvä suomen kielen taito, vanhempien selvä suomalainen identiteetti ja opiskelu muuttomotiivina. He ovat muuttaneet Venäjältä Kempeleeseen ja Kouvolaan. Motiiveina muuttoihin juuri näihin kuntiin ovat olleet sukulaiset Kempeleessä ja maahanmuuttajakeskus Kouvolassa. Lahteen muuttamisen motiiveina ovat olleet työpaikka, sukulaiset, perhesuhteet, tuttavat ja asunto ja Turkuun muuttamisen motiiveina asunto, sukulaiset ja opiskelu. Asunnon merkitys muuttomotiivina on olennainen, koska inkerinsuomalaiset eivät saa muuttaa Suomeen ennen kuin heillä on asunto täällä. Monilla asuu sukulaisia ja tuttavain näissä kaupungeissa, ja heidän merkityksensä muuttopäätöksessä on myös suuri. Heidän kauttaan muuttoa suunnittelevat saavat tietoa siitä, minkälaista Suomessa on asua sekä mitä muutettaessa on otettava huomioon, ja usein he auttavat asunnon hankinnassa. Monet myös kävivät Suomessa ennen muuttoa tai hankkivat tietoa Suomessa asumisesta muuta kautta. Muutettaessa tuttujen ihmisten luokse sosiaalinen organisaatio pysyy samantapaisena kuin lähtömaassa, mikä on Mangalamin (1968: 11) mukaan yksi tuloalueen vetotekijä. Sukulaisten ja tuttavien esimerkki ja myönteiset kokemukset houkuttelevat muita muuttamaan heidän perässään. Näin syntyy muuttoketju, joka on huomattavissa paluumuuttajien kohdalla. Toisaalta omien sukulaisten jääminen lähtömaahan vaikeuttaa maahanmuuttajien sopeutumista tulomaahan, jolloin he ehkä haluavatkin saada läheiset sukulaiset muuttamaan heidän luokseen.

Turkuun ja Lahteen muuttamisen motiivit eivät eroa suuresti toisistaan tärkeimpien motiivien ollessa asunto ja sukulaiset. Asunnon saaminen ei aina ole riippuvainen muuttajista itsestään, vaan heidän on otettava se asunto, jonka he saavat, vaikka se sijaitsisikin eri kaupungissa kuin mihin he haluaisivat muuttaa. Asunto ei siis aina ole tietylle paikkakunnalle muuttamisen motiivi, vaan se voi olla muuttosyy, johon itse ei voi vaikuttaa. Yksi Turkuun muuton motiiveista on opiskelu. Lahdessa samaa motiivia ei tullut esille, mikä voi johtua haastateltavien nuoremasta iästä ja elämäntilanteesta.

Turkulaisia ja lahtelaisia erottaa halu asua tai muuttaa Helsinkiin. Kaksi Turussa asuvista mainitsi perheensä halunneen muuttaa ensin Helsinkiin, mutta he eivät olleet saaneet asuntoa sieltä. He muuttivat Turkuun, koska kaupungin oli sanottu sijaitsevan lähellä Helsinkiä. Turkulaisista neljä ilmaisi halunneensa tai haluavansa muuttaa Helsinkiin, kun taas lahtelaisilla mainintoja oli vain yksi. Päinvastoin muutamit lahtelaiset ja yksi turkulainen mainitsivat halunsa muuttaa tulevaisuudessa mahdollisesti pois kotikaupungistaan, mutta ”ei Helsinkiin, koska siellä on niin paljon ihmisiä”. Toiset haluaisivat muuttaa suurempaan kaupunkiin, kun toiset taas eivät.

Maahanmuuttajien kohdalla on keskusteltu heidän eristäytymisestään tietyille asuinalueille. Monet haastattelemani henkilöistä ovat muuttaneet muutamia kertoja Lahden ja Turun sisällä, ja heidän kohdallaan ei ole nähtävissä venäläisten asumisen keskittymistä eivätkä he itse koe sitä ongelmalliseksi. Useimmat pitivät mukavana, että ystävät asuvat lähistöllä. Turussa haastattelemani henkilöt asuvat tällä hetkellä Varissuolla, Vaalassa ja Röntämässä, ja kaksi

heistä on muuttanut nykyiselle asuinalueelleen Lausteelta. Heidän kohdallaan on huomattavissa asumisen painottumista kaupungin itäpuolelle. Lahdessa haastateltavat asuvat Liipolassa, keskustassa, Metsäkankaalla ja Mukkulassa. He ovat asuneet ennen nykyistä asuntoaan keskustassa, Jalkarannassa, Tonttilassa, Paavolassa, Ahtialassa ja Liipolassa. Heidän kohdallaan on enemmän vaihtelevuutta asuinalueissa. Useimmin mainittu alue on keskusta ja tämän jälkeen Mukkula, Tonttila, Jalkaranta ja Metsäkangas. Nuoret ovat muuttaneet kaupungin sisällä lähinnä perheidensä kanssa. Muutamat asuvat yksin tai avoliitossa. Kaupungin sisäisen muuton motiiveina on ollut parempi asunto tai halu asua yksin, kun taas Suomen sisäisen muuton motiiveina on ollut työ- tai opiskelupaikka.

Haastateltavien voi olettaa olevan tyytyväisiä asuinkuntaansa, koska vain kaksi on muuttanut Suomen sisällä toisesta kaupungista toiseen. Tällöinkin motiiveina ovat olleet työ tai opiskelu eikä tyytymättömyys tai viihtymättömyys. Haastateltavien joukossa ei ole havaittavissa suurta tyytymättömyyttä Lahteen tai Turkuun. Toisaalta tämänhetkinen elämäntilanne on monille vielä uusi ja mahdollinen viihtymättömyys kuitataan sillä, että sopeutumisprosessi on kesken. Monet asuvat vielä vanhempiansa luona, eikä heillä ole mahdollisuutta vielä muuttaa muualle, vaikka halua olisi. Myöskään vanhemmat eivät välttämättä pysty muuttamaan muualle esimerkiksi työn takia, vaikka he haluaisivat. Toisaalta monet ovat muuttaneet useasti kaupungin sisällä, jolloin heillä periaatteessa on mahdollisuus muuttaa myös toiselle paikkakunnalle. Mahdollisesti nuoret arkailivat haastattelutilanteessa eivätkä sanoneet todellista mielipidettään asuinpaikastaan ja elämäntilanteestaan.

Tulevaisuudessa monet haluaisivat muuttaa muualle, mutta he eivät tarkasti tiedä minne. Suurin osa on tyytyväisiä nykyiseen asuinkuntaansa, mutta havaittavissa on halua nähdä enemmän maailmaa ja muuta Suomea. He mahdollisesti lähtevät opiskelemaan muualle ja palaavat sitten takaisin. Vain yhdellä henkilöllä on tunne, että hänen täytyy muuttaa pois Turusta joko Helsinkiin tai pidempiaikaisesti takaisin Venäjälle. Toinen turkulainen haluaa myös muuttaa opiskelujen päätyttyä pois Turusta itään päin. Hänellä ei ole pakkoa muuttaa Venäjälle eikä hän ole siellä pitkään aikaan käynytään. Hän voisi muuttaa Venäjälle, mutta vaihtoehtojakin on joko Helsinki tai Kaakkois-Suomi, missä hän on asunut pitkään. Nykyisen tilanteen hyvänä mainitsi seitsemän, neljä halusi lähteä mahdollisesti takaisin Venäjälle, kolme Helsinkiin ja kaksi jonnekin muualle pois Turusta tai Lahdesta. Haastateltavat ovat nuoria, ja osalla heistä tulevaisuuden suunnitelmat ovat vielä avoimia.

8.4 Nuorten sopeutuminen

8.4.1 Venäläisyys vai suomalaisuus?

Kaikkien haastateltujen mielestä on tärkeää säilyttää venäläinen kulttuuri ja siihen liittyvät tavat. Ne osoittavat heille mistä he ovat kotoisin ja auttavat ymmärtämään heitä itseään sekä muovaamaan heidän identiteettiään. Tärkeimpänä säilyttämisen arvoisena asiana pidetään venäjän kieltä, jota pidetään kulttuurin säilyttämisen välineenä ja hyödyllisenä taitona työelämää varten. Kohtelias puhetapa koetaan yhtenä venäjän kielen positiivisena puolena. Venäläisyys yleensä nähdään säilyttämisen arvoisena: tunne siitä, että on venäläinen. Nuoret eivät halua muuttua suomalaisiksi, vaan he tahtovat ikään kuin poimia kummastakin kulttuurista niiden

parhaimmat puolet. Muutamalla nuorella on kuitenkin nähtävissä halu säilyttää venäläinen kulttuuri kokonaisuudessaan ja sellaisenaan ilman muutoksia, jolloin on nähtävissä akkulturaatioasenteiden mukaisen separaatiotilanteen piirteitä. Venäläinen tapakulttuuri ja tietyt juhlat halutaan säilyttää. Uskontoa kukaan ei kokenut tärkeänä, ja osa haastatelluista onkin luterilaisia suomalaisten sukujuurien perintönä, joten ristiriitaa suomalaisen valtauskonnon kanssa ei esiinny. Erään haastatellun mielestä tärkeimpiä säilyttämisen arvoisia asioita ovat ihmisten suhtautuminen toisiin ihmisiin, joka on ”välittömämpää ja ihmiset auttavaisempia siellä”, ihmisten välinen kanssakäyminen ja perhekulttuuri. Myös muutama muu haastateltu korosti venäläisen perhekulttuurin säilyttämisen tärkeyttä.

Kaikki haastatellut halusivat osaltaan osallistua suomalaisen yhteiskunnan toimintaan työssä käymisen kautta. Työssä käyminen koetaan itsestään selvänä asiana, ja tämän asian suhteen nuoret ovat matkalla kohti integraatiota. Toisaalta monet viettävät aikaansa vain oman väestöryhmänsä keskuudessa, ja kaikki eivät edes halua tutustua suomalaisiin. Venäläisillä on molemmissa kaupungeissa maahanmuuttajayhdistyksiä, jotka auttavat sopeutumisessa mutta voivat osaltaan luoda pienen venäläisen yhteiskunnan suomalaisen yhteiskunnan sisälle. Syy ei ole yksinomaan maahanmuuttajissa, vaan suomalaisten on järjestettävä yhteistoimintaa yhdistysten kanssa, jolloin syntyy luonnollisia yhteyksiä eri kansallisuuksien välille, mikä taas auttaa erilaisten ihmisten ja kulttuurien yhteisymmärryksen luomisessa. On luonnollista ja tärkeää maahanmuuttajan hyvinvoinnille, että samasta maasta tulleet viettävät aikaansa toistensa seurassa ja että heillä on oma etninen yhteisönsä, mutta on myös tärkeää, että he kokevat olevansa osa suomalaista yhteiskuntaa ja että heillä on yhteyksiä suomalaisiin.

Akkulturaatioasenteiden mukaisesti nuorten keskuudessa on nähtävissä sekä separatismia että integraatiota. Integraatio on selvästi vallitseva, mutta muutamien henkilöiden kommentissa on nähtävissä pieniä välähdyksiä separatismiin piirteistä. He eivät kuitenkaan halua eristäytyä kokonaan suomalaisesta yhteiskunnasta, vaan haluavat käydä koulua ja olla töissä täällä. Mielestäni nuorten tilanne on hyvä, eikä kukaan heistä ole jäämässä yhteiskunnan ulkopuolelle tai sulautumassa kokonaan suomalaiseen yhteiskuntaan. Kaikki kokevat oman kulttuurinsa tärkeänä, mutta he ymmärtävät myös sen, että he nyt asuvat Suomessa ja haluavat osallistua suomalaisen yhteiskunnan toimintaan. Jokainen heistä osaa jollakin tasolla suomea. Vanhempien ja pisimpään Suomessa asuneiden kohdalla on havaittavissa integraation hyviä puolia; he ovat ottaneet kummastakin kulttuurista niiden parhaimmat puolet käyttöönsä. Heidän puheesta ei huomaa, että he olisivat syntyneet ja asuneet toisessa maassa. Heidän lapsuuden ystävänsä ovat olleet pääasiassa suomalaisia, jolloin he ovat koulussa omaksuneet suomalaisuuden ja säilyttäneet kotona venäläisyyden. Tärkeää olisikin luoda kontakteja valtaväestön ja vähemmistöryhmien välille sekä säilyttää oma kulttuuri suomalaisuuden ohella.

8.4.2 Keitä haastateltavat ovat identiteetiltään?

Identiteettejä on monenlaisia. Tutkimuksessani kiinnostukseni kohdistuu nuorten kulttuuri-identiteettiin ja etniseen identiteettiin. Kulttuuri-identiteetti kohdistuu johonkin kulttuuriryhmään, jolle on ominaista yhteenkuuluvuuden tunne, yhteiset arvot, historia, kieli ja perinne sekä niihin perustuva käyttäytyminen. Etninen identiteetti puolestaan tarkoittaa samastumista tiettyyn etniseen ryhmään. Nämä identiteetit muuttuvat akkulturaation myötä, koska ne kehit-

tyvät koko ihmisen elämän ajan vuorovaikutuksessa oman ryhmän ja ympäröivien ryhmien jäsenten kesken. (Liebkind 1994: 22—23, 29.)

Etnisellä itsemäärittelyllä tarkoitetaan sitä, että henkilö itse määrittelee mikä tai kuka hän on ja mihin ryhmään kuuluu. Useimmat haastateltavat tuntevat itsensä venäläisiksi, osaksi sen takia, että he puhuvat venäjää äidinkielenään. He tuntevat itsensä etniseltä taustaltaan venäläisiksi, vaikka he ovat paluumuuttajia ja vaikka heillä on suomalaiset sukujuuret. He tietävät olevansa osaksi suomalaisia, mutta he eivät tunne itseään suomalaisiksi. Neljälle haastattelemalleni heidän oma kansallisuutensa ei ollut yhtä selkeä kuin muille. Heidän vastauksissaan on nähtävissä seuraavia sanontoja kysymykseen, miksi he tuntevat itsensä: ei miksiäkään, ihmiseksi, sekasikiöksi ja maailmankansalaiseksi. He eivät tiedä, mihin he kuuluvat vai kuuluvatko mihinkään. Toisaalta he eivät halua lokeroitua minkään kansakunnan jäseneksi vaan pitävät itseään ylipäätään ihmisenä ja maailmankansalaisena. Yksi haastateltavista korostaa muiden mielipidettä: toisille hän on venäläinen, toisille suomalainen ja itselleen sekasikiö. Toinen ei tiedä, mihin hän kuuluu: hän ei ole suomalainen mutta ei venäläinenkään. Kolmas luuli lapsena sopeutuneensa elämiseen Suomessa, mutta vanhempana hän on kokenut sisäisiä ristiriitoja, eikä hän tunne kuuluvansa minnekään. Toisaalta tällainen juurettomuus voi aiheuttaa ongelmia etenkin nuorille, mutta toisaalta tällaiset nuoret ymmärtävät paremmin erilaisuutta eivätkä he halua stereotypisoida ihmisiä tiettyihin luokkiin tai panna heitä paremmuusjärjestykseen.

Kaikki haastatellut puhuvat kotona vanhempiensa kanssa venäjää. Yksi henkilö puhuu omien, myös Venäjältä muuttaneiden, veljiensä kanssa suomea. Yleensä suomea puhutaan koulussa ja suomalaisten kaverien kanssa. Useimpien parhain ystävä on kuitenkin venäläinen. Toisilla nuorilla ei ole ollenkaan suomalaisia tuttuja, toisilla taas muutamia. Eräs haastateltava ilmaisi huolensa oman venäjän kielen säilymisestä, mikä kosketti häntä erityisesti lapsena. Hän muutti Suomeen 9-vuotiaana ja ehti käydä Venäjällä melkein kaksi vuotta koulua. Hän meni suomalaiseen kouluun, hänen venäjän kielensä alkoi unohtua ja hän ei osannut vielä suomea. He eivät myöskään käyneet Venäjällä eikä paikkakunnalla asunut muita venäläisiä. Tämä oli haastatellulle vaikea tilanne. Suomen kielen opetuksen ohella on tärkeää järjestää myös maa-hanmuuttajien äidinkielen opetusta, koska oman äidinkielen taidon taso vaikuttaa vieraan kielen oppimiseen. Haastatellut pitävät venäjän kieltä hyvin tärkeänä, ja he kaikki haluavat osata puhua venäjää hyvin myös vastaisuudessa. Kieli on yksi merkki venäläisyydestä, jonka he haluavat säilyttää.

Suurin osa haastatelluista on muuttanut Suomeen inkerinsuomalaisina paluumuuttajina. Kukaan ei kutsunut itseään tai vanhempiaan inkerinsuomalaisiksi vaan joko venäläisiksi tai suomalaisiksi. Heille inkerinsuomalaisia ei ole olemassakaan, ja he ovat kuulleet termin vasta Suomessa. Muutamat nuoret mainitsevat vanhempiensa muuttomotiivin olleen tunne suomalaisuudesta ja halun asua Suomessa. He korostivat vanhempiensa suomalaisuutta ja heidän haluaan säilyttää suomalaisuus, mikä on vaikeaa Venäjällä asuessa. Nämä nuoret ovat muuttaneet Suomeen heti inkerinsuomalaisten paluumuuton tullessa mahdolliseksi 1990-luvun alkupuolella. Vanhemmat eivät kuitenkaan ole puhuneet lapsilleen tai toisilleen suomea vaan venäjää, joten nuorilla ei ole ollut suomen kielen taitoa ennen Suomeen muuttoa. Etenkin nämä nuoret korostavat sitä, että he eivät kuulu mihinkään. Heidän vanhempansa tuntevat itsensä suomalaisiksi, mutta he itse ovat varttuneet Venäjällä ja puhuvat venäjää äidinkielenään. Haastatellut olivat muuttaessaan nuoria ja he ovat asuneet jo pitkään Suomessa. He ovat peri-

aatteessa kaksikulttuurisia, heillä on monikulttuurinen identiteetti ja he ovat integroituneet suomalaiseen yhteiskuntaan säilyttäen oman sekä omaksuen vieraan kulttuurin.

8.4.3 Sopeutujat vai mitkä?

Haastateltavista voi tehdä erilaisia ryhmittelyjä, jotka eroavat joiltakin piirteitään toisistaan. Nämä eivät ole toisiaan poissulkevia, vaan sama henkilö voi kuulua useaan eri ryhmittelyyn. Sopeutumisasteen perusteella on mahdollista tehdä ryhmittely, jossa on kolme erottuvaa ryhmää. Yhden ryhmän muodostavat ne henkilöt, joilla on Suomen kansalaisuus ja jotka opiskelevat Turun yliopistossa. He osaavat kaikkein parhaiten suomea ja ovat asuneet täällä pisimpään. Tätä ryhmää voi nimittää sopeutujiksi. Toisen ryhmän muodostavat ne, joiden integraatio on hyvässä vauhdissa positiiviseen suuntaan mutta jotka tarvitsevat vielä aikaa. Heillä on halua ja mahdollisuuksia päästä samalle tasolle sopeutujien kanssa. Heitä voi nimittää vauhtiin päässeiksi. Kolmannella ryhmällä on mahdollisesti sopeutumisongelmia, jotka eivät kuitenkaan ole suuria. He haluavat olla osa suomalaista yhteiskuntaa, mutta he kokevat olevansa vain venäläisiä eivätkä yhtään suomalaisia. Heitä voi kutsua nimellä varovaiset.

Toisen ryhmittelyn voi muodostaa sen perusteella, miksi nuoret itsensä tuntevat. Siinä ensimmäinen ryhmä, maailmankansalaiset, ei tiedä, ovatko he venäläisiä, suomalaisia vai maailmankansalaisia. Heitä yhdistää juurettomuus. Toinen selvä ryhmä on henkilöt, jotka tuntevat itsensä venäläisiksi, vaikka suurin osa on ainakin osaksi suomalaista sukua. Venäläiseksi tunteminen ei ole ongelma, ja tämä ei ole merkki separatismista, vaan omien juurien tunteminen voi helpottaa sopeutumista ja itsensä ymmärtämistä. Kaikki haastatellut kuitenkin tuntevat itsensä osaksi venäläiseksi, koska he mainitsevat venäjän kielen ja joitakin venäläisyyden piirteitä säilyttämisen arvoisina asioina. Maailmankansalaisetkin siis myöntävät olevansa osaksi venäläisiä, vaikka kaikki heistä ei sitä itse suoraan sanonut.

Kolmas selvä ryhmittely on inkerinsuomalaiset, jotka ovat muuttaneet Suomeen paluumuuttajan statuksella, ja etniset venäläiset, joita ei ollut kuin muutama haastateltavien joukossa. Tämä ryhmittely ei mielestäni kuvaa tilannetta oikein, koska inkerinsuomalaisista suurin osa tuntee itsensä venäläisiksi. Tämä koskee erityisesti nuoria, koska vanhemmille suomalaisuus on tutumpi asia. Virallisesti ja geneettisesti he ovat inkerinsuomalaisia tai suomalaisia, mutta mieleltään venäläisiä.

Haastatellut voi myös ryhmitellä tärkeimmän muuttomotiivin perusteella. Tätä jakoa ei tule pitää jyrkkänä vaan suuntaa antavana, koska muuttoon vaikuttavat niin monet tekijät, että niiden kaikkien määrittelemine on mahdotonta. Haastateltavani eivät ole tehneet itse muuttopäätöstä, vaan heidän vanhempansa ovat tehneet sen. Tämä jako on siis periaatteessa haastateltavien vanhempien jako eikä heidän itsensä. Ensimmäiseen ryhmään kuuluvat suomalaisuuden ja toiseen sukulaisten takia muuttaneet. Kolmannen ryhmän muodostavat paremman elintason sekä parempien tulevaisuuden näkymien takia muuttaneet.

Ryhmittelyjä olisi mahdollista tehdä monien muidenkin haastatteluissa esille tulevien asioiden perusteella. Nämä neljä ovat mielestäni olennaisimpia ja ovat ikään kuin haastattelujen yhteenvetoja. Luokittelu ja ryhmittely yleensäkin ovat kyseenalaisia tapoja, koska ne kuvaavat vain yhden henkilön tai ryhmän mielipidettä asiasta. Niiden perusteella syntyy mielikuva tiukoista ja jyrkistä rajoista, joita ei todellisuudessa ole olemassa. Ryhmien rajat ovat häilyviä ja

muuttuvia. Ryhmittelyni ei siis välttämättä kuvasta todellisuutta, mutta ne auttavat ymmärryksessä. Ryhmittelyt ovat suuntaa antavia, eikä niiden perusteella pidä jakaa ihmisiä huonompien tai parempien kesken. Taulukossa 5 olen koonnut tekemäni ryhmittelyt yhteen.

Taulukko 5. Haastattelujen perusteella tehty ryhmittely ja ryhmät.

	Sopeutuminen	Etninen itsemäärittely	Juuret	Muuttomotiivi
1. ryhmä	sopeutujat	maailmankansalaiset	suomalaiset	suomalaisuus
2. ryhmä	vauhtiin päässeet	venäläiset	venäläiset	sukulaiset
3. ryhmä	varovaiset			elintaso

9 Tarkastelu

Päätarkoitukseni on tässä ollut Venäjältä Suomeen tapahtuvan maahanmuuton ja sen historian sekä muuttajien tilanteen tutkiminen. Inkerinsuomalaisilla on suuri osuus näissä tapahtumissa, joten heihin olen kohdistanut erityistä mielenkiintoa ja heidän tilannettaan olen tarkastellut monessa kohdassa erikseen. Seuraavassa tarkastelen ensin tutkimuskysymykset läpi yksi kerrallaan ja sen jälkeen pohdin tutkimuksessani esiin nousseita asioita, tutkimukseni käsitteitä sekä maahanmuuton merkitystä Suomelle.

Vuosi 1981 oli Suomea koskevan kansainvälisen muuttoliikkeen muutosvuosi. Tällöin maahanmuuttajien määrä ylitti maastamuuttajien määrän. Suomen työntekijät olivat heikentyneet ja vetotekijät voimistuneet. Suomen positiivinen muuttotase on jatkunut 2000-luvulle asti, ja tällä hetkellä sekä maastamuutto että maahanmuutto on yleistä: maastamuuttajia on noin 15 000 ja maahanmuuttajia noin 20 000 vuosittain. Muuttovoitto oli vuonna 1991 suurin, noin 13 000 henkeä. Tällöin inkerinsuomalaisten paluumuutto oli huomattavan suurta ja Suomeen saapui paljon pakolaisia. Ulkomaan kansalaisten määrä on kasvanut 1980-luvulta lähtien, ja nykyään heitä on lähes 114 000 henkeä eli 2,2 prosenttia Suomen väestöstä.

Neuvostoliiton aikana maan sisäinen muutto sekä maastamuutto oli valvottua. Liittotasavallan hajoamisen jälkeen muutto vapautui, ja etenkin etnisten venäläisten muutto entisistä neuvostotasavalloista Venäjälle voimistui. Maastamuuttajat olivat aluksi enimmäkseen paluumuuttajia, mutta nykyään etnisten venäläisten määrä maastamuuttajista on kasvanut. Venäjällä maahanmuutto ja maastamuutto ovat vähentyneet 1990-luvun huippuvuosista. Maahanmuutto on vielä suurempaa kuin maastamuutto ja suuntautuu lähinnä IVY-maista Venäjälle. Venäjällä pyritäänkin maahanmuuton kasvattamiseen. Maan väkiluku on huomattavasti vähenemässä etenkin miesten alhaisen eliniän takia, ja Venäjällä halutaan houkutellessa muissa maissa asuvia etnisiä venäläisiä paluumuuttoon. Neuvostoliiton hajoamisen jälkeistä pelättyä massamuuttoa ulos ei ole tapahtunut. Laiton muutto ja ihmiskauppa Venäjän kautta länteen on mahdollista etenkin entisistä neuvostotasavalloista, joiden Venäjän vastaisten rajojen valvonta ei ole tarkkaa.

Venäläisten Suomeen muuttolla ja täällä asumisella on pitkä historia jo maittemme läheisen sijainnin takia. Lisäksi Suomi on ollut Venäjän keisarikunnan autonominen osa vuodesta 1809 vuoteen 1917 asti. On siis luonnollista, että venäläisiä on tällöin asunut Suomessa. Suomi itsenäistyi vuonna 1917, ja tämän jälkeen venäläisten määrä väheni: he joko muuttivat pois tai sulautuivat valtaväestöön. Venäläisten muutto Suomeen ei kuitenkaan loppunut kokonaan, vaan 1920-luvulla tänne muutti venäläisiä joko emigrantteina tai pakolaisina lähinnä Karjalasta ja Inkerinmaalta. 1960-luvulta lähtien venäläisten Suomeen muutto on lisääntynyt jatkuvasti. Muuton päämotiivina oli 1980-luvulle asti avioliitto suomalaisen kanssa. 1980-luvulla Suomessa asuvat venäläiset olivat joko 1800- ja 1900-luvun alussa tänne muuttaneiden venäläisten jälkeläisiä eli niin sanottuja vanhavenäläisiä tai 1960-luvulta lähtien muuttaneita, ja nämä kummatkin ryhmät ovat nykyään sulautuneet valtaväestöön.

Venäläisten muutto Suomeen on lisääntynyt jatkuvasti 1990-luvun lopulle asti. Tämä on ollut Neuvostoliiton hajoamisen myötä Venäjän vapautuneen maahanmuuttopolitiikan ja inkerin-

suomalaisten saaman paluumuutto-oikeuden seurausta. Venäjän kansalaisia muuttaa Suomeen vuosittain noin 2 000 henkeä, ja heistä suurinta osaa voidaan pitää inkerinsuomalaisina. Venäläiset ovat suurin Suomessa asuva ulkomaalaisryhmä, ja vuonna 2005 heitä asui täällä noin 25 000 henkeä. Kansallisuudeltaan venäläisten todellinen määrä on suurempi, ja venäjää äidinkielenään puhuvia Suomessa asuukin lähes 40 000 henkeä. Osa heistä on muuttanut Suomeen muista maista kuin Venäjältä: useimmiten entisen Neuvostoliiton alueelta. Nämä henkilöt eivät näy tilastoissa Venäjän kansalaisina. Osa venäjää äidinkielenään puhuvista on Suomeen aikaisemmin muuttaneita ja Suomen kansallisuuden saaneita. Osa puolestaan kuuluu Suomessa asuvaan vanhavenäläiseen vähemmistöön. Myöskään syntymämaan mukainen tarkastelu ei tuo vastausta Suomessa asuvien kansallisuudeltaan venäläisten määrään, koska monet venäläiset ovat muuttaneet muualta kuin Venäjältä ja koska osa on voinut syntyä Suomessa. 2000-luvulla venäläisten muutot Suomeen ovat vähentyneet; tämä johtuu mahdollisesti paluumuuttokriteerien tiukentumisesta vuonna 2003 tai potentiaalisten paluumuuttajien määrän vähenemisestä.

Venäläiset maahanmuuttajat eroavat muista Suomessa asuvista ulkomaalaisista ja suomalaisista. Venäläiset eivät ole tulleet maahan pakolaisina tai turvapaikanhakijoina, kuten osa muista maahanmuuttajista. Enemmistöllä Suomeen muuttavista venäläisistä on suomalaisia sukujuuria, ja näin he ovat erityisessä asemassa paluumuuttajina. Venäläiset ovat koulutettumpia kuin maahanmuuttajat keskimäärin. Korkeakoulutuksen saaneiden suhteellinen osuus on yhtä suuri kuin suomalaisilla. Venäläisillä on hieman suurempi työttömyysaste kuin maahanmuuttajilla keskimäärin. Tämä voi johtua siitä, että esimerkiksi Britanniaasta ja Saksasta muuttetaan Suomeen usein juuri työn takia, jolloin työttömyysaste on alhainen. Ulkomaalaisten sukupuolirakenne muistuttaa suomalaista; lapsista poikia on enemmän, mikä tasoittuu iän myötä, ja vanhemman väestön joukossa naiset ovat enemmistönä. Venäläisillä puolestaan naisten enemmistö on huomattava yli 24-vuotiaiden keskuudessa. Sukupuolirakenne on voinut naisten suuntaan, mikä voi johtua suomalaisten miesten ja venäläisten naisten suuresta avioliittojen määrästä. Ulkomaalaisten ja venäläisten ikärakenne eroaa suomalaisesta. Alle 15-vuotiaiden osuus on kaikilla ryhmillä noin 17 prosenttia, kun taas työikäisiä on ulkomaalaisista ja venäläisistä noin 77 ja suomalaisista 66 prosenttia. Eläkeläisiä on sekä ulkomaalaisista että venäläisistä keskimäärin vähemmän kuin suomalaisista. Venäläiset muistuttavat ikärakenteeltaan muita ulkomaalaisia, mutta erona suomalaisiin on eläkeläisten ja työikäisten määrät. Eläkeiässä oleville muutto on suurempi rasite kuin nuorille, ja monet vanhemmista inkerinsuomalaisista pitävät Inkerinmaata kotimaanaan eivätkä Suomea, vaikka he tunsivat itsensä suomalaisiksi.

Inkerinsuomalaisilla tarkoitetaan Inkerinmaalle 1600-luvulla muuttaneiden suomalaisten jälkeläisiä. Suomalaisten muuttoliike Venäjälle jatkui 1900-luvun alkuun asti, ja siksi nykyiset paluumuuttajat eivät ole pelkästään 1600-luvulla muuttaneiden henkilöiden jälkeläisiä, joita voidaan pitää inkerinsuomalaisina, vaan heidän joukossaan on Suomen itsenäistyessä Venäjälle jääneiden suomalaisten jälkeläisiä sekä 1920- ja 1930-luvuilla Suomesta, Kanadasta tai Yhdysvalloista Neuvostoliittoon loikanneita suomalaisia tai heidän jälkeläisiään. Itsensä suomalaisiksi mieltävien asutus on keskittynyt Luoteis-Venäjälle, Pietariin, Leningradin alueelle ja Karjalan tasavaltaan, vaikka heitä asuu muuallakin, esimerkiksi Siperiassa karkotusten takia. Suomalainen kulttuuri ja identiteetti ovat vaarassa hävitä entisen Inkerinmaan alueelta osaksi Suomeen kohdistuvan paluumuuton takia. Nuoret muuttavat pois, ja alueelle jäävät vanhukset, joiden suomalainen identiteetti on vahvin. Heidän perinteensä ei näin enää siirry

seuraaville, jo venäläistyneille, sukupolville. Suomi auttaisikin parhaiten inkerinsuomalaisia auttamalla heitä heidän kotiseudullaan eikä kutsumalla heitä Suomeen asumaan. Vanhuksia alueella onkin jo jonkin verran autettu, mutta myös nuorten perinteen jatkajien oloja pitäisi parantaa. Auttaminen kotiseudulla olisi helpompaa kuin heidän sopeuttamisensa uudessa maassa ja kulttuurissa asumiseen.

Inkerinsuomalaisten paluumuuttajien sopeutuminen suomalaiseen yhteiskuntaan on ollut vaikeaa. Heidän oletettiin olevan kuten Ruotsista Suomeen palaavat paluumuuttajat, mutta useat heistä eivät osaa suomea eivätkä tunne suomalaista kulttuuria ja tapoja. Useimmat inkerinsuomalaisista paluumuuttajista tarvitsevatkin samanlaisia kotoutumistoimenpiteitä kuin muut maahanmuuttajat, ja muiden maahanmuuttajanuorten tapaan myös venäläiset nuoret ovat vaarassa syrjäytyä. Inkerinsuomalaisten ja venäläisten kotoutuminen Suomeen on mahdollisesti helpompaa kuin joidenkin muiden maahanmuuttajien, koska heillä on taustallaan samantapainen länsimainen kulttuuri ja käsitys Suomessa asumisesta. Odotukset eivät useinkaan vastaa todellisuutta, mutta todellisuuteen putoamisen jälkeen heillä on kaikki kotoutumisen mahdollisuudet käsissään. Kielimuuri on suurin este, mutta sekin on voitettavissa. Kaikki ei tapahdu hetkessä, mutta parinkymmenen vuoden päästä Suomessa voi olla hyvin toimeentuleva ja Suomeen sopeutunut venäläinen vähemmistö, jonka enemmistö on suomalaista syntyperää.

Vuonna 1990 inkerinsuomalaiset saivat presidentti Koiviston puheen myötä paluumuutto-oikeuden. Vuoteen 1996 asti paluumuuttajilta ei vaadittu muuta kuin suomalainen syntyperä, joka pystyttiin todistamaan. Tämän jälkeen paluumuuton kriteerejä tiukennettiin, ja paluumuuttajilta vaadittiin läheisempää suomalaista syntyperää sekä osallistumista lähtömaassa järjestettävään paluumuuttovalmennukseen. Vuoden 2003 aikana paluumuuttajilta alettiin vaatia edellä mainittujen asioiden lisäksi Suomen viranomaisten järjestämän suomen tai ruotsin kielien kokeen suorittamista. Heillä on oltava myös asunto käytettävissä Suomessa. Näillä perusteilla paluumuuttaja ja hänen perheenjäsenensä voivat saada jatkuvan oleskeluluvan. Kansalaisuuden saamisen ehdot ovat samat kuin muille maahanmuuttajille. Vaikka paluumuuttajilta vaaditaan nykyään kielikoe, kieliongelmat eivät häviä. Useimmat paluumuuttajien perheenjäsenistä eivät osaa suomea, ja heillä on edessään samat ongelmat kuin aikaisemmin muuttaneilla. Kotouttamistoimenpiteillä on siis edelleen kysyntää.

Ulkomaalaisia asuu selvästi eniten Uudellamaalla, Varsinais-Suomessa ja Pirkanmaalla, kun taas venäläiset ovat levittäytyneet tasaisemmin. Uudellamaalla venäläisiä on selvästi eniten, mutta seuraavissa kuudessa maakunnassa tasaisemmin eli 1 000—2 000 henkeä jokaisessa. Joissakin maakunnissa venäläiset ovat ehdottomana enemmistönä maahanmuuttajista. Nämä maakunnat sijaitsevat Suomen itäosissa, ja venäläisille voikin pitää tyypillisenä asumisen keskittyminen näille alueille. Luonnollisesti venäläiset haluavat asua lähellä entistä kotimaataan, jolloin vierailu puolin ja toisin on helpompaa. Venäläisiä asuu kuitenkin jokaisessa Suomen maakunnassa; vähiten Ahvenanmaalla. Lahdessa ja Turussa asuu lähes yhtä paljon venäläisiä, vaikka ulkomaalaisia asuu Turussa huomattavasti enemmän. Tämä johtuu mahdollisesti siitä, että Lahti sijaitsee lähempänä ja paremman yhteyden päässä Venäjältä kuin Turku. Voi olla, että muiden ulkomaalaisten mielestä Lahti on liian pieni paikkakunta, josta puuttuu heidän etnisen ryhmänsä sosiaalinen yhteisö. Enemmistö Turkuun ja Lahteen muuttavista venäjänkielisistä on paluumuuttajia. Paluumuuttajien määrä on vähentynyt vuoden 2002 jälkeen odotetulla tavalla supistumisen ollessa suurin Uudellamaalla ja Varsinais-Suomessa. Näille alueille on perinteisesti muuttanut paljon paluumuuttajia, ja siksi vähentyminenkin on

ollut rajuinta. Lahteen on muuttanut vuoden 2002 jälkeen lähes yhtä paljon tai jopa enemmän paluumuuttajia kuin Varsinais-Suomeen yhteensä. Turku ja Varsinais-Suomi ovat siis menettäneet vetovoimaansa paluumuuttajien kohdalla.

Turkuun ja Lahteen muuttaneiden inkerinsuomalaisten paluumuuttajien ikä on noussut 2000-luvun aikana. Nuorempien osuus on vähentynyt ja vanhempien kasvanut. Mahdollisesti paluumuuttajien joukossa on nähtävissä muuttoaaltoja: Ensimmäisenä muuttivat he, jotka tunsivat suomalaisuuden kaikkein läheisimpänä tai olivat sellaisia nuoria, jotka etsivät parempaa asuinympäristöä ja elintasoja sekä itselleen että lapsilleen. Toisena muuttivat 30—49-vuotiaat ottaen esimerkiksi nuoremmista ja rohkeammista. Heistä osa tuntee itsensä suomalaisiksi, ja heille muuttaminen on vielä iän kannalta helppoa. Heidän muuttonsa jatkuu koko ajan tasaisena. Kolmantena muuttivat vanhemmat henkilöt, jotka ovat harkinneet muuttoa pidempään ja jotka ovat todenneet sen olevan parempi vaihtoehto kuin lähtömaahan jääminen. He haluavat muuttaa ennen kuin ikä on esteenä. Nämä ovat hypoteettisia muuttoaaltoja, jotka voisivat olla jatkotutkimuksen aihe.

Haastatelluista venäjää puhuvista nuorista suurin osa on tullut Suomeen paluumuuttajavanhempien tai -vanhemman mukana. He ovat muuttaneet Suomeen Venäjän eri osista tai entisistä neuvostotasavalloista, mikä kuvastaa hyvin syntyperältään suomalaisten henkilöiden levittäytymistä eri puolille entistä Neuvostoliittoa osin karkotusten vuoksi. Muutama haastatelluista ei ole paluumuuttaja vaan on muuttanut Suomeen vanhempien avioliiton kautta. Avioliitto suomalaisen kanssa tai paluumuuttajastatus ovatkin yleisimpiä tapoja saada oleskelulupa, joten haastatellut edustavat hyvin venäläisiä muuttajia yleensä. Enemmistö haastatelluista on asunut koko Suomessa asumisaikansa samalla paikkakunnalla, tässä tapauksessa Turussa tai Lahdessa. Muutama nuori on muuttanut Turkuun muualta. Haastattelemani nuoret ovat hyvässä tilanteessa: kaikki heistä ovat joko töissä tai koulussa. Muuttaessaan haastateltavat olivat nuoria, ja lähes kaikki ovat käyneet Suomessa peruskoulua. Tämä on voinut auttaa nuoria sopeutumisessa ja suomen kielen oppimisessa, joten heidän on ollut helppo jatkaa lukioon tai ammattikouluun. He eivät ole olleet väliinpuotoajia. Vain muutama on Suomen kansalainen, koska muut eivät ole asuneet Suomessa tarvittavan pitkää aikaa asumisaikaedellytyksen täyttymiseksi. Suomi hyväksyisi kaksoiskansalaisuuden mutta Venäjä ei, joten nuorten on valittava näiden kahden valtion välillä.

Suomeen muuton motiivit eivät ole nuorten omia motiiveja vaan heidän vanhempiensa, koska nuorilta itseltään ei ole kysytty mielipidettä Suomeen muuttoon. Motiiveja oli kolmenlaisia: tunne suomalaisuudesta, Suomessa asuvat sukulaiset ja Suomen paremmat olot, joihin liittyen mainittiin parempi tulevaisuus, paremmat mahdollisuudet sekä parempi elintaso. Suomessa asuvien sukulaisten luokse muuttaminen voi tapahtua ainakin kahden asian takia. Muuttajat ovat saaneet sukulaisten kautta helposti tietoa Suomesta, ja sukulaiset ovat rohkaisseet muuttoon tai sukulaiset kuuluvat heidän sosiaaliseen yhteisöönsä, jota ilman on vaikea elää. Muisa inkerinsuomalaisia koskevissa tutkimuksissa on saatu samantapaisia vastauksia. Epävarmaan ja epätoivoiseen tulevaisuuteen kotimaassa on viitattu ainakin Romakkaniemen (1997) ja Kyntäjän (1998) tutkimuksissa. Näiden tutkimusten mukaan inkerinsuomalaiset ovat muuttaneet Suomeen muun muassa taloudellisten syiden ja lasten takia, mitkä syyt tulevat esiin myös haastattelemani nuorten kohdalla paremman elintason ja parempien opiskelumahdollisuuksien kautta. Myös kansallisiin syihin vedotaan; tällä tarkoitettaneen tunnetta suomalaisuudesta. Molemmissa tutkimuksissa yksi muuttosyy on ollut turvattomuuden tunne, joka ei

tule esille nuorten vastauksissa. He ovat olleet muuttaessa nuoria, ja heillä ei välttämättä ole käsitystä eikä muistoa Venäjällä tällöin vallinneista oloista.

Turkuun ja Lahteen muuttamisen motiivit muistuttavat toisiaan: asunto, sukulaiset ja tuttavat sekä työ- ja opiskelupaikka. Asunto on ihmisen turvallisuuden tunteeseen liittyvä perustarve, ja siksi se on tärkeä maahanmuuttajille. Inkerinsuomalaisilta myös vaaditaan, että heillä on asunto Suomeen muutettaessaan. Asunnon saaminen voi joskus olla vaikeaa, ja siksi se on olennainen motiivi muuttopaikkakunnan valinnassa. Turusta tai Lahdesta asunnon saa helpommin ja halvemmalla kuin Helsingistä. Sukulaisten ja tuttavien merkitys korostuu asuinpaikan valinnassa enemmän kuin Suomeen muuton motiivina. Sukulaiset ja tutut ovat autta- neet asunnon hankinnassa sekä kertoneet Suomesta ja täällä asumisesta. On myös mukavam- paa muuttaa paikkakunnalle, jossa asuu tuttuja. Tällainen sosiaalinen yhteisö on tärkeä maa- hanmuuttajan hyvinvoinnille. Työ- ja opiskelupaikka on tavallinen muuton motiivi. Harvoilla inkerinsuomalaisilla maahanmuuttajilla on työ- tai opiskelupaikka tänne muutettaessa, mutta Suomen sisäisessä muutossa niiden tärkeys muuttomotiivina tulee esille. Kaikki haastateltavi- en Suomen sisäiset muutot johtuivat näistä kahdesta tekijästä, työstä tai opiskelusta.

Sekä Suomeen muuton että Lahteen ja Turkuun muuttamisen motiivit ovat tarve- ja hyvin- vointimallien mukaisia. Ihmisen elämänlaatuun liittyviä motiiveja ovat tunne suomalaisuude- sta sekä sukulaisten ja ystävien lähelle muuttaminen. Nämä tyydyttävät ihmisen henkisiä ja so- siaalisia tarpeita. Elintason liittyviä motiiveja ovat Suomen paremmat olot, asunto sekä opis- kelu- ja työpaikka. Nämä taas liittyvät ihmisen aineellisiin tarpeisiin. Opiskelu- ja työpaikka voi osaltaan liittyä myös elämänlaatuun, koska opiskellessa ja töissä on mahdollista toteuttaa itseään ja siten tyydyttää henkisiä tarpeitaan.

Nuorten sopeutumisessa Suomeen on nähtävissä eri tasoja: osa on sopeutunut täysin ja on sel- västi kaksikulttuurisia, kun taas osalla sopeutumisprosessi on vielä kesken. Akkulturaatio- asenteiden mukaisesti tarkasteltaessa suurin osa nuorista haluaa olla ja on integroituneita. Täl- lä tarkoitetaan, että he haluavat olla yhteydessä suomalaisiin ja olla osa suomalaista yhteis- kuntaa samalla kun he haluavat säilyttää omaa kulttuuriaan. Osassa nuoria on havaittavissa pientä epäröimistä suhtautumisessa suomalaiseen yhteiskuntaan, ja heidän tilannettaan kuvaa osaksi akkulturaatioasenteista separatismi eli vahva vähemmistöidentiteetti. He eivät kuiten- kaan ole täysin eristäytyneitä suomalaisesta yhteiskunnasta, vaan tällä hetkellä he ovat integraation ja separatismin välillä. He haluavat käydä Suomessa töissä, mutta heidän asenteessaan on havaittavissa pieni pilkahdus separatismista. Kuitenkin koulussa ja työssä käynnin ansiois- ta he ovat kosketuksissa suomalaiseen yhteiskuntaan, ja näin he ehkä ymmärtävät integraation ja kaksikulttuurisuuden tärkeyden heidän tilanteessaan. Mahdollisesti he ovat vain arkoja, ja he eivät vielä ole ymmärtäneet suomalaista kulttuuria, ja siksi he korostavat venäläistä kult- tuuria ainoana oikeana kulttuurina. Mielestäni haastattelemani nuoret ovat matkalla kohti in- tegraatiota ja sopeutumista, vaikka toiset eivät ole vielä tottuneet kaksikulttuurisuuden ajatuk- seen. He kaikki ovat kuitenkin jo nyt osa suomalaista yhteiskuntaa, eivätkä he ole syrjäytynei- tä. He kaikki käyvät koulua tai ovat töissä ja puhuvat suomea jonkin verran. Suurimpana ong- gelmana koen heidän sosiaaliset verkostonsa, jotka koostuvat pääasiassa muista venäjää pu- huvista maahanmuuttajanuorista. Maahanmuuttajan hyvinvoinnin kannalta on tärkeää olla yh- teydessä omanmaalaisiin henkilöihin, mutta tärkeää on myös tutustuminen valtaväestön edus- tajiin. Tämä auttaa sopeutumisessa niin uuden kielen taidon kehittymisen kuin maan tapojen

ymmärtämisen ja oppimisen muodossa. Heillä on sopeutumisen avaimet käsissään, kunhan he vain ymmärtäisivät käyttää niitä.

Mielestäni haastattelemi nuoret eivät ole vaarassa syrjäytyä. Työttömyys on yksi olennaisimmista syrjäytymisriskeistä, ja sen suhteen nuoret ovat hyvässä tilanteessa. Töiden ja koulun kautta maahanmuuttajat saavat tietää suomalaisen yhteiskunnan toimintatavoista ja tutustuvat suomalaiseen kulttuuriin sekä oppivat kieltä. Myös sosiaaliset verkostot kasvavat, ja maahanmuuttajat tutustuvat syntyperäisiin suomalaisiin ja ehkä ystäväystyvät heidän kanssaan. Nämä auttavat sopeutumisessa. Sopeutumisessa auttaa myös valtaväestön positiivinen suhtautuminen maahanmuuttajiin, jolloin valtakulttuuriin ja sen edustajiin tutustuminen on helpompaa. Valtaväestön suhtautumista maahanmuuttajiin on tutkinut esimerkiksi Jaakkola (muun muassa 1999, 2005). Kielitaidottomat nuoret ovat erityisessä vaarassa syrjäytyä. Tällaiset nuoret ovat yleensä saapuneet Suomeen vanhempana, jolloin heidän ei ole tarvinnut käydä suomalaista peruskoulua. Jatko-opiskelupaikan saaminen on heille hankalaa suomen kielen osaamattomuuden ja kulttuurierojen takia. Tällaiset nuoret tarvitsevat erityisiä kotouttamistoimenpiteitä, jotta heidät saadaan mukaan suomalaisen yhteiskunnan toimintaan. Haastattelemi nuoret eivät ole tämänkaltaisessa tilanteessa. Jokainen haastattelemistani nuorista osaa suomea tai on suomen kielen kurssilla, ja heillä kaikilla on työ- tai opiskelupaikka. Haastatellut nuoret ovat sopeutumassa Suomessa elämiseen, ja heillä ei ole suurempia ongelmia. Yksi haastattelujen virhelähde voi olla se, että haastattelin nuoria, jotka osallistuvat maahanmuuttajajärjestöjen toimintaan. Tällöin on mahdollista, että en tavoittanut niitä nuoria, joilla on ongelmia ja jotka ovat niin sanottuja väliinputoajia.

Pidän haastatteluja onnistuneina ja otosta edustavana. Haastatteluissa tulee esille venäjää puhuvien nuorten monimuotoisuus ja inkerinsuomalaisten enemmistö Venäjältä muuttaneiden joukossa. Toinen yleinen Suomeen muuttosyy ja oleskeluluvan saamisen tapa eli avioliitto suomalaisen kanssa tulee haastatteluissa myös esille. Haastatellut nuoret ovat muuttaneet Suomeen Venäjän eri osista ja entisistä neuvostotasavalloista, mikä kuvaa hyvin niin inkerinsuomalaisten kuin etnisten venäläistenkin levinneisyyttä eri alueille. Haastatellut ovat eri vaiheissa sopeutumisprosessissa, mikä kuvaa todellisuutta. Toisten sopeutuminen on ollut sujuvampaa kuin toisten, ja nuorten joukossa on myös vahvan vähemmistöidentiteetin omaavia henkilöitä. Suuressa syrjäytymisvaarassa olevia henkilöitä haastateltujen joukossa ei kuitenkaan ollut, vaikka heitä esiintyy myös venäläisten maahanmuuttajien joukossa. Haastattelujeni analyysi on laadullinen, jolloin pienenkin haastattelumäärän avulla saadaan kuva todellisuudesta. Tarkoituksena ei ole etsiä säännönmukaisuuksia, jotka pitävät paikkansa kaikkien venäjää puhuvien maahanmuuttajien kohdalla, vaan ymmärtää muuttoliikettä ja sen syitä sekä nuorten sopeutumistilannetta. Lisähaastattelut eivät olisi tuoneet tutkimukseeni uutta tietoa, mutta ne olisivat varmentaneet jo saadun aineiston luotettavuutta. Haastatteluissa oli näkyvisiä kylläntymistä, ja etenkin samat muuttomotiivit toistuivat vastauksissa. Haastattelut olisivat voineet olla laajempia, jolloin kylläntymistä ei olisi tullut näin aikaisin vastaan, ja haastattelumäärät olisivat voineet olla suurempia.

Tutkimuksessani yhtenä ongelmana ovat olleet käsitteet inkerinsuomalainen, venäläinen ja venäjää puhuva. Suomalaiset kutsuvat Venäjältä tulevia paluumuuttajia useimmin inkerinsuomalaisiksi, vaikka heidän joukossaan on muitakin kuin Inkerinmaalla asuneiden ja sinne aikoinaan muuttaneiden henkilöiden jälkeläisiä. Osan esi-isät ovat muuttaneet Venäjälle myöhemmin kuin niin sanottujen inkerinsuomalaisten, ja osan perhe on loikannut vasta 1900-

luvulla Neuvostoliittoon. Heillä kaikilla on suomalaiset sukujuuret, ja he voivat muuttaa Suomeen paluumuuttajakriteerien perusteella. On siis harhaanjohtavaa puhua inkerinsuomalaisten paluumuutosta, koska osa paluumuuttajista ei ole inkerinsuomalaisia, vaikka suurin osa heitä onkin. Myöskään niin sanotut inkerinsuomalaiset eivät itse pidä itseään inkerinsuomalaisina vaan suomalaisina. Käsite inkerinsuomalainen on syntynyt Suomessa, ja he eivät sitä itse tunnista. Tutkimuksessani on parempi käyttää haastattemistani nuorista käsitettä venäjää puhuva venäläisen sijaan, koska heidän äidinkieltensä on venäjä, mutta he eivät ole syntyperältään täysin venäläisiä, ja he kaikki eivät ole muuttaneet Suomeen Venäjältä eivätkä näin ollen ole Venäjän kansalaisia. Vaikka he eivät ole syntyperältään venäläisiä, he tuntevat itsensä muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta venäläisiksi. Olen kuitenkin kutsunut heitä usein venäläisiksi, mutta tällä olen tarkoittanut heidän kansallisuuttaan enkä heidän kansallisuuttaan.

Kaikki maahanmuuttajat eivät ole samanlaisia. Osa heistä on muuttanut Suomeen työn tai opiskelun takia, kun taas osa on pakolaisia, joilla voi olla menneisyydessään traumaattisiakin kokemuksia. Kaikilla maahanmuuttajaryhmillä on sisäisiä eroja, jotka tulisi ottaa huomioon heidän palveluita järjestettäessä. Myös Venäjältä Suomeen muuttaneet ovat heterogeeninen joukko. Osa tuntee itsensä suomalaisiksi, mutta osa on täysin venäläisiä. Paluumuuttajien usein venäläiset puoliset muuttavat Suomeen, mutta näiden puolisoitten sukulaisilla ei ole paluumuutto-oikeutta, jolloin heidän on jäätävä Venäjälle. Tämä voi vaikuttaa sopeutumiseen negatiivisesti sosiaalisten verkostojen hajotessa.

Maahanmuutolla tulee olemaan ja on jo nyt suuri merkitys Suomen väestökehityksessä. Suomen väkiluku on tähän mennessä kasvanut jatkuvasti, mutta ilman maahanmuuttoa tulevaisuudessa on edessä väestön voimakas vähentyminen. Pelkkä syntyvyyden lisääminen ei auta, koska nyt synnytyksiässä olevat ikäluokat ovat huomattavasti pienempiä kuin aikaisemmat. Väestön ikääntyminen ja sen tuomat ongelmat huoltosuhteessa ovat myös ajankohtaisia. Maahanmuuttajien potentiaali työntekijöinä on tärkeä Suomelle. Maahanmuuttajat ovat usein työikäisiä tai lapsia; eläkeikäisiä on heidän joukossaan vähän. Heidän kykynsä ja taitonsa työntekijöinä on saatava hyödynnetyksi. Tähän tarvitaan tehokasta kotouttamispolitiikkaa ja keinoja, joiden avulla maahanmuuttajien tiedot ja taidot saadaan täysimääräisinä käyttöön. Esimerkiksi venäläisten joukossa on paljon korkeasti koulutettuja maahanmuuttajia, joiden tutkinnot ja osaaminen menevät hukkaan heidän työskennellessään muilla aloilla. Maahanmuuttajien tutkinnot eivät aina vastaa suomalaista tutkintoa, mutta pienellä lisäkoulutuksella ja perehdyttämällä heidän on mahdollista työskennellä omalla alallaan ja näin vähentää Suomea odottavaa työvoimapulaa. Kilpailu osaavista työntekijöistä kiihtyy, ja Suomi on muiden Euroopan maiden tavoin alkanut rekrytoida osaavia työntekijöitä muista maista.

Maahanmuuttajat eivät ole homogeeninen ryhmä, joka tarvitsee vain tietynlaisia palveluja ja kotouttamistoimenpiteitä. Lapsilla, nuorilla, työikäisillä ja eläkeikäisillä on erilaisia ongelmia, jotka pitää ottaa huomioon, ja lisäksi eri maahanmuuttajaryhmät eroavat huomattavasti toisistaan. Myös maahanmuuttajat ikääntyvät, ja eläkeikässä olevien maahanmuuttajien palveluja on kehitettävä. Maahanmuuttajia ei pidä pitää taakkana, vaikka he tarvitsevatkin yhteiskunnan apua etenkin Suomessa asumisen alkuvaiheessa, vaan mahdollisuutena, jota ilman Suomessa ei tulla toimeen. Työvoimapulan helpotuksen lisäksi he rikastuttavat suomalaista kulttuuria omilla tavoillaan ja kulttuurillaan.

Maahanmuuttajanuoriin liittyvä tutkimus on jatkossakin tärkeä ja ajankohtainen tutkimusaihe, koska heidän tilanteensa muuttuu koko ajan. Suomessa asuu vielä suhteellisen vähän maahanmuuttajia, eivätkä he ole asuneet täällä vielä pitkää aikaa. Suomi onkin uuden tilanteen edessä, kun maahanmuuttajien seuraavat sukupolvet varttuvat. Heillä on mahdollisesti omanlaisiaan ongelmia, jotka eivät muistuta ensimmäisen polven maahanmuuttajien tai valtaväestön ongelmia. Muissa Euroopan maissa, joilla on pidempi maahanmuuton historia, näitä ongelmia on jo nähtävissä. Näitä ongelmia ovat esimerkiksi syrjäytyminen ja toimeentulovaikeudet, jotka puolestaan heijastuvat muuhun toimintaan esimerkiksi rikollisuutena. Olisikin tärkeää, että Suomi ottaisi huomioon muissa maissa esiintyvät ongelmat ja yrittäisi välttää samankaltaisen tilanteen. Suomessa on vielä mahdollista panostaa maahanmuuttajien kotoutumiseen ja viihtyvyyteen ja näin ehkäistä mahdolliset ongelmat. Toisen sukupolven maahanmuuttajia koskeva tutkimus on jatkossa yhtä tärkeää kuin ensimmäisen maahanmuuttajasukupolven tutkimus. Muita jatkotutkimuksen aiheita ovat inkerinsuomalaisten tilanne ja heidän kotoutumisensa seuranta. Inkerinsuomalaisten tilannetta on tutkittava sekä Suomessa että heidän asuinalueillaan muissa maissa, jotta heidän tilanteestaan saadaan kokonaiskuva. Venäläisten Suomeen muutto on viime vuosina vähentynyt mutta ei loppunut. Heitä koskevan tutkimuksen tarve ei kuitenkaan ole vähentynyt. Omasta tutkimuksestani nousevia jatkotutkimusaiheita on esimerkiksi nuorten sopeutumisen pitkittäistutkimus, jolloin seurattaisiin nuorten kotoutumista pitkällä ajanjaksolla. Venäläiset maahanmuuttajat asuvat eri alueilla kuin muut maahanmuuttajat ja alueilla, joilta suomalaisia muuttaa pois. Tähän liittyen muita tutkimusaiheita ovat esimerkiksi venäläisten maahanmuuttajien Suomen sisäinen muutto sekä heidän viihtyvyytensä.

Lähteet

- Allardt, E. (1976). *Hyvinvoinnin ulottuvuuksia*. WSOY, Porvoo.
- Berry J. W. (1990). Psychology of acculturation. *Teoksessa* J. Berman (toim.): *Cross-cultural perspectives*. Symposium on motivation 1989: 37, University of Nebraska.
- Berry, J.W., U. Kim, T. Minde & D.Mok (1987). Comparative studies of acculturation stress. *International migration review* 21:3, 491—511.
- Bogue, D.J. (1969). *Principles of demography*. 917 s. John Wiley & Sons, New York.
- Dietz, B. (2000). German and Jewish migration from the former Soviet Union to Germany: background, trends and implications. *Journal of ethnic and migration studies* 26:4, 635—652.
- Ekholm, E. (1994). Suomen etniset vähemmistöt. *Teoksessa* Forsander, A., E. Ekholm & R. Saleh: *Monietninen työ—haaste ammattitaidolle*. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskuksen täydennyskoulutusjulkaisuja 9/1994, Helsinki.
- Federal State Statistics Service. 21.2.2006. <<http://www.gks.ru/wps/portal/english>>
- Forsander, A. (2000). Maahanmuuttajien integraatio. Etnisten ryhmien ja yhteiskunnallisen keskiön suhteista eri aikoina. *Teoksessa* Mäkikalli, M. & K. Siivonen (toim.): *Muuttuvat asemat. Kompassi integraation arkeen*. 69—102. Kirja-Aurora, Turku.
- Fredman, M., K. Keravuori, J. Niemi-Kiesiläinen, P. Nurminen, H. Pihlajamäki & J. Suurpää (1989). *Oikeutta ulkomaalaiselle*. 205 s. Gaudeamus, Helsinki.
- Halén H. (1979). *A bibliographical survey of the publishing activities of the Turkic minority in Finland*. 26 s. Finnish Oriental Society, Helsinki.
- Hannikainen, L. (2000). The Russian-speaking and ethnic Russian minority in Finland in the light of Finland's international obligations. *The Finnish yearbook of international law* vol XI, 471—486.
- Hirsjärvi, S. & H. Hurme (2001). *Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. 213 s. Yliopistopaino, Helsinki.
- Hirsjärvi, S., P. Remes & P. Sajavaara (2005). *Tutki ja kirjoita*. 11.painos. 436 s. Tammi, Helsinki.
- Horn, F. (1995). Russians in Finland. *Teoksessa* Pentikäinen, J. & M. Hiltunen (toim.): *Cultural minorities in Finland. An overview towards cultural policy*. 183—199. Publications of the Finnish National Commission for Unesco No 66, Helsinki.
- Häikiö, M. & J. Aunessuoma (1990). *Suomalaiset Neuvostoliitossa: selvitys Neuvostoliitossa asuvien inkeriläisten ja muiden suomalaisten lukumäärästä ja mahdollisesta muuttohalukkuudesta Suomeen*. Suomi-Seura, Helsinki.
- Järvinen, R. (2004). *Ammatillisen maahanmuuttotyön kulttuuri. Eri-laisuus sosiaali- ja terveydenhuollon jäsenyksissä*. 184 s. Tampere university press, Tampere.
- Kansalaisuuslaki 359/2003. <<http://www.finlex.fi/>>
- Karppi, I. & H. Rantala (1998). Itä-länsi-muuton suuntautuminen. *Terra* 110: 3, 159—171.
- Kiuru, E. (1998). CIS migration and refugee conference; an effort to support the democratization process of the former Soviet Union countries. *Teoksessa* Hakola, K. (toim.): *Migration and refugee policy on the eastern border of the European Union*. 194—200. University of Jyväskylä, Multicultural programmes, Jyväskylä.
- Kokko, W. (1998). Inkerinsuomalaisten "paluumuuton" luonne. *Siirtolaisuus* 24 (1), 16—21.
- Kokko, W. (2000). Impacts on the return programme on Ingrian region. *Teoksessa* Hakola, K. (toim.): *Articles on migration management on the eastern border of the EU*. 118—120. University of Jyväskylä, Jyväskylä.
- Korkiasaari, J. (1983). *Ruotsista Suomeen vuosina 1980—1981 palanneet*. Siirtolaisuustutkimuksia A 9. Siirtolaisinstituutti, Turku.
- Korkiasaari, J. & I. Söderling (1994). Muuttoliike. *Teoksessa* Koskinen, S., T. Martelin, I-L. Notkola, V. Notkola & K. Pitkänen (toim.): *Suomen väestö*. 226—265. Gaudeamus, Helsinki.

- Korkiasaari, J. & I. Söderling (1998). Finland: From a country of emigration into a country of immigration. *Teoksessa* Söderling, I. (toim.): *A changing pattern of migration in Finland and its surroundings*. 7—28. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 32/1998. Väestöntutkimuslaitos, Helsinki.
- Kulu, H. (1997). Tieto, intressit ja muuttoliiketutkimus. *Terra* 109: 4, 215—219.
- Kulu, H. (1998). Venäjän ja Baltian suomalaisväestö. *Teoksessa* Kyntäjä, E & H. Kulu: *Muutonäkymät Venäjältä ja Baltian maista Suomeen*. 38—78. Siirtolaisuustutkimuksia A20. Siirtolaisinstituutti, Turku.
- Kuosma, T. (1994). *Uudistettu ulkomaalaislainsäädäntö*. 222 s. Lakimiesliiton kustannus, Helsinki.
- Kyntäjä, E. (1998). Venäjän ja Baltian maiden uudet väestöliikkeet. *Teoksessa* Kyntäjä, E & H. Kulu: *Muutonäkymät Venäjältä ja Baltian maista Suomeen*. 11—37. Siirtolaisuustutkimuksia A20. Siirtolaisinstituutti, Turku.
- Kyntäjä, E. (1999). Muuttopaineet Venäjältä ja Viirosta Suomeen – satua vai totta? Poimintoja tutkimusprojektistä. *Siirtolaisuus* 26 (1), 4—10.
- Laki maahanmuuttajien kotoutumisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta 493/1999. <<http://www.finlex.fi/>>
- Laki maahanmuuttajien kotoutumisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta annetun lain muuttamisesta 1215/2005. <<http://www.finlex.fi/>>
- Laki ulkomaalaislain muuttamisesta 511/1996. <<http://www.finlex.fi/>>
- Laki ulkomaalaislain muuttamisesta 218/2003. <<http://www.finlex.fi/>>
- Lee E. S. (1969). A theory of migration. *Teoksessa* Demko, G., H. Rose & Schnell A. (toim.) (1970): *Population geography: a reader*. 288—298. McGraw-Hill, New York.
- Lepola, O. (2000). *Ulkomaalaisesta suomenmaalaiseksi. Monikulttuurisuus, kansalaisuus ja suomalaisuus 1990-luvun maahanmuuttopoliittisessa keskustelussa*. 418 s. Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia 787. Hakapaino Oy, Helsinki.
- Liebkind, K. (1994). Maahanmuuttajat ja kulttuurien kohtaaminen. *Teoksessa* Liebkind, K. (toim.): *Maahanmuuttajat. Kulttuurien kohtaaminen Suomessa*. 21—49. Hakapaino Oy, Helsinki.
- Liebkind, K., S. Mannila, I. Jasinskaja-Lahti, M. Jaakkola, E. Kyntäjä & A. Reuter (2004). *Venäläinen, virolainen, suomalainen. Kolmen maahanmuuttajaryhmän kotoutuminen Suomeen*. 319 s. Gaudeamus, Helsinki.
- Mangalam, J. J. (1968). *Human migration. A guide to migration literature in English 1955—1962*. University of Kentucky Press, Lexington.
- Marjamäki, M-L. & I. Kolehmainen (1981). *Tataarimusiikki Suomessa. Suomen etnisten vähemmistöjen musiikki*. Suomen antropologisen seuran toimituksia 8. Helsinki.
- Markkanen, E. (1997). Inkerinsuomalaisten muutto Suomeen. *Teoksessa* Pitkänen, M. & A. Jaakkola (toim.): *Inkerinsuomalaiset kunnassa*. 21—23. Suomen Kuntaliitto, Jyväskylä.
- Martikainen, T. (1996). *Moniarvoinen Turku. Käsikirja uskonnollisista, maailmankatsomuksellisista ja etnisistä yhteisöistä*. Religionsvetenskapliga skrifter nr 32. Åbo Akademi, Åbo.
- Nevalainen, P. (1992). Inkerinmaan ja inkeriläisten vaiheet 1900-luvulla. *Teoksessa* Nevalainen, P. & H. Sihvo (toim.): *Inkeri. Historia, kansa, kulttuuri*. 234—299. 2.painos. Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia 547, Pieksämäki.
- Nygård, T. (1980). *Itä-Karjalan pakolaiset 1917—1922*. Studia Historica Jyväskyläensia 19. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.
- Pentikäinen, J. & V. Anttonen (1995). Religio-cultural minorities. *Teoksessa* Pentikäinen, J. & M. Hiltunen (toim.): *Cultural minorities in Finland. An overview towards cultural policy*. 162—171. Publications of the Finnish National Commission for Unesco No 66, Helsinki.
- Pentikäinen, J. (1997). Uskonnollis-kulttuuriset vähemmistöt. *Teoksessa* Pentikäinen J. & M. Hiltunen (toim.): *Suomen kulttuurivähemmistöt*. 184—193. Suomen Unesco-toimikunnan julkaisuja No 72, Helsinki.
- Pikkarainen, M. (2006). *Maahanmuuttajat kunnittain 2005*. <http://www.migrationinstitute.fi/db/stat/img/mamu_2005.jpg> Siirtolaisinstituutti, Turku.
- Rinne, I. (1989). *Suomen pakolaispolitiikka. Valtion kannanotot pakolaiskysymyksessä vuosina 1973—87*. 118 s. Sosiaalhallituksen raporttisarja 21/1989. Sosiaalhallitus, Helsinki.

- Romakkanniemi, H. (1997). Inkerinsuomalaiset paluumuuttajanuoret pääkaupungissa. *Teoksessa* Pitkänen M. & A. Jaakkola (toim.): *Inkerinsuomalaiset kunnassa*. 70—81. Suomen Kuntaliitto, Jyväskylä.
- Rossi, P. H. (1955). *Why families move*. Glencoe, Illinois.
- Saloheimo, V. (1992). Inkerinmaan asutus ja väestö 1618—1700. *Teoksessa* Nevalainen, P. & H. Sihvo (toim.): *Inkeri. Historia, kansa, kulttuuri*. 67—82. 2.painos. Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia 547, Pieksämäki.
- Suni, M. (1996). *Maahanmuuttajaoppilaiden suomen kielen taito peruskoulun päättövaiheessa*. 136 s. Moniste 11/1999. Opetushallitus, Helsinki.
- SVT (2004). Ulkomaalaiset ja siirtolaisuus 2003. *Väestö*. Tilastokeskus, Helsinki.
- SVT (2005). Väestörakenne ja -muutokset kunnittain 2004. *Väestö*. Tilastokeskus, Helsinki.
- Söderling, I. (1988). *Maassamuuton ulottuvuudet. Yksilö-, alue- ja yhteiskuntatason tarkastelu Suomessa vuosina 1977—1978 maassamuuttaneista*. Turun yliopiston julkaisuja C 65. Turun yliopisto, Turku.
- Takalo, P. & M. Juote (1995). *Inkerinsuomalaiset*. 94 s. Sosiaali- ja terveysministeriö. pakolaistoimisto. Edita, Helsinki.
- Tilastokeskus (2005). 10.3.2005. <<http://www.stat.fi/tk/tp/verkkokoulu/ktk/vt/index.html>>
- Tilastokeskus (2006). 22.2.2006. <<http://www.tilastokeskus.fi/til/kans/index.html>>
- Tilastokeskus (2006). <<http://pxweb2.stat.fi/database/V%E4est%F6/V%E4est%F6.asp>> *Väestö*. Tilastokeskus, Helsinki.
- Työministeriö (1998). *Inkerinsuomalaisten maahanmuutto Suomeen 1990-luvulla. Työministeri Liisa Jaakon-saaren eduskunnan ulkoasiainvaliokunnalle 9.12.1998 antama Suomen hallituksen selonteko inkerinsuomalaisten maahanmuutosta Suomeen 1990-luvulla*. 74 s. Työhallinnon julkaisu 215. Työministeriö, Helsinki.
- Työministeriö (2001). *Kohti etnistä yhdenvertaisuutta ja monimuotoisuutta. Hallituksen etnisen syrjinnän ja rasismin vastainen toimintaohjelma*. 24 s. Työhallinnon julkaisu 284. Työministeriö, Helsinki.
- Työministeriö (2006). 23.1.2006.
<http://www.mol.fi/mol/fi/99_pdf/fi/04_maahanmuutto/08_maahanmuuttotilastot/pal043.pdf>
- Työryhmän ehdotus hallituksen maahanmuuttoliittiseksi ohjelmaksi (2006). 20.2.2006.
<www.mol.fi/mol/fi/99_pdf/fi/06_tyoministerio/06_julkaisut/07_julkaisu/thj355.pdf>
- Ulkomaalaislaki 301/2004. <<http://www.finlex.fi/>>
- Ulkomaalaisvirasto (2006). 19.1.2006. <<http://www.uvi.fi/netcomm/>>
- Uusikylä, P., A. Tuominen, N. Reuter & A.-K. Mäkinen (2005). *Kannattaako kotoutumiskoulutus? Maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksen arviointi*. 86 s. Työpoliittinen tutkimus 267/2005. Työministeriö, Helsinki.
- Valtioneuvoston päätös 1054/1990. <<http://www.finlex.fi/>>
- Venäjä ja Itä-Euroopan instituutti (2003). *Suomen venäjänkielisen väestönosan kysymyksiä 2002. Etnisten suhteiden neuvottelukunnan asettaman työryhmän raportti*. 91 s. Venäjän ja Itä-Euroopan instituutti, Helsinki.
- Virtanen, M. (2000). Return migration to Finland from the former Soviet Union. *Teoksessa* Hakola, K. (toim.): *Articles on migration management on the eastern border of the EU*. 112—117. University of Jyväskylä, Jyväskylä.
- Vserossijskaja perepis' naselenija 2002 goda. 21.2.2006. <<http://www.perepis2002.ru/index.html?id=11>>

Liite 1. Haastattelurunko

HAASTATTELURUNKO

A. YLEISTIEDOT

1. Sukupuoli _____ N/M
2. Ikä _____ v.
3. Kansalaisuus _____
4. Työ _____
5. Koulutus (Venäjällä/Suomessa) _____
6. Siviilisäätö _____
7. Mitkä ovat vanhempienne kansallisuudet?

8. Asutteko ___ yksin ___ vanhempien luona ___ aviopuolison kanssa
 ___ solussa ___ ystävien kanssa ___ avopuolison kanssa?
9. Millä alueella asutte?

B. MUUTTOTIEDOT

Muutto Suomeen

10. Milloin muutitte Suomeen? _____
11. Mistä mihin muutitte? _____
12. Kenen kanssa muutitte? _____
13. Kuka päätti muutosta? _____
14. Miksi muutitte Suomeen?
 - a. Tärkein tekijä _____
 - b. Toiseksi tärkein tekijä _____
 - c. Kolmanneksi tärkein tekijä _____
 - d. Muut tekijät _____
15. Miksi muutitte juuri tälle paikkakunnalle? _____

16. Hankitteko tietoa Suomessa asumisesta ennen muuttoa? Kävittekö Suomessa ennen muuttoa?

17. Oliko teillä ennako-odotuksia elämästä Suomessa? Vastasivatko nämä odotukset todellisuutta?

18. Halusitteko muuttaa Suomeen?

Muutto Suomessa

19. Oletteko muuttaneet Suomen sisällä? Jos olette, niin kuinka monta kertaa?

20. Mistä mihin olette muuttaneet ja minkä vuoksi?

Lähtöpaikkakunta ja muuton ajankohta	Tulopaikkakunta	Muuttoon vaikuttaneet tekijät

21. Kenen kanssa muutitte?

22. Kuka teki muuttopäätöksen?

23. Oletteko suunnitelleet muuttoa muualle? Jos olette, niin minne ja minkä vuoksi?

C. SOPEUTUMINEN

24. Minkä maalaiseksi tunnette itsenne? Mihin ryhmään kuulutte?

25. Onko teille tärkeitä säilyttää oma kulttuurinne? Jos on, niin mitkä piirteet näette tärkeimpinä?

26. Onko teistä tärkeätä olla yhteydessä suomalaisiin ja olla suomalaisen yhteiskunnan jäsen?

27. Mitä kieltä/kieliä käytätte kotona?

28. Mihin ryhmään läheisin ystävänne kuuluu? Ovatko ystävänne suomalaisia, venäläisiä, inkerinsuomalaisia yms.?
